

1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser

BYGNINGSKULTUR OG BEVARINGSVÆRDIER

1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser

BYGNINGSKULTUR OG BEVARINGSVÆRDIER

1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser
BEVARINGSKULTUR OG BEVARINGSVÆRDIER

Redaktion

Dansk Bygningsarv

Fagredaktør

Professor og arkitekt Mogens A. Morgen, Arkitektskolen Aarhus

Billedredaktør

Ph.d. Jannie Rosenberg Bendsen, Kulturstyrelsen

Design og layout

Hvid Hverdag og Propel

Fotos og illustrationer

Se side 158. Ved enkelte illustrationer har det ikke været muligt, at finde frem til opretshaver. Såfremt rette opretshaver føler sig krænket, kan vedkommende rette henvendelse redaktionen.

Tryk

Tarm Bogtryk

Udgivelsesår

2015

Produceret for Realdania, Landsbyggefonden
og Grundejernes Investeringsfond.

ISBN 9788799655175

INDLEDNING	6
Boligmassen og bygningskulturen	10
<i>Af Esben Dannemand Frost, Dansk Bygningsarv</i>	
Bevaringsværdier	28
<i>Af Troels Østergaard Jørgensen og Arne Høi, Center for Bygningsbevaring</i>	
Periodens bygningsmæssige kendetegn	42
<i>Af redaktionen</i>	
Kunst, natur & fællesskab	44
<i>Af Ellen Braae og Svava Riesto, Københavns Universitet</i>	
21 TONEANGIVENDE BEBYGGELSER	58
Alléhusene *	64
Bispeparken *	70
Bredalsparken *	76
Brøndbyparken	82
Det Gamle Vesterport	84
Dronningegården *	86
Fogedgården *	92
Fortunbyen	98
Høje Søborg *	100
Højstrupparken *	106
Ibstrupparken *	112
Lønstruphuse	118
Møllevangen	120
Nærumvænge *	122
Schweizervænget	128
Stefansgården *	130
Søvungen & Hans Brogesparken	136
Tingbjerg I	138
Uffesvej	140
Voldparken	142
Aarhusbakken	144
60 KARAKTERISTISKE BEBYGGELSER	146
Billedliste	157

* Udvalgt af dommerkomiteen som en af de ti vigtigste bebyggelser

Forord

De murede etageboligbebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne er arkitektur og landskabsarkitektur i verdensklasse og spiller en central rolle i opbygningen af velfærdssamfundet og den moderne forstad.

Mange af boligbebyggelserne står over for modernisering og renovering, men der mangler en koordineret viden om, hvordan man bringer bygningerne ind i fremtiden uden at kompromittere de bærende bevaringsværdier.

Denne publikation er en del af kampagnen *1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser*, som ønsker at bidrage til fremtidssikring af dette særlige stykke dansk bygningskultur.

Kampagnens formål er at koordinere, udvikle og formidle viden om og give eksempler på, hvordan modernisering af periodens boligbebyggelser og arkitektonisk værdi kan gå op i en højere enhed.

Kampagnen indeholder, foruden denne publikation, en renoveringsguide til, hvordan man moderniserer bebyggelserne i et helhedsgreb. Derudover viser Højstrupparken i Odense, der er kampagnens demonstrationsprojekt, nye konkrete løsninger på omprogrammering, bedre indeklima og bedre tilgængelighed under hensyn til bebyggelsens bærende bevaringsværdier.

Kampagnen er et partnerskab mellem Realdania, Grundejernes Investeringsfond og Landsbyggefonden. Derudover er Kulturstyrelsen involveret som del af kampagnens styregruppe. Endelig har Bygningskultur Danmark gennemført et formidlingsprojekt som forløber for kampagnen.

Denne publikation giver et indblik i bygningsmassen og dens arkitektoniske, landskabsmæssige og kulturhistoriske kvaliteter. Samtidig præsenteres en række bebyggelser og specifikke haveanlæg, der er toneangivende for periodens udtryk, byggeteknik og idealer.

Det er vores håb, at publikationen kan være medvirkende til at sætte perioden på dagsordenen, og at den skaber en større forståelse og respekt for denne unikke bygningsarv i velfærdsdanmarks historie.

God læselyst!

Lars Autrup, Realdania
Sune Skovgaard Nielsen, Landsbyggefonden
Søren Meyer, Grundejernes Investeringsfond
Jannie Rosenberg Bendsen, Kulturstyrelsen

INDLEDNING

1940'erne og 1950'erne repræsenterer en arkitektonisk og kulturhistorisk vigtig periode i dansk velfærdshistorie, og perioden har sat sine tydelige spor i den moderne danske forstad. I de to årtier blev der opført knap 13 mio. m² i murede etageboligbebyggelser, fordelt på 5,6 mio. m² i 1940'erne og 7,3 mio. m² i 1950'erne. Dette svarer til en tredjedel af periodens samlede boligbyggeri, hvor parcel- og rækkehuse særligt i 1950'erne voksede i antal. Det betyder, at 6,6 procent af den samlede danske boligmasse – svarende til 178.000 boliger - i dag udgøres af murede boligbebyggelser fra denne periode.

Denne publikation formidler de murede boligbebyggelsers bygningskultur og bevaringsværdier. Publikationen er del af kampagnen *1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser* og skal ses i sammenhæng med kampagnens reoveringsguide, men kan læses selvstændigt.

Definition af kampagnens bygningsmasse

Kampagnen *1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser* omhandler etagebygninger, der er opført som murede boligbygninger i 1940'erne og 1950'erne. Bygningsmassen omfatter enkeltbygninger og bebyggelser, der også kan indeholde mindre erhverv og bygningstyper ud over boliger – men ikke enkeltstående parcelhuse, rækkehuse eller erhvervsbygninger.

Kampagnen har haft fokus på bebyggelser, der er færdiggjort i perioden fra 1940 til og med 1959. 1930'ernes foregangseksempler som f.eks. Storgården fra 1935 og Vestersøhus fra 1939, som i dag er fredet, er ikke del af kampagnens bygningmasse. Det samme gælder for bebyggelser, der er planlagt i 1950'erne, men opført i 1960'erne, og for 1960'ernes eksempler, der udvikles på baggrund af periodens bebyggelser.

Bebyggelserne inden for kampagnens genstandsfelt har synlige, bærende murede bygningsdele i facaden. Bygninger med udfyldte felter af murværk i et betonskelet i facaden, som er en konstruktion, der bliver almindelig op gennem 1950'erne, f.eks. i Nygård Park af Palle Suenson, er ikke del af kampagnen.

Bebyggelserne inden for kampagnen består primært af boliger, hvorfor bebyggelser, der har andet formål end familieboliger som det primære – f.eks. kaserner, universitetsparker og erhvervsbygninger, falder uden for. Bebyggelserne er udvalgt ud fra kriteriet om, at de primært består af etagebebyggelser, og at andre bygningstyper – række- og enfamiliehuse, erhvervsmaal og butikker - er sekundære.

Bygningskulturen og bevaringsværdierne

Publikationens første del består af tre selvstændige artikler, der hver især formidler en særlig undersøgelse i kampagnen. Der kan derfor forekomme et vist overlap mellem temaer og pointer, men de tre artikler beskriver periodens bygningskultur fra forskellige vinkler.

Første artikel i publikationen formidler de væsentligste resultater i en større analyse. Artiklen er skrevet af rådgivere fra Dansk Bygningsarv, primært arkitekt Esben Dannemand Frost, og bygger på indsamlet statistisk materiale, desk research, en række interview og en spørgeskemaundersøgelse. Blandt andet formidles resultaterne af en større geografisk kortlægning af boligmassens placering, størrelse og omfang, dens historiske udvikling og rammebetingelser samt de mest typiske arkitektoniske og landskabelige kendetegn. Det kvantitative materiale er vægtet højt, og der præsenteres en række tal og data, som viser boligmassens dominans i det aktuelle bybillede.

Anden artikel i publikationen omhandler boligbebyggelsernes omkringliggende nærmiljø og landskab og er forfattet af professor Ellen Braae og post.doc. Svava Riesto, Københavns Universitet. Med afsæt i landskabsarkitekten C.Th. Sørensens arbejde og hans inspiration fra særligt engelske haveanlæg kombineret med en stærk dansk social bevidsthed redegør Ellen Braae og Svava Riesto for, hvorfor denne periode er en guldalder inden for moderne dansk landskabsarkitektur og -planlægning.

Tredje og sidste artikel i publikationen er udarbejdet af daværende leder af Center for Bygningsbevaring, Arne Høi, der sammen med kollegaen Troels Østergaard Jørgensen har gennemført 12 casestudier fra perioden og identificeret deres bærende bevaringsværdier og aktuelle tilstand. Casestudierne er udvalgt på basis af kriterier om spredning i geografi, type, opførelsesår og størrelse formuleret med henblik på at få et overblik over periodens typiske kendetegn,

Præsentation af toneangivende bebyggelser

En væsentlig del af publikationen består af en præsentation af 21 toneangivende bebyggelser fra perioden, hvoraf ti bebyggelser er udvalgt som de vigtigste bebyggelser for perioden.

Udvælgelsen af de ti vigtigste bebyggelser er foretaget af en bebømmelseskomité bestående af Mogens A. Morgen, professor på Arkitektskolen Aarhus (formand for komiteen), Thomas

Bo Jensen, lektor på Kunstakademiets Arkitektskole, Ellen Marie Braae, professor i Landskabsarkitektur og –urbanisme på Københavns Universitet, Rolf Andersson, byggechef i KAB og formand for bestyrelsen i Almenet samt Dorte Mandrup, indehaver Dorte Mandrup Arkitekter og medlem af Det Særlige Bygningssyn.

Hensigten med udvælgelsen har været at sætte fokus på konkrete bebyggelser, som viser de tendenser og nytænkninger, som perioden præsterede. Bebyggelserne står i dag som væsentlige værker inden for 1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser med store arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige værdier.

Forud for udvælgelsen lå et større kortlægningsarbejde, som omfattede de 21 toneangivende bebyggelser, der er foretaget af Troels Østergaard Jørgensen, Center for Bygningsbevaring, på nær Høje Søborg, som er udført af Dansk Bygningsarv. De 21 toneangivende bebyggelser præsenteres sammen med dommerkomiteens betænkninger om de ti vigtigste bebyggelser.

60 karakteristiske bebyggelser

Publikationen afsluttes med en liste over 60 karakteristiske bebyggelser fra hele landet. Listen er et resultat af kampagnens arbejde med at kortlægge og beskrive bygningskulturen i 1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser og skal ses som en bruttoliste over bebyggelser fra perioden.

Bruttolisten er udarbejdet på baggrund af en række aktiviteter i kampagnen, inklusiv gennemgang af litteratur om periodens arkitektur, resultater fra spørgeskemaer til kommunerne, interviews med videnspersoner og studier af Landsbyggefondens arkiv. Bebyggelserne på listen er altså kendetegnet ved, at de ud over at opfylde kampagnens definition af bygningsmasse er fremhævet af videnspersoner eller litteraturkilder. Formålet med bruttolisten var at skabe et overblik over typiske bebyggelser fra perioden, der kunne danne vidensgrundlag for kampagnen og udgangspunkt for en udvælgelse af de særligt toneangivende bebyggelser fra perioden.

Kampagnens geografiske kortlægning har givet et vigtigt indblik i boligmassens placering i landet. For det videre lokale arbejde præsenteres derfor bruttolisten med 60 bebyggelser, som har været medvirkende til at skabe periodens særkende og kvalitetsniveau. Listen er geografisk opdelt i regioner.

BOLIGMASSEN OG BYGNINGS- KULTUREN

*Om periodens rammebetingelser, idealer og
væsentligste kendetegn*

Af DANSK BYGNINGSARV

Ved Esben Dannemand Frost, seniorkonsulent og arkitekt.

1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser, herefter benævnt "periodens bebyggelser", udgør en markant del af den danske arkitektur, der fysisk er med til at fortælle historien om velfærdsstatens opbygning i efterkrigstidens Danmark. Periodens bebyggelser repræsenterer overgangen fra det traditionelle murede byggeri, der har rødder i bevægelsen Bedre Byggeskik og længere tilbage, over en række løfterige forsøgsbyggerier op gennem 1950'erne og frem til 1960'ernes industrielle montagebyggerier. Denne artikel præsenterer de væsentligste resultater i en større kortlægning af boligmassens placering, størrelse og omfang, dens historiske udvikling og rammebetingelser samt mest typiske arkitektoniske og landskabelige kendetegn.

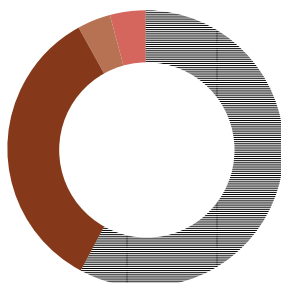
BYGNINGSMASSEN I TAL

1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser repræsenterer ikke bare en arkitektur- og kulturhistorisk vigtig periode, men udgør også en betragtelig del af landets samlede bolig- og bygningsmasse, hvilket fremgår af nedenstående tal:

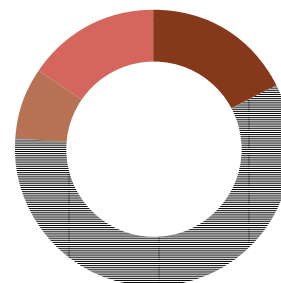
- Der er ca. 2,7 mio. boliger i Danmark, og af dem ligger ca. 1,1 mio., eller knap 41%, i etageboligbebyggelser.
- 178.000 boliger findes i murede etageboligbebyggelser fra perioden 1940-1959, hvilket svarer til 6,6% af alle boliger i landet.
- Der blev samlet set opført 12,9 mio. m² i murede etageboligbebyggelser i perioden 1940-1959, fordelt på 5,6 mio. m² i 1940'erne og 7,3 mio. m² i 1950'erne. Dette svarer til en tredjedel af periodens samlede boligbyggeri, hvor parcel- og rækkehuse særligt i 1950'erne voksede i antal.
- Der er i alt godt 8.500 bygninger fra perioden 1940-1959, som rummer etageboliger og har murede facader, hvilket udgør 9,5% af landets i alt godt 90.000 etageboligbygninger.

Af de nedenstående tal fremgår det, at den typiske etageboligbebyggelse fra perioden gennemsnitligt er tre etager høj, har murede ydervægge uden brug af jernbeton og har tegltag. Den typiske bolig er 60-80 m² fordelt på tre værelser, med eget køkken, eget toilet og badeværelse, uden elevator og opvarmet med fjernvarme.

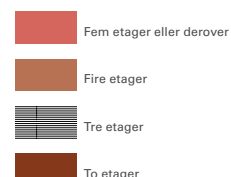
Ejerforhold	<ul style="list-style-type: none"> Af alle etageboliger opført i perioden 1940-1959 er 58% almene, 34% private, 4% offentligt ejet og yderligere 4% ikke specificeret. 21% af alle Danmarks almene boliger ligger i etageboligbyggeri opført i perioden 1940-1959. Det svarer til 111.546 almene boliger ud af i alt 540.562 almene boliger i Danmark (2012).
Etager	<ul style="list-style-type: none"> 17,7% af etageboligbebyggelser opført i perioden 1940-1959 har to etager. 58,5% har tre etager. 8,5% har fire etager. 15,3% har fem etager eller derover.
Beboere	<ul style="list-style-type: none"> Der bor i alt 280.059 personer i etageboligbebyggelser opført i perioden 1940-1959. Der bor gennemsnitligt 1,6 personer i boliger i murede etagebebyggelser opført i perioden 1940-1959, hvilket er under landsgennemsnittet, der er på 2,1 personer i hver husstand.
Konstruktion	<ul style="list-style-type: none"> I 99,8% af etageboliger opført i 1940'erne er ydervæggens materiale mursten. Det samme gælder for 87,7% af etageboliger opført i 1950'erne. Det murede byggeri er dermed dominerende i perioden, omend svagt vigende i 1950'erne. 21,5% af etageboligbebyggelser opført i perioden 1940-1959 er bygget med jernbeton som en del af ydervæggens konstruktion. 56,6% af etageboligbebyggelser opført i perioden 1940-1959 har tegltag, 28,8% har eternittag, 6,7% har tag beklædt med tagpap og 4,6% har fladt tag (built-up).
Boligen	<ul style="list-style-type: none"> Opvarmning: 87% af alle boligerne har fjernvarme, 12% har centralvarme (med olie eller naturgas) og 0,7% har andre opvarmningskilder (inkl. elvarme og ovne). Størrelse: 17% af boligerne er under 60 m², 52% er mellem 60-80 m² og 28% er mellem 80-100 m². Kun 3% er over 100 m² store. Antal værelser: 6,7% har et værelse, 24,5% har to værelser, 49,8% har tre værelser, 17,9% har fire værelser, og kun 1,1% har fem værelser eller derover. Elevator: Der er kun elevator i 9,2% af bebyggelserne. Toilet: 98,6% af alle boligerne har ét toilet, og 1,2% har deres toilet uden for boligen. For 0,2% af boligernes vedkommende er der ikke registreret noget toilet. Badeværelse: 97,7% af alle boliger har ét badeværelse, 1,2% har adgang til et badeværelse uden for boligen, og 1,1% har intet badeværelse. Køkken: 98,3% af alle boliger har eget køkken.

Til venstre:
Ejerforhold ved etageboliger opført i perioden 1940-1959

Til højre
Etager i etageboligbebyggelser opført i perioden 1940-1959

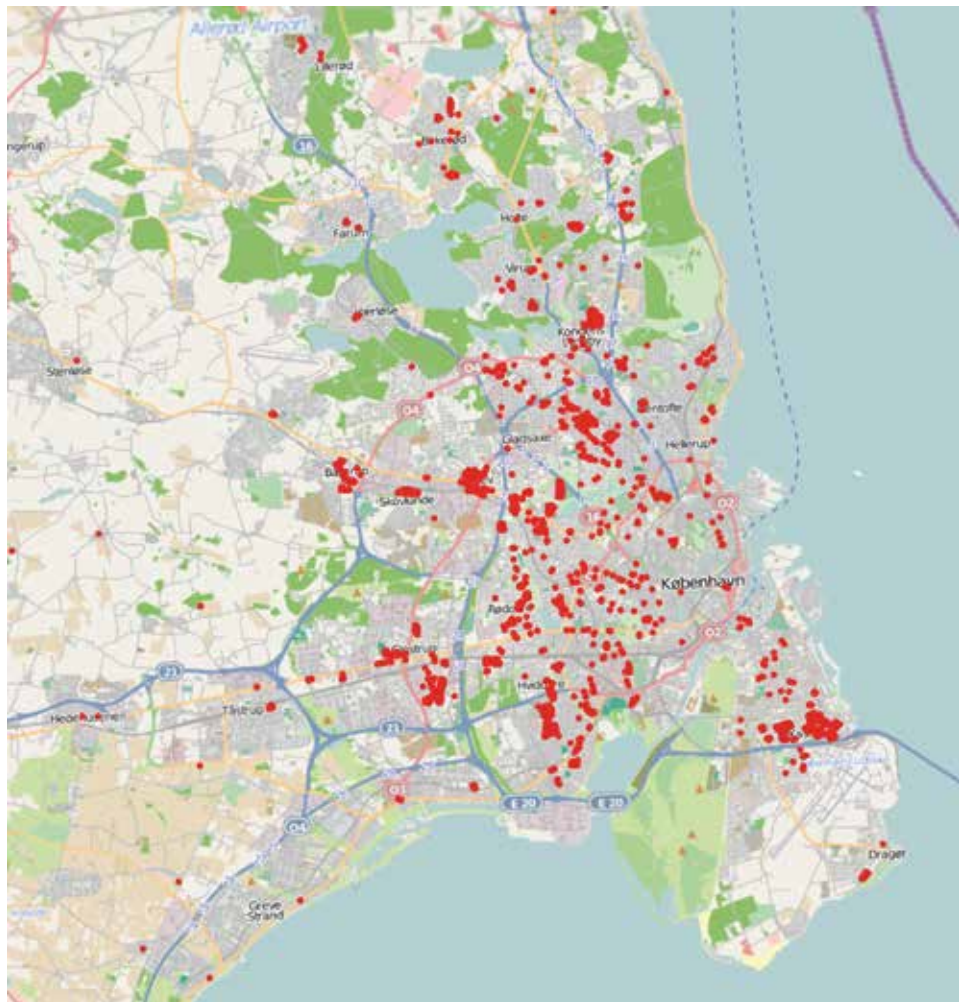

DEN MODERNE FORSTAD

1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser er tæt forbundet med udviklingen af den moderne forstad og er en vigtig del af dens identitet. Bebyggelserne er kendetegnet ved at ligge uden for de historiske bykerner i de større danske byer, ofte som helhedsplanlagte enklaver.

Fingerplanen for København fra 1947 udtrykte periodens idealer, som var funktionsadskilte kvarterer i en åben, luftig by med lige adgang til lys, sol og grøn natur. Forstædernes bebyggelser blev samlet langs trafikforbindelserne. Samtidig sørgede grønne kiler for, at der fra alle forstædernes bebyggelser var nærhed til landskabelige kvaliteter, der blev kendetegnende for periodens parkbebyggelser.

På denne og næste side følger kort², der viser placeringen af 1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser i landets syv største byområder.

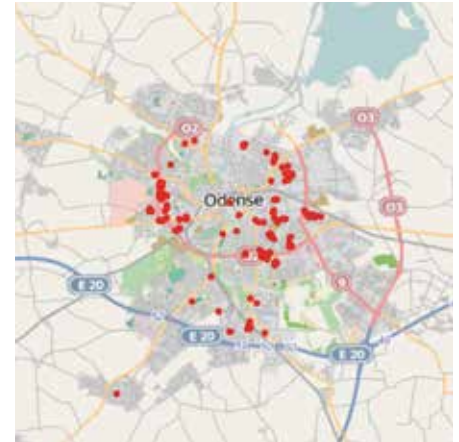
København. Murede etageboligbebyggelser opført 1940-1959

Note 2

Kortene er udviklet på baggrund af informationer fra BBR-registret

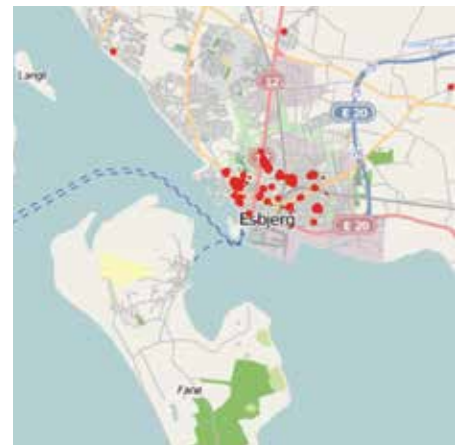
Aarhus

Odense

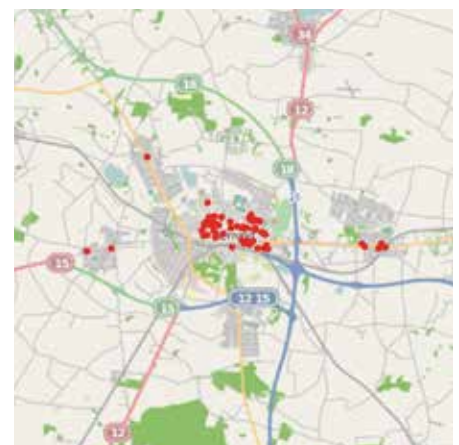
Aalborg

Esbjerg

Fredericia

Herning

Note 3

Tobias Faber, 1963. Dansk Arkitektur.
København: Arkitektens Forlag.

Note 4

Claus Bech-Danielsen, Jesper Ole Jensen, Inge Mette Kirkeby, Søren Ginnerup, Anne Clementsen, Martin Ø. Hansen, 2011. Renovering af efterkrigstidens almene bebyggelser, SBI

Note 5

Dansk Bygningsarv, 2010. Kend dit etagehus.
København. Dansk Bygningsarv

Note 6

Dansk Bygningsarv, 2010. Kend dit etagehus.
København. Dansk Bygningsarv

Note 7

Boligselskabet AKB, 2006. AKB 1913-2006 – historien om et boligselskab. København, AKB

Note 8

Dansk Bygningsarv 2010. Forstadens bygningskultur 1945-1989. På sporet af velfærdsforstadens bevaringsværdier.
København. Realdania

Note 9

Boligselskabet AKB, 2006. AKB 1913-2006 – historien om et boligselskab. København, AKB

Note 10

Claus Bech-Danielsen, Jesper Ole Jensen, Inge Mette Kirkeby, Søren Ginnerup, Anne Clementsen, Martin Ø. Hansen, 2011. Renovering af efterkrigstidens almene bebyggelser, SBI

Note 11

Boligselskabet AKB, 2006. AKB 1913-2006 – historien om et boligselskab. København, AKB

Note 12

Claus Bech-Danielsen, Jesper Ole Jensen, Inge Mette Kirkeby, Søren Ginnerup, Anne Clementsen, Martin Ø. Hansen, 2011. Renovering af efterkrigstidens almene bebyggelser, SBI

FUNKTIONEL TRADITION

Mange af 1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser hører til noget af det kvalitativt ypperste, man kan fremvise i dansk arkitektur. Forklaringen findes ikke mindst i den boligbyggeruddannelse, som arkitekten Kay Fisker skabte på Kunstakademiets Arkitektskole i 1930'erne og 1940'erne. Fisker betegnede selv sin arkitektur som "en funktionel tradition", der skulle bygge videre på den orden og harmoni, som ifølge ham var karakteristisk for dansk bygningskultur. Hermed blev han fortaler for en bygningskunst, som stræbte efter at forene det funktionelle med den regionale, lokale tradition, som kom til udtryk i brugen af materialer, konstruktioner, former, rytmer og proportioner.

Det funktionalistiske ideal var at opnå overensstemmelse imellem form, konstruktion og indhold – et ideal, der stemte godt overens med den nøgterne, danske bygningsstradition. Periodens arkitekter så således med sympati på det nye, men uden at kaste traditionen over bord.³ Den funktionelle tradition skabte dermed en pragmatisk og formbevidst linje i dansk arkitektur – en arkitektur, som var tilpasset det danske landskab, danske materialer og danske samfundsforhold. Og det er netop kendetegnende ved den funktionelle traditions arkitektur, at det er formen, materialerne og placeringen – og ikke stilen – der er det gennemgående træk. Arkitekturteoretikeren Erik Nygaard fremhæver i overensstemmelse med dette den funktionelle tradition for, at "den aldrig forfalder til at blive en stil eller simpelthen reproducerer en eller anden tradition, men hele tiden forholder sig til ændringerne i de mangeartede sociale forhold, der er boligbyggeriets indhold".⁴

Arkitekturen fik altså et nationalt islæt; moderne, udenlandske strømninger skulle oversættes til dansk byggeskik med brug af danske byggematerialer. Man adopterede funktionalismens ideer om moderne boliger med altaner og solorienterede opholdsrum, men selve bygningskroppen tog udgangspunkt i det kendte enkle, murede etagehus med saddeltag.⁵

Formsproget var enkelt, rytmisk og funktionelt begrundet og rensat for historiske referencer. Det nye facadeelement var altankarnappen, der gav bygningsfladerne en moderne struktur, ofte med en lodret orientering. Præcise, geometriske former og et enkelt, rustikt materialevalg med få kontraster var fællesnævneren for stilartens huse. Udtrykket spændte fra det skulpturelle til det diskrete, næsten anonyme.⁶

FRA FRED TIL VELFÆRD

1940'erne og 1950'erne, og særligt tiden efter besættelsen, var som historisk periode i Danmark kendetegnet ved den begyndende opbygning af det danske velfærdssamfund. Efter besættelsens afslutning blev svaret på den omfattende boligmangel en storlået vision, der stræbte efter at skabe lige adgang til velfærd for alle i en åben, moderne by.

Efterkrigstiden stod for alvor i planlægningens tegn. Besættelsen havde afbrudt en udvikling, der var taget hul på i 1930'erne, men som først kom til fuld udfoldelse fra anden halvdel af 1940'erne.⁷ Perioden var modeldannelsens tid, hvor der blev udviklet nye planlægningsprincipper og bebyggelsestyper, og ikke mindst blev det traditionelle, murede byggeri udviklet hen imod øget standardisering og industrialisering, der skulle få stor betydning for den egentlige realisering af velfærdsbyen i de følgende årtier.⁸

Schweizervænget, Rødovre, arkitekt Dominia A/S. Bygningskroppene i perioden tager udgangspunkt i det enkle, murede hus med saddeltag, der får tilført rytme og kontrast med altankarnappen.

Denne historiske oversigt samler de vigtigste udviklinger i rammebetingelserne for 1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser:

1940'erne - under besættelsen

Boligbyggeriet faldt katastrofalt under besættelsen, hvor besættelsesmagten lagde beslag på både byggematerialer, arbejdskraft og kapital.⁷ Samtidig var den internationale samhandel præget af krigen, og der var en udpræget mangel på materialer, der blokerede for udvidelsen af boligmassen. De byggerier, som blev sat i gang under krigen, var skræbete og skred langsomt frem, og fra 1940 og frem til 1948 var boligproduktionen på 13.000 boliger årligt. Ved krigens afslutning var der akut mangel på boliger, og både under og efter besættelsen blev bolig manglen et af de største sociale problemer.¹⁰

1940'erne - efter besættelsen

Efter besættelsen tog staten fat flere steder for at løse boligproblemet: Der blev påbegyndt en omfattende sanering af en nedslidt og sundhedsskadelig boligmasse, og der blev iværksat nybyggeri for at imødegå den bolig mangel, der skyldtes krigens skader kombineret med de store årgange fra 1920'erne, ændring af familiemønstre, der gav flere unge og ugifte behov for selvstændig bolig, samt en svag stigning i realindkomsten, der bidrog til at øge efterspørgslen på større og mere moderne lejligheder. Målet var at bygge mange boliger billigt.

I 1945 var der en mangel på omkring 100.000 lejligheder, og en betænkning fra 1946 satsede på at få opført 30.000 boliger om året. Men først i 1959 nåede man op på gennemsnittet for 1930'erne på 20.000 boliger årligt, og først midt i 1960'erne blev målsætningen fra 1945 nået.¹¹

Som konsekvens af de store boligproblemer blev der vedtaget en ny lov, som bragte et nyt ord ind i boligsproget: socialt boligbyggeri. Krigen viste, at stat og kommuner måtte tage del i løsningen af boligspørgsmålet, og selvom det politiske billede blev trukket mod venstre i årene efter krigen, lykkedes det at opretholde en stor grad af enighed i boligpolitikken. I årene 1946-1958 blev der oprettet en ordning, hvor der kunne ydes billige statslån til boligbyggeri. Alment boligbyggeri kunne opføres med statslån på op til 97% af udgifterne. Samlet set blev 90% af periodens bebyggelser opført med statslån.¹²

En anden væsentlig baggrund for bolig manglen var mangel på faglærte bygningshåndværkere, især murere. Det pressede politikerne, og i 1947 vedtog Folketinget Elementhusloven, der ydede en særlig statsstøtte til byggeri, der anvendte materialer og konstruktioner, som medførte mindre brug af faglært arbejdskraft. Elementhusloven blev fulgt op af Boligministeriets cirkulære fra august 1953 om statslån til utraditionelt byggeri, der gav fortrinsstilling til boligbyggeri, hvor omfanget af murerarbejdskraft på råhuset kun var 15% af det normale. De to initiativer blev de vigtigste forsøg på at komme bolig manglen til livs ved at modvirke den udprægede mangel på bygningshåndværkere og samtidig fremme det industrialiserede byggeri.

Den efterstræbte rationalisering og planlægning af byggeriet var nøje knyttet til byplanlægningen, og i 1945 genoplivedes Egnsplankontoret, der i 1947 udarbejdede "Skitseforslag til Egnspan for Storkøbenhavn", bedre kendt som Fingerplanen. Den forblev uden juridisk virkning, men fik stor betydning for senere byplanlægning og regnes for et af de fagligt vægtigste bidrag i nyere dansk byplanlægning.¹⁴

1940'ERNE OG TIDEN UMIDDELBART FØR

Historisk oversigt over rammebetingelser

- 1938** ■ Boligstøtteloven af 13. april 1938 betød nyt socialt boligbyggeri, efter at det i nogle år havde været stagneret.
- 1939** ■ Selvom der i 1939 bliver indført huslejestop, er det umuligt at forhindre huslejestigninger. Det er især de socialt dårligst stillede, der bliver ramt.
 - Saneringsloven – Lov om boligtilsyn og sanering – bliver vedtaget som led i den almindelige byplanlægning. Det sætter gang i den første omfattende og planlagte sanering i København, nemlig Adelgade-/Borgergadekvarteret.
- 1943** ■ Lejernes boligselskab, Lejerbo, bliver stiftet, på baggrund af Dansk Lejerforbunds massive fremgang under 2. Verdenskrig, hvor bolignøden var stor.
- 1946** ■ Boligstøtteloven revideres for at sætte gang i byggeriet. Sigtet er nu, at der skal bygges 13-14.000 lejligheder om året. Et enigt Folketing vedtager at videreføre 1938-loven i form af en byggestøttelov af 30. april 1946. Selvom den viderefører 1938-lovens intentioner, bliver den nye lov mere vidtgående og er blevet betegnet som en milepæl i dansk boligpolitik. Byggestøtteloven kommer med mindre ændringer til at gælde frem til 1954.
- 1947** ■ En skelsættende model for udbygningen af især de store byer i Danmark bliver udarbejdet: Egnsplnen for Storkøbenhavn fra 1947, bedre kendt som Fingerplanen.
 - Folketinget vedtager Elementusloven, der yder særlig statsstøtte til byggeri, hvor der anvendes materialer og konstruktioner, som medfører mindre brug af faglært arbejdskraft.
 - Boligministeriet oprettes.
 - Statens Byggeforskningsinstitut, SBI, bliver oprettet. De første anvisninger og rapporter udkommer i 1949-1950.
 - Boligproduktionen når 24.000 boliger årligt, svarende til niveauet fra 1939, men falder straks igen.
 - Byggestop. Boligstøtteloven fører til en så markant stigning i det offentligt støttede byggeri og i grundpriserne, at der bliver indført et midlertidigt byggestop i 1947.
 - Byreguleringsloven indfører byudviklingsplaner for de store byers vækst.
- 1948** ■ Dansk Ingeniørforening nedsætter sit store rationaliseringsudvalg, hvis opgave er at fremkomme med forslag til rationaliserende foranstaltninger inden for byggeriet. I 1950 afgiver dette udvalg sin betænkning, "Forslag til forenkling af boligbyggeriets udførelse og organisation".

1950'ERNE

Historisk oversigt over rammebetingelser

- 1951** ■ Boligministeriet nedsætter et rationaliseringsudvalg (fra 1953 Produktivitetsfondsudvalget). Det får rådighed over ni millioner kroner fra Marshall-midlerne.
- 1953** ■ Produktivitetsfondsudvalget opretter en særlig konsulenttjeneste, Byggecentrum, i lighed med tilsvarende permanente ordninger i industrien og landbruget. Den særlige konsulentordning, hvor specielt uddannede teknikere bliver stillet til rådighed for byggeriets forskellige parter i spørgsmål vedrørende byggeriets rationalisering, bliver en meget stor succes. Der bliver i disse år landet over holdt en række møder, kurser og studiekredse. Konsulenttjenesten ophørte pr. 1. november 1957, da midlerne var brugt op.
 - Cirkulære om fortrinsstilling til "utraditionelt byggeri" defineret som byggeri, hvor omfanget af murerarbejdskraft kun er 15% af det normale.
 - "Byggeriets Maskinstationer" bliver oprettet med det formål at indkøbe og udleje det maskinelle grej, som det ville være for stor en omkostning for den enkelte mester selv at anskaffe.
- 1955** ■ Ny boligstøttelov: I stedet for lav rente ydes fast driftstilskud pr. m². Den ny lov afsætter over en fireårig periode vigende beløb til finansiering af boligbyggeri og introducerer markedsrenten som princip i form af driftstilskud til byggeriet. Det bliver det første skridt væk fra det sociale og over mod markedet, og det bliver ikke taget uden kamp. Udlånsrammen aftrappes fra 435 mio. kr. i 1953 til 300 mio. kr. i 1959.
- 1956** ■ Lovgivning om modulplanlægning indfører standard for modulregler i byggeriet med 1M (10 cm) som grundmodul og 3M (30 cm) som planlægningsmodul. Disse modulstandarder bliver i 1964 krævet lagt til grund for projektering af statsstøttet boligbyggeri.
- 1957** ■ Nybyggeriet passerer igen 24.000 boliger årligt, hvilket svarer til 1939-niveauet.
- 1958** ■ Boligstøtteloven afvikler gradvist statslån til fordel for statsgaranteret finansiering via lån i kreditinstitutioner. Det almennyttige byggeris begunstigede stilling reduceres ved liberaliseringen, hvilket får boligselskabernes markedsandel til at falde og tilsvarende de ikke-støttede private byggeriers markedsandel til at stige markant (se skema herover).
- 1959** ■ Boligstøtteloven udløber. Det sociale boligbyggeris fordelagtige statslån afskaffes helt (forud har løbende stramninger fundet sted).
 - Realfondene oprettes (15-30-årige lån).
 - Enfamiliehuse udgør nu halvdelen af nybyggeriet.

Note 13

Boligselskabet AKB, 2006. AKB 1913-2006 – historien om et boligselskab. København, AKB

Note 14

Boligselskabet AKB, 2006. AKB 1913-2006 – historien om et boligselskab. København, AKB

Note 15

Claus Bech-Danielsen, Jesper Ole Jensen, Inge Mette Kirkeby, Søren Ginnerup, Anne Clementsen, Martin Ø. Hansen, 2011. Renovering af efterkrigstidens almene bebyggelser, SBI

Note 16

Bygningskultur 2015, Parkbebyggelse, på www.bygningskultur2015.dk/typeblade/forstad/parkbebyggelse/

Note 17

Claus Bech-Danielsen, Søren Bøgh, Jens Østergaard, 2014. Kvaliteter i almene bebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne, Bygningskultur Danmark

Note 18

Claus Bech-Danielsen, Jesper Ole Jensen, Inge Mette Kirkeby, Søren Ginnerup, Anne Clementsen, Martin Ø. Hansen, 2011. Renovering af efterkrigstidens almene bebyggelser, SBI

Note 19

Claus Bech-Danielsen, Jesper Ole Jensen, Inge Mette Kirkeby, Søren Ginnerup, Anne Clementsen, Martin Ø. Hansen, 2011. Renovering af efterkrigstidens almene bebyggelser, SBI

Note 20

Dansk Bygningsarv, 2010. Kend dit etagehus. København: Dansk Bygningsarv

Note 21

Dansk Bygningsarv 2010. Forstadens bygningskultur 1945-1989. På sporet af velfærdsforstadens bevaringsværdier.

1950'erne

1950'erne blev et højdepunkt for det almenyttige byggeri i Danmark. Produktiviteten var stor og det arkitektoniske niveau meget højt.

Fuldførte lejligheder i byer og bymæssig bebyggelse:			
	Off. støttet	Ikke off. støttet	I alt
1946	5.169	3.100	8.269
1948	11.998	4.887	16.885
1950	14.966	2.536	17.502
1952	14.661	1.549	16.210
1954	18.082	1.419	19.501
1956	14.840	1.553	16.393

Der blev tegnet og bygget i den funktionelle tradition, som var en slags videreudvikling af funktionalismen i en mildere dansk udgave. Der er masser af eksempler på blokbebyggelser, der er vendt mod solen og har luft og grønne arealer mellem husene.

Udviklingen af montageteknikken i 1950'erne betød en udfordring til det traditionelle murede byggeri, som hidtil havde domineret markedet. En omfattende rationalisering af murerfaget forsøgte. Foruden rationalisering af teknik og metoder skete der en vekselvirkning mellem de to byggemåder. Dette førte til større anvendelse af præfabrikerede betonkomponenter i det murede byggeri og til anvendelse af teglelementer i betonelementbyggeriet.

Med udfasningen af statslånsordningen, der blev afsluttet i 1958, skete der en liberalisering af boligbyggeriet i 1950'erne, fulgt af omfattende privat byggeri og huslejestigninger i den gamle boligmasse, som husejerne tjente på. Fra 20.000 boliger om året i 1958 voksede tallet til 50.000 enheder om året i 1969.

PLANLÆGNING OG PARKBEBYGGELSER

Mange af periodens bebyggelser er opført som parkbebyggelser, der som type udspang af modernismens ideal om funktionsadskilte kvarterer i en åben, luftig by med lige adgang til lys, sol og grøn natur. Dette førte til stor variation i bebyggelsesplanerne, men samtidig fremstår bebyggelserne netop med et stærkt helhedspræg, hvor bygninger og landskab former et kvarter i byen. I parkbebyggelsen er alle lejligheder orienteret i forhold til solen og har som regel en altan. Boligerne har gode lysforhold, udsigt og adgang til grønne udearealer, der er en afgørende kvalitet i bebyggelserne.¹⁵ Standardisering og typisering af boligen og af den enkelte bygningskonstruktion muliggjorde for det første udflytning fra trange boligforhold i de historiske bykerner og for det andet - især ved udgangen af 2. Verdenskrig - tilflytning fra landet til forstæderne. Tidlige eksempler på park- og stokbebyggelse i Danmark er Ryparken (1932) og Blidah Park (1934-35) ved København samt Strandparken (ca. 1935) i Aarhus, alle tre med langfacader mod øst og vest.¹⁶

*Nærumvænge, Nærum, arkitekt Palle Suenson.
Parkbebyggelse med samspil mellem
arkitektoniske og landskabelige elementer.*

Parkbebyggelsen var en helt ny bebyggelsesform, der stod i skarp kontrast til de tætte byområdets karrébebyggelser. Mens karrébebyggelserne er orienteret i forhold til byens gademønster, med stuer mod gaden og køkkener og soverum mod gården, så er parkbebyggelserne orienteret i forhold til solen, med stuer mod syd/vest og soverum og køkkener mod nord/øst – og med trafikken på behagelig afstand. De enkelte boligblokke er placeret, så der kan komme sollys ind i alle boliger, og med så meget afstand mellem de enkelte blokke, at der ikke er indblik mellem boligerne.¹⁷

Mellemligstidens parkbebyggelser består ofte af parallelle boligblokke i et enkelt mønster. Der opstår i 1940'erne og 1950'erne bebyggelsesplaner, som er mere organisk udformet og rummer flere forskellige bygningstyper og blandede boligstørrelser.¹⁸ Bebyggelserne er ofte sammensat af etagehuse, rækkehuse, butikscenter og til tider institutioner, men de enkelte bygninger er underordnet en overordnet struktur og et fælles formsprog. De enkelte bygninger er ofte forskudte og drejet i forhold til hinanden og placeret i landskabet, så park og bebyggelse virker som en helhed. Bebyggelserne fremtræder derfor med en stærk og samlet arkitektonisk karakter.¹⁹

Da bebyggelserne fortrinsvis blev opført i traditionelle materialer efter håndværksmæssige metoder, kunne de – nemmere end senere årtiers montagebyggeri, der krævede kranspor - placeres i kuperet terræn og orienteres efter solforhold, for eksempel i parallelforskudte formationer. Udearealer blev indrettet med beplantninger, plæner, legepladser og tørrestaver, friholdt fra biltrafik. Der er ofte tale om anlæg med fine landskabelige kvaliteter.²⁰

En skelsættende model for udbygningen af især de store byer i Danmark blev Fingerplanen. Her samles forstadsbebyggelsen i mindre enheder langs de radiale trafikårer. Den bærende idé var, at byvæksten skulle holdes inden for de fem "fingre", mens "kilerne" imellem fingrene skulle friholdes for bebyggelse og bruges til landbrug, skov, gartneri og friarealer. Dels ville man optimere mulighederne for at tilbyde forstadsborgerne kulturelle og andre fællesanlæg, dels ville man optimere den kollektive trafik i regionen. Og sidst, men ikke mindst, ville man sikre borgernes adgang til friarealer.²¹

En central idé i realiseringen af de mange nye kvarterer med boliger, fællesanlæg og grønne områder var naboskabstanken, som danske planlæggere blev introduceret til gennem den amerikanske sociolog Lewis Mumford. Idealet om en by sammensat af overskuelige naboskabsenheder knytter an til ideen om havebyer – selvstændige byer eller bydele i pagt med naturen – der allerede blev dyrket i mellemkrigsårene. Naboskabstanken fokuserer på det nære fællesskab som afsæt for udviklingen af et demokratisk samfund, og afspejlede sig i et udbredt ønske hos planlæggerne om at etablere fælles anlæg og aktiviteter i boligbebyggelserne.²²

Først og fremmest fik fællesskabsidéerne udbredelse ved, at mange boligenheder indgik i den samme bebyggelsesplan, og at de grønne lege- og opholdsområder blev et dominerende element i planlægningen. Det typiske var at placere 3-etages boligblokke i en stram orden – i samme vinkel til vejen og med regelmæssige afstande blokkene imellem. En række bebyggelser blev imidlertid udført med større variation i plan og arkitektur, tilpasning til konteksten og især til de landskabelige forhold.²³

Udover disse oplevelsesmæssige kvaliteter afspejler parkbebyggelserne væsentlige aspekter af den nyere samfundshistorie. Dansk boligbyggeri i efterkrigsårene var tæt

Note 22

Dansk Bygningsarv 2010. Forstadens bygningskultur 1945-1989. På sporet af velfærdsforstadens bevaringsværdier.

Note 23

Dansk Bygningsarv 2010. Forstadens bygningskultur 1945-1989. På sporet af velfærdsforstadens bevaringsværdier.

Note 24

Claus Bech-Danielsen, Søren Bøgh, Jens Østergaard, 2014. Kvaliteter i almene bebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne, Bygningskultur Danmark

Note 25

Claus Bech-Danielsen, Søren Bøgh, Jens Østergaard, 2014. Kvaliteter i almene bebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne, Bygningskultur Danmark

Note 26

Claus Bech-Danielsen, Søren Bøgh, Jens Østergaard, 2014. Kvaliteter i almene bebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne, Bygningskultur Danmark

Note 27

Claus Bech-Danielsen, Søren Bøgh, Jens Østergaard, 2014. Kvaliteter i almene bebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne, Bygningskultur Danmark

Note 28

Claus Bech-Danielsen, Søren Bøgh, Jens Østergaard, 2014. Kvaliteter i almene bebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne, Bygningskultur Danmark

knyttet til velfærdssamfundets udvikling. At skabe gode boliger til alle blev formuleret og iværksat som en central samfundsopgave. De mange lokale variationer over parkbebyggelsen, som udvikledes i disse år, er således også manifestationer af en aktiv national bolig- og velfærdspolitik. Hvor der er blevet udarbejdet kommuneatlas, er især parkbebyggelser i den funktionelle tradition udpeget som bevaringsværdige sammenhænge.

LANDSKAB OG UDERUM

De fleste af periodens almene boligbebyggelser er opført som parkbebyggelser. Det betyder, at de er udviklet ud fra et ønske om boligområder, hvor alle beboere har lys, luft og mulighed for rekreativ udfoldelse i grønne fællesarealer.²⁴ . Flere bebyggelser blev udført med større variation i plan og arkitektur, tilpasning til konteksten og især til de landskabelige forhold, eksempelvis Bredalsparken i Hvidovre. Tidens fokus på de grønne fællesarealer afspejler et ønske om at bygge for fællesskabet.

Den største indflydelse på parkbebyggelsens landskabelige kvaliteter fik landskabsarkitekten C.Th. Sørensen, der i fællesskab med de arkitekter, der tegnede bygningerne, stod for talrige eksempler, inklusive Bispeparken i København og Højstrupparken i Odense. Han skabte ved udformningen af arealerne imellem bygningerne en beplantning, der både rummer den store skala svarende til etagehusets størrelse og samtidig den mindre skala i menneskehøjde. Den fint bearbejdede sammenhæng imellem C. Th. Sørensens uderum med den valgte beplantning og de velproportionerede bygninger fortæller om tidens arkitekturideal og hører til de bærende værdier i periodens bebyggelser.

I modsætning til mellemkrigstidens parkbebyggelser, der som regel består af parallelle boligblokke, såkaldte stokbebyggelser, er flere af periodens bebyggelsesplaner blødt op. De er mere organisk udformet, og niveauforskelle på grunden er ofte udnyttet til at etablere bløde landskabelige træk. Lys, luft og sol samt en fælles boligstandard spillede stadigvæk en væsentlig rolle, men bebyggelserne udvikledes nu i højere grad med udgangspunkt i lokale terrænforhold og i samspil med de omgivende bebyggelser. I flere af dem er blokke bygget sammen i vinkler, så de sammen med beplantningen skaber læ på udearealer og tilfører rumlige kvaliteter – et tegn på et øget fokus på udformningen af friarealerne som fælles opholdsrum for beboerne.

De lige stokbebyggelser forblev mange steder enkeltstående eksempler og fik et noget eksklusivt præg. Tæmmelig paradoksalt ville arbejderne ikke vide af dem, selvom de blev fremført i arbejderklassens navn. Kritikken gik bl.a. på, at stokbebyggelserne var militaristiske og ensartede, og at de forblæste, ubeskyttede friluftsarealer mellem husene ikke var de ideale opholdsarealer, man havde tænkt sig. Hermed indvarsledes den bebyggelsesplan, der kom til at præge de næste årtier: Den organiske parkbebyggelse med center, høje huse, parker, lave huse, nærarealer, veje og stier. Parallelforskydningen af stokkene blev brudt for at skabe en mere differentieret bebyggelsesplan, hvor stokkene smyger sig i landskabet. Dermed bliver udearealerne mere forskelligartede og bliver en bedre ramme om de uformelle møder på vej til og imellem de enkelte boligstokke.

Ikke kun periodens bebyggelser, men også deres omgivende uderum, er kendt for at indeholde store kvaliteter. På samme måde, som det er tilfældet med bygningerne, er uderummene formgivet med stor enkelhed. Landskabsarkitekterne skabte kvaliteter med brug af få, markante elementer. Det gælder ikke mindst træer og beplantninger,

Højstrupparken, Odense, arkitekt Erik Eriksen. Sammenhængen mellem C. Th. Sørensens landskabelige bearbejdning og de velproportionerede bygninger er et godt eksempel på tidens arkitekturidealer.

der ofte er karakterfulde og giver smukke oplevelser af de skiftende årstider.²⁵ Udearealer blev indrettet med beplantninger, plæner, legepladser og tørrestativer og var friholdt af biltrafik. Der er ofte tale om anlæg med fine landskabelige kvaliteter.

De større beplantninger inddeler udearealerne i forskellige "rum", der kan være indrettet til forskellig brug, og disse store, grønne træer kan være med til at sløre bebyggelsernes store skala. Præcis som periodens boliger blev indrettet på baggrund af funktionelle overvejelser, blev mange uderum tilsvarende opdelt, så de praktiske gøremål (fx tøjtørring, affaldsdeponering og depotrum) fandt sted på afstand af uderummens anlæg for leg og afslapning.²⁶

På samme måde som vareknapheden og den sparsomme økonomi efter 2. Verdenskrig kan aflæses i en beskeden anvendelse af bygningsmaterialer, kan den aflæses i bebyggelsernes uderum. Omfanget af arealer, der er befæstet med fliser og andre belægninger, er ofte begrænsede, og det resulterer i frodighed.²⁷

Uderummene og deres beplantninger udgør væsentlige kvaliteter, blandt andet de i samtiden velvoksne træer, der ofte præger periodens boligområder. For i modsætning til bygningernes kvaliteter opstår uderummens landskabelige kvaliteter først mange år efter anlæggelsen. Det er først nu – mere end et halvt århundrede efter bebyggelserne blev opført – at træerne har fået den ønskede størrelse. Af samme grund skal der værnes om de kvaliteter, der er bygget op over så lang tid. Fældning og beskæring af de store træer skal overvejes nøje, og den daglige drift skal hele tiden være i overensstemmelse med planternes udvikling.²⁸

UDFORMNING – ETAGEBYGNINGENS KENDETEGN

Det er kendetegnende for 1940'erne og 1950'ernes etageboligbebyggelser, at de er håndværksopførte boligblokke i den funktionelle tradition, hvor de arkitektoniske former er præcise og enkle og udført i gedigne materialer, der patinerer smukt.

I 1930'erne blev de foregående perioders byggeri med bærende vægge i massivt murværk og etagedæk af træbjælkelag erstattet i stort omfang af byggerier, hvor jerndragere eller støbte dæk indgik i konstruktionen. Eksempler på dette er Blidah Park (1932), som er opført i massivt murværk med jerndragere i dækket, og Vestersøhus (1939), som er opført i massivt murværk og betondæk. Altanernes udbredelse fra 1930'erne var yderligere medvirkende til at øge anvendelsen af beton. Perioden var karakteriseret ved kombinationen af traditionelt murværk og nye betonkonstruktioner i dæk, tværskillevægge og endog bærende bagmure.²⁹

Funktionalismen slog for alvor igennem i Danmark i 1930'erne, men som følge af 2. Verdenskrig forsvandt mulighederne for at anvende jern og andre importerede byggematerialer, som 1930'ernes modernisme havde benyttet sig af. Dette blev baggrunden for en mere progressiv funktionalistisk arkitektur, hvor de hjemlige, traditionelle materialer i form af tegl og træ kom til at sætte deres præg på 1940'erne og 1950'ernes boligbyggeri.

Forbindelsen mellem altan og karnap blev umådeligt udbredt og præger både de højere etagehuse og den mest yndende form, de treetages parkbebyggelser. Når alta-

Note 29

Torben Dahl og Ola Wedebrunn 2000.
Københavns murede huse i det 20. århundrede.
København: Forlaget Tegl

Note 30

Knud Millech og Kay Fisker: Danske arkitekturstrømninger 1850-1950. 1951, Østifternes Kreditforening

Note 31

Dansk Bygningsarv, 2010. Kend dit etagehus.
København: Dansk Bygningsarv

Note 32

Knud Millech og Kay Fisker: Danske arkitekturstrømninger 1850-1950. 1951, Østifternes Kreditforening

Note 33

Tobias Faber, 1963. Dansk Arkitektur.
København: Arkitektens Forlag

Note 34

Tobias Faber, 1963. Dansk Arkitektur.
København: Arkitektens Forlag

Note 35

Dansk Bygningsarv 2010. Forstadens bygningskultur 1945-1989. På sporet af velfærdsforstadens bevaringsværdier.

Note 36

Dansk Byggeskik – Etagebyggeriet gennem 150 år

Note 37

Dansk Bygningsarv 2010. Forstadens bygningskultur 1945-1989. På sporet af velfærdsforstadens bevaringsværdier.
København: Realdania

Note 38

Jesper Engelmark, 2013. Dansk Byggeskik – Etagebyggeriet gennem 150 år. GI og Realdania

nen blev så populært et træk, skyldtes det flere forhold: dels en trang til udendørs opholdsrum, dels en teknisk og praktisk ændring – fulgt op af en administrativ forordning: Centralvarmens udbredelse overflødiggjorde opbæring af brændsel via køkkentrappen, mens indførelsen af nedstyrtningskakte overflødiggjorde nedbæring af affald. Da der ikke længere var brug for en køkkentrappe til daglig brug, tillod bygningsmyndighederne, at der kun var én trappe, også i beboelseshuse højere end tre etager, når denne var udført af ubrændbart materiale og ejendommen blev forsynet med altaner.³⁰

Hustypen blev raffineret med nye tiltag: Med et halvt eller helt etagespring på tværs i huset kunne man i indgangssiden gå direkte ind i kælderetagen med cykler og lign., og mod havesiden fik stuelejlighederne kontakt med terrænet. Opgange blev placeret midterst inde i bygningen forsynet med ovenlys, hvilket gav større facadeareal til lejlighederne.³¹

Den mest almindelige lejlighedsplan var, at opholdsstue og ét eller to kamre vendte til den ene side, køkken og soveværelse til den anden. Entré og toilet/bad skydes ind imellem, dog således at toilet/bad altid lægges op ad køkken for at samle rørstammerne.³² Efter nutidens standard er boligerne i periodens bebyggelser små. Der er mange toværelses lejligheder, køkkenerne er trange og badeværelserne små.

Det traditionelle bygningsmateriale, teglstenen, havde store fordele i forhold til økonomi, vejrbestandighed og isolationsevne. Dens begrænsede størrelse gav den som enhed stor smidighed ved plan- og facadeudformning, og danske håndværkere var fortrolige med dens anvendelse. Man kunne også give udtryk for forskellige bygningsfunktioner gennem murværket, f.eks. ved at fremhæve trappeopgange, og således følge væsentlige sider af tidens idealer, hvor formen fulgte funktionen.³³

Inspiration fra betonhuse kom ganske vist ofte til udtryk i bygningsformer og vinduestørrelser, som ikke var mulige i rene murværkskonstruktioner, således at skjulte jern- og betonbjælker måtte klare de statiske sider af sagen. Men stort set lykkedes det gennem funktionalismen at frigøre teglstensbyggeriet fra historiske stilpræg og skabe en tidssvarende arkitektur. Den manifesterede sig først og fremmest i boligbyggeriet, hvoraf enkelte er hovedværker i dansk arkitektur.³⁴

Den store efterspørgsel på boliger efter besættelsen kunne dog ikke imødekommes af den eksisterende byggesektor, der med sin traditionelle byggeteknik og sine mange selvstændige parter højst kunne opføre omkring 20.000 boliger om året. Løsningen blev byggeriets industrialisering og fremkomsten af totalleverancen inden for den private byggesektor.³⁵

PERIODENS BYGGETEKNIK

Byggeteknisk set var årtierne op til 1950'erne meget homogene, da den største udvikling i den traditionelle byggeskik i denne periode var fremkomsten af jernbeton i 1930'erne. Med slutningen af 1940'erne startede en periode på et par årtier, hvor der for alvor skete forandringer. Modsat tidligere var der nu tale om i udpræget grad at eksperimentere med både eksisterende og nye materialer og konstruktioner, såvel som med indretning og udførelse af etageboligbyggeri.

Stefansgården, København, arkitekt Kay Fisker og arkitekt Svenn Eske Kristensen. Den traditionelle byggeteknik med murede ydervægge havde den sidste storhedstid i perioden. Her er murværket brugt til deltaljering af bygningen, inkl. markering af indgangspartiet og brug af både røde og gule sten i murfladen.

Det er kendetegnende for byggeteknikken indtil ca. 1960, at bygningen kunne projekteres alene af arkitekt eller bygmester, evt. med ingeniørmæssig assistance til projektering af afløb i etageejendomme. Installationer i øvrigt var via autorisation overladt til de udførende. Lovgivningens krav var så nøjagtigt formulerede, at der kun undtagelsesvis var brug for ingeniørmæssig assistance. Det kunne f.eks. være i forbindelse med beregninger af jernbetonkonstruktioner.³⁶

1940'erne og 1950'ernes murede etagebygninger repræsenterer den sidste epoke i den bærende, murede ydervægs udvikling. Det er dermed i denne periode, at de seneste 100 års traditionelle byggeteknik udfordres og udvikles. Gradvist fandt betonelementer større udbredelse i byggeriet, dels som enkelte standardiserede bygnings-elementer, f.eks. præfabrikerede altanelementer i ellers murede boligbygninger, dels som bærende bygningskonstruktion i de såkaldte elementhuse. Brugen af betonelementer var sammen med modulopdeling et forspil til den omfattende industrialisering, som fra 1960'erne kom til at styre boligbyggeriet.³⁷

Stort set alle almindelige bygninger består af fem primære bygningsdele: yder- og indervægge, etageadskillelser, tag og fundament. Ydervægge i periodens bebyggelser var murede og ofte i massivt murværk. Kun gradvist blev det massive murværk erstattet af hule mure med fast bindere, særligt i gavle, men kun i begrænset omfang. Murede og bærende ydervægge – facader mod gade og gård – er opført med stigende tykkelse fra top mod bund. Det gælder dog kun partierne mellem vinduerne, også kaldet murpillerne, og over dem. Alt efter lokale forhold og lovgivning er tykkelsen i øverste etage én til halvanden sten. I etagerne under stiger tykkelsen med en halv sten enten etagevis eller pr. to etager. Groft beskrevet vokser tykkelsen etagevis i de mindre byers boligbyggeri, mens tykkelsen i de store byer vokser pr. to etager. Partierne under vinduer og mellem pillerne (brystninger) er fra en halv til én sten tykke.³⁸

Fremkomsten af jernbjælker gav mulighed for større åbninger i murværk og anderledes karnap- og altankonstruktioner end tidligere. Jernbeton gjorde hidtil usete konstruktioner mulige, da beton produceret af industrielt fremstillet og prisbillig cement blev gjort tilgængelig igen efter krigen i kombination med indlæg af jern. Samtidig ændredes fremstillingen af planglas, som gav mulighed for større ruder og dermed anderledes rammeinddelinger af vinduer. Altaner i periodens bebyggelser er forskelligt udformet, men kan overordnet betegnes som påhængte altaner, indeliggende altaner eller sammenhængende bånd af altaner. De påhængte altaner er fastgjort til bygningens etagedæk og altanbunden er støbt i beton. Brystningerne er oftest udført som lette rækværk i metal, men de kan også være udført i beton.

Indeliggende altaner skyder sig helt eller delvist ind i bygningen. De er beskyttet mod regn og blæst og fungerer som et ekstra rum i boligen. Altanbrystningerne på de indeliggende altaner er typisk udført i beton og udformet som markante arkitektoniske elementer. De sammenhængende bånd af altaner strækker sig langs hele facaden og er som regel udført i beton. I flere bebyggelser skyder opholdsrummene sig ud i altanbåndet, så der opstår en karnap med tæt forbindelse til altanen. Det tilfører betydelige kvaliteter til boligerne.

Etageadskillelserne i periodens bebyggelser deler sig i to typer, som overordnet set deler sig i 1940'erne og 1950'erne. Princippet er det samme for begge, nemlig at de spænder fra ydervæg til ydervæg og er mellemunderstøttede på en langsgående, ind-

Note 39

Jesper Engelmark, 2013. Dansk Byggeskik – Etagebyggeriet gennem 150 år. Gl og Realdania

Note 40

Dahl, Torben og Ola Wedebrunn 2000. Københavns murede huse i det 20. århundrede. København: Forlaget Tegl

Note 41

Dansk Bygningsarv, 2010. Kend dit etagehus. København: Dansk Bygningsarv

Note 42

Dansk Bygningsarv, 2010. Kend dit etagehus. København: Dansk Bygningsarv

Note 43

Dansk Bygningsarv, 2010. Kend dit etagehus. København: Dansk Bygningsarv

vendig hovedskillevæg. Etagedæk opført under og umiddelbart efter krigen blev primært udført som træbjælkelag, igen på grund af mangel på jern.

I 1950'erne blev etageadskillelser udført i beton – enten som egentlige jernbetonplader støbt på stedet eller som hulstensdæk i én af mange varianter. Baggrunden var, at en bekendtgørelse fra Indenrigsministeriet allerede i 1938 krævede brug af brandsikre dæk (dvs. jernbeton) i tagetagen ved boligbyggeri med mere end tre etager. Men knapt tre år senere blev dette krav midlertidigt ophævet med en bekendtgørelse i juni 1941, og grunden hertil var mangel på jern. Kravet blev først genindført og i øvrigt udbygget med en lov indført i maj 1950. Herefter gjaldt kravet etageadskillelser over kælder ved alt boligbyggeri på over to etager eller for mere end to familier.

Taget på periodens bebyggelser er overvejende et saddeltag med 45 graders taghældning båret af en trækonstruktion, som er beklædt med tegl og altid med udhæng, enten med synlige taktfaste spær eller et udhæng afsluttet med undersiden af et betondæk. Som tagdækningsmateriale ses også eternitskifer og til tider bølgeeternit, som regel i forbindelse med en lavere taghældning, men stadig oplagt på en trækonstruktion.

Indervæggene på periodens bebyggelser kan deles i tunge og lette, bærende og ikke-bærende. Lette indervægge er opbygget af træ som bræddeskillevægge eller murede vægge. Lette vægge er ikke-bærende, og deres last overføres via etageadskillelsen til de bærende dele.

Tunge indvendige vægge er altid grundmurede – dvs. opført helt fra fundamentet og af massivt murværk. I bygningen danner de hushøje skiver støttet af etageadskillelserne og indgår således som stabiliserende element. Langsgående, bærende (hoved)skillevægge er etagevis gennembrudt af bjælker, som er aflagt på mindre stykker træ som trykfordelende. Hovedskillevægge er i det høje byggeri én sten tykke i normaltagerne og halvanden sten tykke i en eventuel kælderetage. Indvendige vægge af murværk forsvandt først i 1970'ernes byggeri.³⁹

Etagebyggeriets fundamenter og kælderydervægge (og eventuelt også kælderindervægge) er af beton støbt på stedet. Enetrappes af beton med præfabrikerede løb og reposer begynder så småt at forekomme i slutningen af 1940'erne, men er betinget af brug af kran.

DETALJER OG MURVÆRK – TIDSTYPISKE KENDETEGN

Periodens parkbebyggelser er typisk opført i gule mursten, mens der i bynære omgivelser ofte er brugt røde mursten for at tilpasse sig de omgivende bygninger. Det danske håndværksmæssige udtryk blev fastholdt, selv om nye bygningsdele som altaner og trappeløb i beton vandt indpas. De gennemarbejdede håndværksmæssige detaljer gav facaderne stofflighed og struktur, som er et af periodens kendetegn.

Med det arkitektoniske udtryk inspireret af modernismen stod murstenen sin prøve som universelt byggemateriale. Væk var den konventionelle murs formmæssige udtryksmuligheder; nu handlede det om den rene flade og den rensede form. Der skete en gradvis løsrivning af forbandtet fra konstruktionen, og løberforbandtet vandt indpas. Samtidig arbejdedes der i både sten og fuge med at opnå en stor fladevirkning, og

Fortuna, Lyngby, arkitekt Dominia A/S
Saddeltaget var enten beklædt med mursten med en hældning på 40-45 grader, ofte med udhæng, eller eternitskifer ved lavere hældninger.

den lyse sten blev anvendt i stor udstrækning, blandt andet af Arne Jacobsen. Selvom musten ikke umiddelbart kunne tilbyde betonens glatte fladevirkning, var den med sin rationalitet og pris fortsat et konkurrencedygtigt byggemateriale.⁴⁰

Teglstenen, det blanke murværk, var arkitekturens vigtigste udtryk. Facadernes stoflighed og struktur kunne varieres gennem valget af stentyper (glatte eller blødstrøgne) og fugetyper (tilbageliggende eller fyldte skræbefuger). Den klare, røde sten kontrasteret af vinduerne og tagspærenes hvidmalede træværk var et populært tema. Det samme var den gule sten og det grå eternitskiferlag. Altan-/karnapelementerne gav facaden rytme; de lyse overflader og de store vinduespartier gav også murværkets tyngde et modspil, eller en altan/karnap med skæve vinkler fremhævede hovedbygningens vinkelrette enkelhed.⁴¹

Saddeltaget var enten beklædt med tegl eller eternitskifer og havde ofte udhæng. Det afsluttede bygningen i en klar form. Udluftningskanaler, der var samlet i strategisk placerede større enheder, gav tagfladen en flot, rolig karakter. Vinduerne havde typisk hvide trærammer, de tidligste typer med en lodret opdeling og sidehængte fag. Indgangsdørene var af træ med store glasfelter. De gennemarbejdede håndværksmæssige detaljer og det moderate materialevalg var stilens kendetegn.⁴²

Halvtaget over opgangsdørene, ofte en betonskive, der ikke forstyrrede helheden, blev erstattet af indskårne indgangspartier. Stilartens danske håndværksmæssige udtryk blev fastholdt, uagtet at præfabrikerede bygningsdele som altaner og trappeløb sneg sig ind i byggeprocessen, og at nye lette tagpapbeklædte tagkonstruktioner afløste saddeltagene.⁴³

PERIODENS BEBYGGELSER

Denne kortlægning viser, at der i 1940'erne og 1950'erne var en udbredt boligmangel og en stærk almen sektor, der skabte afsættet til en unik periode i dansk arkitekturhistorie. Internationale tendenser fik et særligt dansk udtryk gennem udviklingen af det traditionsrige murstenshåndværk med nye industrielle byggemetoder. En række ikoniske bebyggelser blev tegnet i disse år af prominente arkitekter som Arne Jacobsen, Kay Fisker og Steen Eiler Rasmussen, ofte med C. TH. Sørensen som landskabsarkitekt. Ud over tidens ikoner er perioden kendetegnet ved et væld af murede bebyggelser, tegnet af mindre kendte arkitekter, der ved første øjekast kan forekomme anonyme og hverdagsagtige. Dette murede boligbyggeri er tegnet til arbejder- og middelklassen og er tæt forbundet med udviklingen af den moderne forstads identitet og udtryk .

BEVARINGS- VÆRDIER

*1940'erne og 1950'ernes
murede etageboligbebyggelser*

Af CENTER FOR BYGNINGSBEVARING

Ved Troels Østergaard Jørgensen, arkitekt MAA

og Arne Høi, arkitekt MAA og centerleder

Udsnit af murværk, Kantorparken, København NV

Denne artikel er baseret på Center for Bygningsbevarings gennemgang af tolv udvalgte bebyggelser, der på forskellig vis er typiske for det murede etageboligbyggeri opført i perioden 1940-1959. De tolv eksempler er udvalgt efter deres geografiske spredning, type, størrelse og omfang, beliggenhed, oprindelige organisering og arkitektur. Der er således ikke tale om en udpegning af de bedste eksempler fra perioden, men snarere et forsøg på at vise et tværsnit af de typiske murede etageboligbebyggelser fra perioden. De enkelte bebyggelser er besigtiget, og der er foretaget vurderinger med udgangspunkt i SAVE-metoden. Alle anlæg er således kun vurderet ved udvendig besigtigelse. Desuden er der foretaget en overordnet byggeteknisk vurdering af tre af bebyggelserne.

Artiklen tager således udgangspunkt i et meget lille udvalg af periodens bebyggelser med fokus på de kulturhistoriske, arkitektoniske og miljømæssige værdier, bebyggelsernes bevaringstilstand og tekniske tilstand, samt bebyggelsernes bærende bevaringsværdier.

DE TOLV BEBYGGELSER ER:

- Håndværkerhaven, København NV
- Kantorparken, København NV
- Fogedgården, København N
- Ibstrupparken, Gentofte
- Fortunbyen, Kgs. Lyngby
- Nærumvænge, Nærum
- Klosterparken, Kalundborg
- Højstrupparken, Odense
- Skovgården, Middelfart
- Uffesvej, Viby
- Aarhusbakken, Silkeborg
- Hobrovej, Randers

OMGIVELSER

1940'erne og 1950'ernes murede etageboliger er opført på et tidspunkt, hvor byerne og især infrastrukturen voksede kraftigt, og periodens bebyggelser er en væsentlig del af denne udvikling. Adskillige bebyggelser er opført i byudviklingsområder, hvor de i flere tilfælde næsten udgør selvstændige kvarterer i byen og ofte danner ryg langs indfaldsveje. Bebyggelsernes miljømæssige værdier kan deles op i de enkelte bebyg-

Bebyggelsen på Uffesvej i Viby er et typisk eksempel på de mange gode og veldisponerede boligbebyggelser fra perioden, som alle er kendetegnet ved det veludførte murværk.

gelses samspil med omgivelserne (ydre forhold) og de enkelte bebyggelses samspil med de tilknyttede områder (indre forhold).

I den store urbane og landskabelige skala indgår de murede bebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne som markante bebyggelsesstrukturer, der præger oplevelsen af en række af vores bymæssige sammenhænge.

Bebyggelse og landskab

Som forundersøgelserne peger på, ligger periodens bebyggelser ofte i omegnskommuner eller i købstædernes periferier. Her udgør de selvstændige byggede strukturer, som samler sig om en indre grøn struktur. Fælles for disse byggerier er, at de er opført på "bar mark", og at man i en række af bebyggelserne har udnyttet de naturgivne landskabstræk, således at der er en fin og klar sammenhæng imellem bebyggelse og landskab. I adskillige bebyggelser kan man iagttage, hvordan arkitekter og landskabsarkitekter har forholdt sig bevidst til det omgivende landskab og placeret bygningerne, så der skabes styrede kig mod særlige landskabstræk, dominerende bygningsværker og lignende. Endvidere optages niveauforskelle på grunden oftest i små forskydninger blokkene imellem eller i de enkelte blokke ved aftrapning af sokkelhøjde. Dette bidrager positivt til den rumlige oplevelse, når man bevæger sig igennem anlæggene.

I de udvalgte eksempler ser man f.eks., hvordan Højstrupparken bruger landskabet i den indre organisering og rumdannelse, mens andre – f.eks. Nærumvænge, Klosterparken og Aarhusbakken – inddrager kig over det omkringliggende landskab som kvaliteter i bebyggelsen. Der kan i forstæderne opleves sammenhængende, planlagte kvarterer, hvor forskellige boligforeninger opfører forskellige bebyggelser efter en samlet helhedsplan. Dette er kendetegnende for f.eks. Fortunbyen, hvor en række forskellige bebyggelser danner en sammenhængende helhed opført i beslægtet udtryk og materialer, men alligevel rig på variationer.

Også Nærumvænge er et eksempel på en stor bebyggelse, der er udført som en sammenhængende plan med en klar og defineret overgang imellem bebyggelse og landskab. Begge disse bebyggelser er også tæt knyttet til infrastrukturer og indgår, ligesom Ibstrupparken, i et strukturelt samspil med Helsingørmotorvejen (Danmarks første motorvej opført 1934-1956) – et samspil, der opleves tydeligst i Nærumvænge. Også Håndværkerhaven og Fogedgården er gode eksempler på bebyggelser, der ligger i tæt tilknytning til infrastruktur ved den store Tuborgvej.

Byudviklingsområdernes nye trafikårer og ringveje er også tæt knyttede til periodens boligbyggerier, der ligger som sammenhængende og rumdannende elementer langs og omkring de store trafikårer. Markante eksempler på dette er byggerierne i København NV, Aarhusbakken og Ringgården i Aarhus. I de ældre bykerner indgår bebyggelserne i samspil med de øvrige strukturer og fremstår primært som solitære bygninger. Bebyggelserne følger i det væsentligste byens "grammatik" og bebyggelsesmønster, som f.eks. Fogedgården, der både forholder sig til bebyggelsesmønsteret langs vejen og danner en selvstændig og mere tidstypisk struktur bag gadefacaden. Bebyggelsen på Hobrovej rummer eksempler på det samme, hvor bebyggelsen danner en klar og defineret overgang imellem karrébyen og det grønne. Set i forhold til den urbane og landskabelige skala er bebyggelserne samlet set præget af en stor stedsfornemmelse og forholder sig funktionelt, arkitektonisk og rumligt til både de landskabelige forhold, de eksisterende bystrukturer og infrastrukturen.

Fortunbyen i Lyngby, der knyttes sammen til en helhed af en gennemgående grøn kile med grupper af traditionelle danske træer.

KULTURHISTORIE

Få perioder i dansk bygningskultur er udtryk for en så gennemført politisk og arkitektonisk vision som det murede etageboligbyggeri fra 1940'erne og 1950'erne. Den store mængde af veltilrettelagte boligbebyggelser, som blev opført i perioden, udgør i dag et massivt vidnesbyrd om tidens store visionære indsats for at skaffe gode og sunde boliger til alle.

Samlet set er bebyggelserne resultatet af en politisk strategi, der skulle skaffe boliger til de mange, der stod boligløse efter krigen (i 1945 drejede det sig om ca. 4.000 familier, svarende til 12-15.000 personer). Mange af de nye boligforeninger opførte familieboliger, men typisk for tiden blev der også opført f.eks. aldersrenteboliger (Fogedgården), boliger til særlige faggrupper (Håndværkerhaven) eller boliger, der var særligt tilrettelagt for børnefamilier (Kantorparken). I 1946 vedtog man en otteårsplan med forlængelse af huslejestop og billige statslån, der finansierede op til 97 pct. af anskaffelsessummen. Denne plan skulle både skaffe boliger til de boligløse og styrke en tiltrængt sanering af byerne. For at fremme denne proces udstedte regeringen i 1953 et cirkulære, der gav fortrinsret til statslån for byggeri, hvor man anvendte maksimalt 15 pct. af de normale antal murertimer, dvs. byggerier, der anvendte præfabrikerede elementer. Den politiske vision fik i denne periode en fysisk gestalt i kraft af arkitekterne, som gav idéerne form og udtryk. Arkitekterne var inspirerede af de internationale strømninger, der i Danmark fik et særligt udtryk med rod i den danske tradition og byggeskik. Periodens strømninger kan samles i fællesbetegnelsen "den funktionelle tradition", som det blev formuleret af Kay Fisker i 1950.

Den overordnede struktur

I den store urbane og landskabelige skala kan periodens byggerier deles op i to hovedkategorier, der begge afspejler tidens ønsker om lyse og gode lejligheder.

- Bebyggelser, der er opført i de nye byudviklingsområder.
- Bebyggelser, der er opført inden for en eksisterende bymæssig struktur.

Langt den største del af periodens byggeri sker i de nye byudviklingsområder. Ikke kun i København, hvor den berømte fingerplan gennemføres, men også i provinsen, hvilket illustreres i forundersøgelsens kortmateriale. Hvad enten der bygges i de nye byudviklingsområder eller i de eksisterende byer, er bebyggelserne styret og planlagt ud fra ønsket om at skabe optimale boliger, hvad angår lys, luft og funktionalitet. Dette kommer dog tydeligst til udtryk i forstædernes nye byudviklingsområder, hvor der dels har været mere plads, og hvor man dels har kunnet arbejde mere frit uden bindinger i forhold til eksisterende bystrukturer.

Bebyggelserne uden for de ældre bydannelser er derudover kendetegnet af ønsket om at lette og effektivisere beboernes hverdag, hvorfor der til en række af boligbebyggelserne er knyttet en række servicefunktioner som f.eks. institutioner og handelscentre. Dette ses bl.a. i Højstrupparken, Fortunbyen og Nærumvænge.

De grønne områder

Et fællestrek for næsten alle de udvalgte bebyggelser er sammenhængen mellem bebyggelserne og de grønne arealer, som er kendetegnet af en gennemført landskabelig bearbejdning. De landskabelige, grønne rum er tæt knyttede til de enkelte bebyggelser

Støbte elementer i kombination med blank mur. Håndværkerhaven i København NV

og udnytter og bearbejder de eksisterende landskabstræk. Det ses f.eks. i Nærumvænge, Højstrupparken og Fortunbyen, hvor landskab og bebyggelse er bearbejdet som en helhed. Landskabsarkitekterne arbejdede i denne periode bevidst med at skabe rum til ophold og (funktionel) tilrettelæggelse af hverdagslivet, og landskabsbearbejdningen var en integreret del af den arkitektoniske proces. Landskabsarkitekterne var ligesom bygningsarkitekterne inspirerede af den danske tradition. Landskabsarkitekten C.Th. Sørensen tog udgangspunkt i det danske naturlandskab med motiver som f.eks. lunden og skovbrynet, som han fortolkede og brugte som motiver i haverne. Dette gjaldt også i valg af beplantning – som han selv formulerede det i sin bog, *Haver. Tanker og arbejder* fra 1975: "... Og således vil vist nok de fleste, der tænker lidt over dette forhold, erkende, at egelunden, bøgeskoven, birkealléen, tjørnehegnet og gærdet med de vilde roser virker stærkere og mere skønt end gartnerens blandede beplantninger".

I Højstrupparken ændrede man ligefrem det oprindelige forslag til bebyggelsesplan, efter at havearkitekten C.Th. Sørensen blev inddraget i projektet og bidrog med en ny haveplan. De grønne strukturer er bearbejdede som sammenhængende grønne flader, men indeholder ofte en funktionsbetinget opdeling i mindre rum med hække og buske, indretning af legepladser/opholdssteder og hverdagsfunktioner som f.eks. de syrenomkransede tørrepladser i Højstrupparken.

De kulturhistoriske værdier i de grønne områder er som helhed knyttet til den overordnede struktur med de grønne plæner, der går helt op til de enkelte bygningers haveside, de veltilrettelagte stisystemer og den tidstypiske beplantning med hække og nordiske træsorter, enten fritstående eller i grupperinger, der alle er væsentlige elementer for at forstå og aflæse tidens politiske og arkitektoniske visioner.

Facaderne

Ligesom de store, grønne strukturer tydeligt fortæller om idé og funktion, har også de enkelte bygninger en klar aflæselighed, der fortæller om tidens strømninger. Bebyggelsernes ydre udtryk afspejler tydeligt funktionen og den indre opdeling, og dermed også fortællingen om den grundlæggende idé med bebyggelserne. Som hovedregel er de enkelte blokke opført med altaner og store vinduer i tilknytning til opholdsrummene mod vest og de grønne områder, mens køkken, kammer, opgang og toilet vender mod øst mod parkeringsplads eller befæstede arealer. Men der findes naturligvis en række undtagelser til dette – særligt i de områder, hvor ny bebyggelse har skullet forholde sig til eksisterende strukturer. De præfabrikerede elementer, der ses i mange af periodens byggerier, fortæller om den teknologiske udvikling og innovation, men samtidig er de en direkte følge af det nævnte politiske initiativ fra 1953, hvor man gav særlige statslån til de byggerier, der kunne begrænse omfanget af murerarbejdskraft til maksimalt 15% af det normale. De kulturhistoriske værdier er knyttet til facadernes aflæselighed og forskelligheden imellem de to facader, der fortæller om den oprindelige disponering og idé, samt til de støbte altaner og karnapper, der fortæller om tidens byggeskik.

ARKITEKTUR

1940'erne og 1950'ernes murede etageboligbebyggelser er i deres arkitektur præget af en klar, overordnet disponering med gennemarbejdede og knappe bygningskroppe, der opleves i tæt sammenhæng med gennemarbejdede omgivelser, som er en inte-

Karnap-/altanelementer i Højstrupparken, Odense

greret del af de enkelte anlæg. De mange boligbebyggelser er opført som individuelle variationer over samme tema og i deres struktur, udtryk og detaljering afspejler de en samlet og klar arkitektonisk idé. Et fællestræk for bebyggelserne er, at de så vidt muligt er orienterede efter sollyset med opholdsrum og altan mod vest og adgang, køkken og kammer mod øst. Denne klare opdeling afspejles også i facaderne. De enkelte blokke er opført i blank mur i røde eller gule tegl med saddeltage, hvoraf de fleste er hængt med tegl eller eternit.

Bebyggelsesmønstre

De enkelte blokke og stokke er omhyggeligt placeret på grunden, så de forholder sig i lige mål til det omgivende landskab, den kontekst, de er en del af og de indre rum, der opstår herved. På den måde skabes kig igennem bebyggelserne, som i flere tilfælde inddrager markører og pejlemærker i området. Eksempelvis Kantorparken, hvor en grøn kile udlagt parallelt med boligstokkene kulminerer i Grundtvigs Kirke. Bebyggelsen forholder sig herved til områdets historiske afsæt, samtidig med at der tilvejebringes grønne områder imellem stokkene. Den grønne struktur imellem bygningerne er ofte bearbejdet med mindre rumdannelser (Højstrupparken) og med slyngede og enkle vejforløb imellem de enkelte blokke, som det f.eks. ses i Fortunbyen og bebyggelsen på Uffesvej. Bebyggelserne kan deles op i fire overordnede bebyggelsesmønstre, der hver især er karakteriseret af forskellige rumdannelser.

- **Stokbebyggelser** – Bebyggelser med ensartede stokke udlagt i et rationelt mønster, der giver optimale lysforhold for den enkelte bygning, som det f.eks. ses i Klosterparken, hvor ens bygninger ligger i en åben, ensartet struktur, og alle er orienteret ens.
- **Parkbebyggelser** – Bebyggelser med forskellige bygningstyper med forskellige funktioner, der bindes sammen til en helhed af en fælles materialeholdning og en overordnet planlægning, som f.eks. Højstrupparken, hvor bebyggelsen er anlagt på et skrånende terræn, der samles i et lille butikstov, og hvor de forskellige bygningkroppe i samspil med det bearbejdede landskab fører til en række forskelligartede rumdannelser.
- **Bebyggelser, der er etableret i eksisterende karrestruktur** – Bebyggelser, der i mange tilfælde følger "spillereglerne" for karrebebyggelserne og resulterer i en række forskelligartede rumdannelser, men samtidig søger at skabe optimale forhold for lys og luft, som det f.eks. ses i Fogedgården eller bebyggelsen på Hobrovej, der danner overgang imellem karrébyen og et grønt område. I karrébyerne ses også eksempler på park- eller stokbebyggelser, der indgår som selvstændig struktur med nye rumdannelser i den traditionelle by – som f.eks. Lergravsparken på Amager og Dronningegården i København.
- **Bebyggelser langs de nye trafikårer** – Bebyggelser, der i større eller mindre grad er rumdannende ved vejforløbet – f.eks. ringgadebebyggelsen i Aarhus eller bebyggelsen langs Frederiksborgvej og Tomsgårdsvej i København NV.

Fælles for de forskellige strukturer er, at de er opført med stor stedsfornemmelse og forholder sig såvel til de indre strukturer som til det rumlige samspil mellem bebyggelse, landskab, by og infrastruktur.

Mursten binder periodens bygninger sammen til en helhed, men de forskellige bebyggelser får et individuelt præg gennem bevidst brug af forskellige sten- og mørteltyper.

Materialer, byggeteknik og detaljering

De enkelte blokke er opført i tegl som det dominerende byggemateriale og er for størstedelens vedkommende holdt i røde og gule mursten, der kan være kombineret med støbte og præfabrikerede bygningsdele. Teglen varierer fra ensartede hårdtbrændte sten med reliefpræg, som f.eks. i Højstrupparken, til blødstrøgne og ujævne tegl, der er kendetegnet af et stort farvespil, som f.eks. bebyggelsen på Uffesvej.

De røde og gule tegl anvendes i kombination med forskellige og ofte indfarvede mørtler i effektfulde kombinationer i en række af de udvalgte byggerier. Fra de vandrette, røde bånd, der kendetegner bebyggelserne på Hobrovvej og Uffesvej, til Fogedgården, hvor skifterne og de farvede mursten giver en enkel, men effektfuldt markering af indgangspartierne. Også Skovgården bruger de forskellige sten og fuger som effektfuldt arkitektonisk virkemiddel.

De murede facader er gennemarbejdede og tænkt som "murstensarkitektur", og alle skifter, stik og detaljer danner en forbilledlig helhed, hvor materialer, byggeteknik og håndværksmæssig udførelse understøtter facadens samlede udtryk og komposition. Bebyggelserne er samlet set præget af denne enkle og beherskede detaljering med en næsten total renelse for ornamentik, hvilket gør det enkle og gennemarbejdede mureværk så meget desto mere effektfuldt. De enkelte blokke har som hovedregel saddeltage belagt med rød eller gul tegl og i nogle tilfælde også eternit. Tagene er enten halvmede som i Fortunbyen, udført med knappe gavle uden udhæng eller med udkragede tage med synlige spær- og bjælkeender. Som hovedregel er tagfladerne ubrudte og uden tagkviste, og hvor tageetagen er udnyttet, sker udnyttelsen oftest igennem de støbte karnap-altanelementer, der føres videre op i taget.

De murede facader er kendetegnet af repetition og homogene, murede flader, der ofte kombineres med fremspring eller tilbagetrækninger omkring karnapper og altaner. Disse kan være murede eller præfabrikerede eller en kombination af disse. Karnap-altanmotivet kan også være bearbejdet, så det er let drejet i forhold til facaden, for at opnå optimale lysforhold.

Altaner og karnapper optræder ofte sammenbyggede eller i tæt tilknytning til hinanden i forskellige variationer:

- Støbt altan-karnap udført som et sammenhængende element, der integrerer karnap og altan og kan være udført i jernbeton eller muret i kombination med beklædning eller støbte elementer. Sammenhængende betonelementer ses bl.a. i Højstrupparken og Alléhusene i Gentofte og er begge steder væsentlige og karaktergivende elementer i bebyggelsen. Murede karnapper i kombination med altan ses bl.a. i Kantorparken, hvor de ligeledes er en bærende værdi.
- Altan, der er trukket tilbage fra facaden i direkte kombination med vinduesparti, er udført efter samme princip som de sammenhængende karnap-altaner, men med vinduerne i plan med facaden – ofte i kombination med hjørnevindue.
- Indeliggende altan. Dette princip kendetegner f.eks. bebyggelserne Århusbakken og Klosterparken, hvor facaderne fremstår uden fremspring. Princippet ses også i bebyggelsen Hobrogården i Randers, hvor facaden er i blank mur, og et hjørnevindue

Fogedgården i København med elegant og effektiv markering af indgangsparti

due danner overgang til de fremspringende og runde altaner med muret brystning på en "svævende" skive af jernbeton.

- Karnap-/altanparti, der er let drejet fra facaden, er udført, således at lysforholdene i lejlighedens opholdsrum optimeres. Dette princip er bl.a. anvendt på bebyggelsen på Uffesvej, hvor altaner sammen med vinduer og pladebeklædt brystning danner et sammenhængende parti.

Disse overordnede principper kan kombineres i forskellige variationer, der alle er karakteriseret af et ønske om at kombinere altan og store vinduer med lejlighedernes opholdsrum. Denne plastiske bearbejdning af facaderne med karnapper og altaner er medvirkende til at give stor variation i den enkelte bebyggelse, samtidig med at repetitionen af facadeelementerne er med til at binde de enkelte blokke sammen til en helhed. Ligesom karnap-/altanmotivet har også indgangspartierne i periodens boligbebyggelser en række fællestræk. Indgangspartiet kan være fremhævet i facaden med en enkelt murværksdekoration, som f.eks. Fogedgården, og er derudover ofte markeret med en fordakning over døren, som det f.eks. ses i Højstrupparken og Fortunbyen med de karakteristiske, støbte segmentbuer, eller i bebyggelsen på Hobrovej, hvor der er en flad, støbt overdækning.

Selve dørpartiet er oftest udført som en rammekonstruktion med ruder og glas, og kan enten kan være udført i hårdtræ eller malet fyrretræ. Vinduesåbningerne har forskellige formater alt efter funktionen i de bagvedliggende rum (trapperum, badeværelse, soveværelse, kammer, køkken og opholdsrum). Vinduesåbninger optræder rytmisk og taktfast i de velordnede og velkomponerede facader.

Bebyggelserne er kendetegnet af vinduestyper med store formater, der dog kan være underopdelte med mindre, oplukkelige felter. De få oprindelige vinduer, der er bevaret, sidder primært i kælderetagen og er udført i fyrretræ malet i en eller to farver. Udover de bebyggelser, der arbejder med tegl, forbandt og skiftegang som arkitektonisk virkemiddel, eksperimenteres der med dekorative elementer ved altanværn, balkoner og karnapper, der giver de enkelte bygninger et individuelt særpræg. Her arbejdes der med formgivning, materialer, overflader og ornament. I flere tilfælde bliver udformningen af altaner og karnapper til bebyggelsens visitkort, eksempelvis i Ibstrupparken, hvor de vertikalt gennemgående altaner i jernbeton udgør en genkendelige signatur for bebyggelsen. Facadernes disponering og orientering er tydeligt styret af bygningernes indvendige funktioner og samspillet med omgivelserne, og denne aflæselighed er en integreret del af de arkitektoniske kvaliteter. Den gennemførte brug af de samme bygningsdele, materialer og udtryk giver den samlede bygningsmasse fra perioden en homogenitet, som er umiddelbart genkendelig og tillige har en varm og menneskelig skala.

BEVARINGSTILSTAND

I den urbane og landskabelige skala fremstår de udvalgte eksempler velbevarede, og man oplever stadig de overordnede bebyggelsesstrukturer og den klare sammenhæng med de grønne områder, der knytter sig både til de kulturhistoriske, arkitektoniske og miljømæssige værdier. De grønne strukturer er som hovedregel velplejede og stadig præget af den oprindelige idé, f.eks. af det oprindelige træ- og plantevalg. Ofte ses nordiske træsorter som eg, bøg, birk og løn, der har vokset sig store, og i dag

Skovgården i Middelfart

Aarhusbakken, Silkeborg

er rumdannende grupperinger eller solitære træer. De store strukturer er flere steder suppleret med nye legepladser m.m., men uden at de bærende værdier i strukturerne er svækket. Bebyggelsesstrukturen er generelt også velbevaret og hverken sløret af nyere tilføjelser eller nedrivninger.

De enkelte bygninger kan overordnet deles op i to grupper:

- Bygninger, hvor murværket, oprindelige åbninger, altaner m.m. er intakt.
- Bygninger, hvor facaderne er ændrede (ved forskellige former for ommuringer eller i et enkelt tilfælde med en udvendig facadeisolering, der skjuler murværket).

I hovedparten af de bygninger, der er omfattet af undersøgelsen, er det karaktergivende murværk, den oprindelige facadeinddeling og karnap/altan velbevarede og kun præget af få ændringer. De steder, hvor der er foretaget funktionelle forbedringer i form af isolering, ommuring, inddækning af altaner m.m., er bevaringsværdierne i nogen grad svækkede. Udvendig facadeisolering, der skjuler det oprindelige, blanke murværk, er kun konstateret et enkelt sted (i en lille del af Fortunbyen, der i dag fremstår med "pudsede" og malede facader). Andre af undersøgelsens eksempler har tilføjet nye ydervægge (Skovgården) eller gavle, der fremstår i blank mur (Aarhusbakken).

Det er tydeligt, at man har ønsket at fastholde det oprindelige udtryk, men de kvaliteter, der knytter sig til det murede byggeri fra perioden, som er kendetegnet ved det dygtigt udførte murerhåndværk, hvor alle murmål går op i en samlet arkitektonisk helhed, er ikke båret videre i de vurderede eksempler. Det skal her bemærkes, at vurderingen alene er knyttet til bevaringsværdierne og ikke til det tekniske/funktionelle. Løsningen er særligt svag ved vindueslysninger, hjørner og sokkel, hvor skalmuren tydeligt afslører sig, og hvor præcisionen i det oprindelige murværk er tabt. Løsningen med skalmur fungerer bedst i de eksempler, hvor særligt udsatte dele af bygningen er ændret, som f.eks. gavlparterne i bebyggelsen på Aarhusbakken. Men løsningen ville have stået stærkere, hvis man havde anvendt samme skiftegang og stentype, som er anvendt i det øvrige byggeri.

Tagfladerne er generelt bevaret i oprindelige materialer og farver, og der ses kun enkelte tilfælde af senere udnyttede tagrum. Derved har mange bygninger fortsat ubrudte tagflader, hvilket bidrager positivt til oplevelsen af den homogene materialeholdning igennem de fleste af anlæggene. En del tagværker er udskiftet, generelt med godt resultat i forhold til bygningernes arkitektur og bevaringsværdi. Der er benyttet tilsvarende tagdækningsmateriale, typisk røde tegl, og man har kun i ringe grad gennembrudt tagfladen med tagvinduer og kviste. Dog er de fleste nyere tage udført med ventilerede rygninger og mere markante inddækninger og udluftninger end oprindeligt.

Bygningernes store skala kompenserer dog i nogen grad for dette, men de nyere tagløsninger er fremmede for den håndværksteknik, der ellers kendetegner bebyggelserne. Stort set ingen af bebyggelserne har fået nye kviste, men en enkelt blok i Fortunbyen er tilføjet nye, dominerende tagkviste, der – set i forhold til en vurdering af bevaringsværdierne – svækker det samlede anlæg. Dette skyldes også, at kvistene kun er gennemført på en enkelt blok, og at homogeniteten og repetitionen, som er en del af bevaringsværdierne, dermed svækkes. Andre bebyggelser har gennemført større tagrenoveringer, der har ændret det arkitektoniske udtryk – f.eks. i Højstrupparken – men som helhed opleves tagfladerne velbevarede og i overensstemmelse med de oprindelige arkitektoniske idéer.

Ibstrupparken, Gentofte. Nedbrydning af de støbte karnapper, på grund af korrosion i jern. Udstøbningen omkring jernet er for tynd, og vandet finder ind til jernet gennem mikroskopiske revner og forårsager rust.

Vinduerne i de udvalgte bebyggelser er for langt hovedpartens vedkommende udskiftede fra de oprindelige trævinduer til plastikvinduer. Murhuller og opdeling af vinduesfelter synes bibeholdt, så bygningens udtryk er intakt betragtet på afstand. Tæt på giver plastikvinduer en mere fattig stofflig oplevelse, ligesom proportioneringen i de nyere vinduer sjældent lever op til de mere elegant udformede oprindelige vinduer. Den eneste bebyggelse, der fremstår med oprindelige vinduer, er Håndværkerhaven, hvor vinduerne er traditionelle opsprossede vinduer. I de øvrige bebyggelser er der udskiftet til vinduer i nye materialer og konstruktioner, som ikke modsvarer bebyggelsernes øvrige kvaliteter, men dog er placeret i oprindelige åbninger.

Indgangspartierne i de udvalgte bebyggelser fremstår for en stor dels vedkommende usædvanligt velbevarede med oprindelige døre, greb og beslåning, der sammen med eventuel fordakning m.m. danner en velbevaret helhed.

Altaner og karnapper har i det væsentligste bevaret deres karakter, men er ændret i flere af bebyggelserne, f.eks. Kanslergården i København. De støbte karnapper har bevaret deres individuelle præg med tidstypisk detaljering, værk og enkel dekoration. Enkelte altaner i Fortunbyen har nye inddækninger, der i stil og udtryk er fremmede for en oprindelige bebyggelse og som – i forhold til en bevaringsvurdering – svækker helheden. Flere af de bebyggelser, der er omfattet af undersøgelsen, har endvidere nyere beklædning eller andre mindre ændringer af altaner m.m.

TEKNISK TILSTAND

Generelt er bebyggelserne i bedre teknisk tilstand end forventet, deres alder taget i betragtning. Vurderingerne er baseret på umiddelbare udvendige besigtigelser fra terræn. Der er således ikke foretaget indvendige gennemgange eller destruktive undersøgelser, ej heller besigtigelse af tagværk m.m. fra lift.

Sokkel

Bebyggelserne er overvejende opført på to forskellige sokkeltyper: muret sokkel i blank mur, f.eks. Fogedgaarden og Højstrupparken, og støbt, pudset sokkel, f.eks. Nærumvænge og Klosterparken. Soklerne er generelt i god stand og viser ikke tegn på revner, sætninger eller anden nedbrydning. En del af de støbte og pudsede sokler er pudset om og/eller malet, men det vurderes at henhøre til almindeligt vedligehold. Der ses ikke problemer med opstigende fugt i de murede sokler.

Murværk

Murværket på facaderne er generelt velbevaret og bærer kun i meget begrænset omfang præg af slidte og udfaldne fuger, frostsprængninger, sætningsskader og misfarvninger. En bidragende faktor til murværkets gode tilstand kan være, at bebyggelserne kun i begrænset omfang er hulmursisoleret, og således holdes murværket relativt varmt og tørt. Derved klarer murværket meget bedre belastning og slid fra frost, fugt og nulpunktpassager. Der ses kun almindeligt forekommende mængder af tilsodning og misfarvning af murværk. Sætningsskader er kun observeret i et omfang, der ikke har nogen konstruktiv betydning. Revner bør dog fyldes med mørtel for at undgå opfugtning af murværket. Der findes en del kuldebroer i facaderne, hvilket er gængst for periodens byggeskik. Det drejer sig især om radiatorbrystninger og om-

Vinduer og altanfronter er skiftet. Ellers står huset originalt og er i god stand. Klosterparken, Kalundborg.

råder omkring altaner samt ved altandækkene. Der er kun i begrænset grad foretaget udvendig efterisolering af murværk (Fortunbyens nordlige del), og i de fleste tilfælde er denne udført som en ekstra skalmur på gavlene, der i nogen grad camouflerer efterisoleringen, som f.eks. i Aarhusbakken.

Tagbelægning

Tagbelæggningerne forekommer umiddelbart at være i god stand. En del tagbelæggninger er allerede udskiftet, generelt med godt resultat i forhold til bygningernes arkitektur og bevaringsværdi. Der er benyttet tilsvarende tagdækningsmateriale, typisk røde tegl, og man har kun i begrænset omfang gennembrudt tagfladen med tagvinduer og kviste. Dog er de fleste nyere tage udført med åbne, ventilerede rygninger og mere markante inddækninger og udluftninger end oprindeligt.

Døre og vinduer

Langt størstedelen af vinduerne i bebyggelserne er udskiftet fra de oprindelige trævinduer til plastikvinduer. I en enkelt bebyggelse, Fortunbyen, var påbegyndt udskiftning af plastikvinduer til træ-/alu-elementer. En enkelt bebyggelse, Håndværkerhaven, har bevaret de oprindelige opsprossede trævinduer, hvilket giver bygningen et markant anderledes udtryk end de øvrige og således understreger, at der sker en stor byggeteknisk og arkitektonisk udvikling i perioden. I modsætning til vinduerne er en del oprindelige yderdøre bevaret. Deres tilstand er generelt god, om end en del tætningslister trænger til udskiftning, og der er behov for malerbehandling..

Der ses døre med begyndende nedbrydning af træværket i bunden, men ikke i kritisk grad, og det kan betale sig at reparere fremfor at udskifte. En del døre fremstår i lake-ret træ med sparkeplade i metal. Disse er typisk i meget fin stand. Ydermere er en del oprindelige dørhåndtag bevaret og fungerer udmærket, om end de trænger til at blive efterspændt. Generelt er der ved indgangspartierne foretaget udskiftning af mange fordakninger, hvilket antyder, at deres oprindelige udførelse ikke har været langstids-holdbar. Det har sandsynligvis været støbte betonelementer med yderligt liggende armering, som har forårsaget korrosion og afskalninger. Samme problematik som opleves ved altaner og karnapper.

Altaner og karnapper

Det er ved altaner og karnapper, man ser de største byggetekniske udfordringer på bebyggelserne. Et meget stort antal altan- og balkonfronter samt karnapper er enten helt eller delvist udskiftet eller kraftigt renoveret, så de fremstår som nyere elementer. Det er særligt, hvor der er anvendt jernbeton, at man ser problemer med korrosion og afskalning, eksempelvis i Ibstrupparken.

Rækværk og gelænder

Der ses mindre skader i murværk, hvor jerngelændere og rækværk er muret ind, typisk ved kældernedgange. Det er ikke kritiske skader, og de har ikke umiddelbart konstruktiv betydning. Skaden opstår, fordi jernet på trods af malerbehandling rustet og derved udvider sig. Det forårsager knusning af fugerne og til sidst afskalning af sten. Derved er muren åben for fugtpåvirkning, og processen vil accelerere på grund af en stadigt stigende mængde fugt med yderligere rustudvidelser og frostsprængninger til følge. Skaden er uproblematisk at udbedre.

Parkbebyggelsen i Nærumvænge, Nærum.

BEVARINGSVÆRDIER I PERIODENS BEBYGGELSER

Samlet set er de bærende bevaringsværdier i periodens bebyggelser knyttet til bebyggelsernes miljømæssige, kulturhistoriske og arkitektoniske kvaliteter.

De miljømæssige bevaringsværdier er særligt knyttet til den landskabelige og urbane skala, og periodens bebyggelser er som helhed kendetegnet af en sjælden stedsfornemmelse, der præger samspillet imellem bebyggelse og landskab/bystruktur. Dette gælder både i de eksempler, hvor flere bebyggelser danner sammenhængende og planlagte forløb og helheder i de nye bydannelser, som f.eks. Fortunbyen og Ringgården, og i de eksempler, hvor en enkelt bebyggelse danner en samlet og sluttet helhed i en eksisterende bymæssig sammenhæng, som f.eks. Fogedgården. Sammenhængen med omgivelserne og de enkelte bebyggelsers stedsfornemmelse præger store dele af vores byområder positivt, og denne bearbejdede sammenhæng udgør en samlet, bærende værdi for periodens bebyggelser.

De kulturhistoriske bevaringsværdier er særligt knyttet til de elementer i bebyggelserne, der fortæller historien om den samfundsmæssige udvikling og de politiske og kulturelle strømninger i efterkrigstidens Danmark. En historie, der kan aflæses i bebyggelsens overordnede plan, bygningernes udformning og disponering samt i den anvendte byggeteknik og byggematerialerne. Elementer, der afspejler politikernes, boligforeningernes og arkitekternes ønske om at skabe smukke, logiske og gennemtænkte rammer om beboernes liv og dermed udgør en vigtig del af de kulturhistoriske bevaringsværdier.

Facadernes veludførte murværk og de præfabrikerede bygningsdele fortæller om periodens høje håndværksmæssige kvalitet samt om periodens byggetekniske udvikling, ligesom det afspejler periodens visionære boliglovgivning og dermed er en del af de kulturhistoriske bevaringsværdier. Bebyggelserne fra perioden rummer tillige eksempler på en række bebyggelser tegnet af periodens fremsynede arkitekter og landskabsarkitekter, hvoraf nogle værker kan stå selvstændigt som ikoniske værker, der fortæller om periodens politiske og arkitektoniske strømninger.

De arkitektoniske bevaringsværdier er knyttet til bebyggelsernes overordnede idé og vision, der stadig præger oplevelsen af de fleste af bebyggelserne. De arkitektoniske kvaliteter er ikke kun knyttet til det stærke formmæssige udtryk, der præger periodens bebyggelser, men i lige så høj grad til den sociale vision, som bebyggelserne afspejler i deres organisering og fysiske udtryk. Denne vision præger bebyggelserne fra den overordnede arkitektoniske bearbejdning og bebyggelsesmønsteret over facadernes disponering og proportionering til detaljeringen og de håndværksmæssige løsninger.

Periodens bebyggelser – en opsummering

Det karakteristiske og gennemarbejdede murværk er et særligt kendetegn for periodens bebyggelser, og murværket udgør en bærende og umistelig værdi. Den bærende værdi er ikke alene knyttet til udtrykket, men til sammenhængen imellem det konstruktive princip, stentyper, forbandt, fuge og mørteltype. Bevaringsværdierne i det originale murværk understøttes af såvel de lukkede tagflader som af de karaktergivende bygningsdele som altaner, karnapper og indgangspartier, der i nogle af bebyggelserne er en integreret del af de bærende bevaringsværdier, f.eks. i Højstrupparken, Uffesvej og Ibstrupparken.

Dronningegården i København, arkitekt Kaj Fisker, C.F. Møller og Sven Eske Kristensen. Ved indgangspartiet ses den fine detaljering i de røde facader med mønstermurværk og indfatninger i gule tegl.

PERIODENS BYGNINGSMÆSSIGE KENDETEGN

I det følgende gives en kort oversigt over de vigtigste bygningsmæssige kendetegn for 1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser: murværket, altankarnappen, indgangspartiet, taget, det nære landskab og butikstorvet. Se i øvrigt *Bygningskultur Danmarks stilblade* fra deres formidlingsprojekt om 40'erne og 50'ernes almene boliger.

Dronningegården, København, arkitekt Kay Fisker, C.F. Møller og Svenn Eske Kristensen. Et eksempel på murværkets fladevirkninger, mønstermurværk i to farver sten og fremhævning af enkelte detaljer med bl.a. murede stik over åbninger i muren.

Murværket

- Det blanke, synlige murværk er en dansk tradition forbundet med håndværket, som bliver genfortolket i periodens byggeri.
- I 1940'erne og 1950'ernes murværk er der fokus på materialerne og murens stofflighed. Forbandtet, som er det mønster, murstenene i murværket danner, er sammen med fugen og stentypen med til at danne et murværk, der både er enkelt og levende.
- De murede detaljer er nogle af bygningernes få udsmykninger i perioden. Murede stik over vinduer og døre, eller mønstermurværk, hvor gule og røde sten danner en særlig struktur, hører til blandt periodens murede virkemidler.

Bredalsparken, Hvidovre, arkitekt Svenn Eske Kristensen. Et eksempel på en delvist indeliggende altan, der griber fat i karnappen med det reliefudsmykkede betonværn og danner et samlet element i kontrast til murværket.

Altankarnappen

- Altankarnappen, hvor indbyggede, velbeskyttede altaner kombineret med solfyldte karnapper dominerer facaden, er et kendetegn for 1940'erne og 1950'ernes arkitektur.
- Kombinationen er en optimeret sammenfletning af de to funktioner, som rummer store brugs- og oplevelsesmæssige kvaliteter for den enkelte bolig og samtidig giver facaden en let og rytmisk komposition af lodrette og vandrette linjer og af solbelyste og skyggede partier.
- Det indvendige etagedæk af beton er ofte ført med ud, så det danner bund i altanerne. Altanværnene kan være udført af beton eller stål, der ofte er hvidmalet i kontrast til murværket og kan være udsmykket med reliefmønstre i betonen.

Fogedgården, København, arkitekt Kay Fisker og C.F. Møller. Et eksempel på et indgangsparti med store glasflader i dørpartiet og en lille overdækning, der underordner sig det mønstrede murværks overordnede markering af indgangen.

Indgangspartiet

- Indgangspartierne i 1940'erne og 1950'ernes bebyggelser er udført med en enkel og omhyggelig detaljering og er som regel af en høj håndværksmæssig kvalitet.
- De markante døre er ofte udført i en fin træsort, f.eks. mahogni, og lakerede. De har ofte store glaspartier, der giver et fint dagslys i opgangen.
- Der er ofte brugt murværk- eller betondetaljer for at markere indgangspartiet, f.eks. et muret stik eller en betonplade over indgangsdøren for at beskytte mod regn. Alternativt er indgangspartiet skåret ind i bygningen, men stadig med samme detaljering.

Nærumvænge, Nærum, arkitekt Palle Suenson.
Et eksempel på de dominerende valmtage i rød tegl, der afslutter bygningen med et markant og roligt element, der også bliver en vigtig del af bebyggelsens profil i landskabet.

Taget

- Tagene i periodens bebyggelser er velproportionerede saddeltage, der enten er afsluttet med en muret gavl eller afvalmet, i begge tilfælde i en afsluttet form.
- Saddeltaget med 40-45 graders taghældning er beklædt med tegl og altid med udhæng, ofte med synlige spær. Tage med lavere hældning er ofte beklædt med eternitskifer og til tider bølgeeternit, ofte uden udhæng.
- De store, ubrudte flader giver tagfladen en flot, rolig karakter, der kun bliver brudt af få skorstene eller føringsveje. Det er kendetegnende, at detaljen, hvor taget møder ydermuren, er bearbejdet meget omhyggeligt.

Alléhusene, Gentofte, arkitekt Arne Jacobsen.
Et eksempel på parklignende uderum med enkeltstående træer, hvor plænen går helt hen til bygning og kontakten mellem inde og ude sker via altankarnappen.

Det nære landskab

- Et af de helt særlige træk ved periodens bebyggelser er omfanget og kvaliteten af de grønne områder. De parklignende uderum og indre gårdrum er af høj kvalitet og har stor rekreativ værdi.
- Parkbebyggelsen rummer store, velplejede træer, der giver en opdeling af det store uderum og skaber gode opholdssteder. Et andet markant element er de store plæner, der til dels er rationelt betinget af driften, men også iscenesætter bygningernes arkitektur på en markant måde.
- Det er karakteristisk, at der kun i begrænset omfang er adgang fra opgange eller boliger til de gode uderum, idet opgangene i mange tilfælde vender til gadesiden. Det er derfor altankarnappen, der skaber en forbindelse mellem ude og inde.

Uffesvej i Viby, arkitekt Max Bøje Rasmussen.
Et eksempel på et butikscenter, hvor der stadig er liv i butikkerne. Butikscenteret fungerer både som et mødested internt i bebyggelsen og som et bindeled til den omgivende by.

Butikstorvet

- Periodens parkbebyggelser rummer ofte et butikscenter. Ikke mindst for de ældre beboere er det en kvalitet at kunne handle lokalt, og samtidig fungerer butikscenteret som et vigtigt mødested for beboerne.
- Butikkerne er som regel fint indpasset i bebyggelsen, og med en placering ved ankomsten til bebyggelsen udgør de et vigtigt bindeled til den omgivende by.
- Butikscentrene er en vigtig del af bebyggelsens ansigt ud ad til, og det skal undgås, at de tømmes for indhold og står tomme. Hvis butikkerne har mistet deres kundegrundlag, er det vigtigt at finde nye funktioner, der kan give lokalerne nyt liv.

KUNST, NATUR & FÆLLESSKAB

*Guldalder for dansk landskabsarkitektur
og -planlægning*

Af SEKTION FOR LANDSKABSARKITEKTUR
OG PLANLÆGNING, KØBENHAVNS UNIVERSITET

Ellen Braae, professor og medlem af Det Frie Forskningsråd for Kultur
og Kommunikation, og Svava Riesto, ph.d. og post doc.

Note 1

Woudstra, Jan: "Danish Landscape Design in the Modern Era (1920-1970)" in *Garden History*, Vol. 23, No. 2 (Winter, 1995), pp. 222-241.

Note 2

Bek, Lise: *Arkitektur som synlig tale*, IKAROS Press, Risskov, 2010, p. 9.

Danmark dannede efter 2. Verdenskrig internationalt forbillede for boligbyggeri. Arkitekter og landskabsarkitekter fra især Holland og Storbritannien valfartede i 1950'erne og 1960'erne til de danske bebyggelser fra 1930'erne og frem. I 1950 afholdt Royal Institute of British Architects i Storbritannien udstillingen *Danish Architecture Today*, hvor de toneangivende danske og internationalt orienterede landskabsarkitekter G.N. Brandt og C.Th. Sørensen blev fremhævet. Opmærksomheden omfattede nemlig ikke kun bygningerne, men i lige så høj grad det samlede landskab, som bygningerne indgik i og bidrog til at skabe.

To særlige træk

Den høje kvalitet, som tiltrak sig international opmærksomhed, beror i følge den hollandske arkitekturhistoriker Jan Woudstra hovedsagelig på to faktorer.¹ Den ene er samspillet mellem landskabsarkitekter og arkitekter. Den anden er en særlig dansk interesse for godt design.

Netop de danske landskabsarkitekter var optaget af den kunstneriske dimension, dvs. form, rum, materialer, detaljer og associationskabende træk. Det kom til udtryk i signifikante boligbebyggelsesplaner, hvor landskabet ikke var reduceret til en generisk, grøn kulisse, som det ofte var tilfældet andre steder. Denne tilgang til design var ofte parret med et stort socialt og pædagogisk engagement og en faglig selvforståelse, hvor dét at forme til menigmand og til fællesskabet stod i høj kurs. Alle skulle have gode fysiske rammer – her lå kimen til et bedre samfund. Arkitekten Steen Eiler Rasmussen formulerer denne præmis ganske enkelt, når han - med et let omskrevet citat fra Winston Churchill - siger at "vi former vore rum; siden former de os".² "Vi" er arkitekterne; "os" er dig og mig, menigmand og fællesskabet.

Hvilke landskabsarkitektoniske kvaliteter var det så, man tillagde de danske boligbebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne? Det var først og fremmest den måde, de skarptskårne bygningskroppe i muret tegl nærmest voksede op af den subtilt modellerede lermorænejord. Det var stiernes enkle og fine indpasning i det svagt topograferede landskab mellem de store bygningskroppe og beplantningerne. Det var det enkle materialevalg og de prunkløse, men gennemtænkte detaljer. Og ikke mindst var det den måde, hvorpå boligblokkene blev placeret på grunden.

God udsigt og ikke mindst et uforstyrret lysindfald var helt centrale kriterier, når indbyrdes afstand og placering af bygningerne betragtet som "volumener" skulle disponeres. I Danmark skulle bygningsvolumenerne selv skabe rum, hvorved landskabet ikke kun fungerede som en servicefunktion til bygningerne, men selv spillede en rolle. Landskabet havde en egen historie at fortælle: En historie om kunst, natur og fællesskab.

Engelsk inspiration og dansk tradition

C. Th. Sørensen, der stod bag mange af periodens bebyggelsesplaner, så havearkitekt-faget, som det dengang blev benævnt, som en kunstnerisk og social praksis. For ham var den engelske landskabshave uovertruffen, og han mente, at havearkitekterne skylder denne kunstform alt. De klassiske engelske haveanlæg er overordentlig store og har en parklignende karakter skabt af en sammenhængende og blødt kuperet plæne

Ibstrupparken. Terrænet har et subtilt "opsprængt", der giver en oplevelse af et energifyldt landskab.

Voldparken. Det homogene, men markante trævalg understøtter og danner modspil til arkitekturen i form, farver og tekstur.

Nærumvænge. Samspil mellem arkitektoniske og landskabelige elementer. Enkeltstående vægge og hække, teglmure og -belægninger.

med rumskabende elementer i form af "dots", "clumps" og "belts", dvs. solitærtræer, lunde og skovbryn.

Både C. Th. Sørensen og G.N. Brandt associerer i deres arbejder til det danske kulturlandskab og forklarer, hvordan elementer herfra, som eksempelvis et skovbryn, optræder i stiliseret, kunstnerisk form. Den engelske landskabshave er trods dens landskabelige præg designet fra ende til anden. Det samme gælder for boligbebyggelserne, hvor landskabsarkitekten både er synlig og usynlig i udvekslingsrummet mellem kunst og natur.

Den sociale dimension kommer til udtryk ikke alene i den store mængde fælles rum, men også i legepladser til bebyggelsens mindste beboere som et særligt dansk anliggende. Men ud over at skulle skabe plads til hverdagslige funktioner som at komme og gå, tørre tøj osv. er der ikke nogen nærmere definition af brugen af bebyggelsens udearealer. De er, hvad vi med et nutidigt udtryk vil kalde "svagt programmerede". Det græsklædte terræn mellem bebyggelserne er ikke fyldt med udstyr eller anordninger, der dikterer særlige bevægelsesformer eller brug. Det parklignende landskab er i vid udstrækning noget, man ser ud på – også som en utilsigtet konsekvens af de til tider ringe læforhold.

Sammenhænge mellem ude og inde

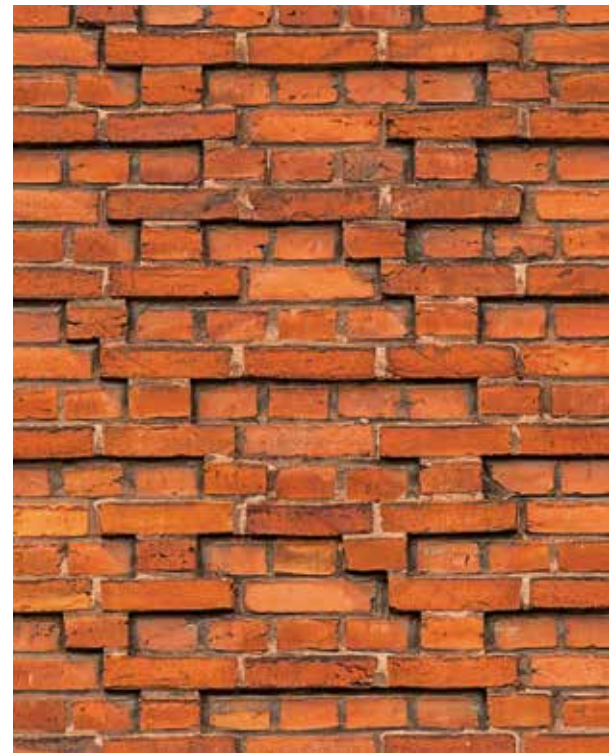
Woudstra er inde på det særlige samarbejde professionerne imellem. Det har afstedkommet en række unikke rumlige relationer, hvor del forbindes med helhed: Fra udvekslingen mellem karnap og altan, mellem inde og ude, på bygningens solbeskinnede side til det helstøbte landskab, som bygningskroppene er indlejret i. Et landskab med en række "indre" kvaliteter og et landskab i "dialog" med sin omverden. Markante bygninger eller træer i nærområdet; topografiske formationer og sammenhænge; eller større, rekreative strukturer i bylandskabet.

Netop adgang til grønne, rekreative arealer er en eksplicit del af dansk planlægningsudbygning af velfærdsbyen under og især efter 2. Verdenskrig, hvor alle skulle sikres nem adgang til frisk luft og åbne rum ikke kun ved den enkelte bolig, men i hele bysamfund. I Københavnsområdet fik denne ambition sit eget udtryk i *Fingerplanen* fra 1947, der via den "grønne krone" skulle sikre adgang til grønne områder helt ind til bykernen.

En moderne guldalder

De danske boligbebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne er i international klasse; som bygninger, som landskab og som det *gesamtkunstwerk*, de tilsammen udgør. Bygningskroppe, beplantning og den fint modellerede og sammenhængende græsflade danner differentierede rumligheder med en pastoral karakter. De rummer en unik sammenhæng mellem det store greb og de fine, prunkløse detaljer og det associerende, groende materiale balancerer det rationelt byggede. Disse landskaber fremtræder enkle, robuste og selvfølgerlige, men har også værkets skrøbelighed i forhold til forandringer. Tilpasninger skal derfor ske med varsomhed og kræver ofte en særlig kreativitet for ikke at kompromittere, men styrke den enkelte bebyggelses landskabsarkitektoniske kvaliteter.

21

TONANGIVENDE
BEBYGGELSER

På de følgende sider præsenteres 21 toneangivende bebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne. Bag ved denne udvælgelse ligger et større kortlægningsarbejde, der inkluderer 21 casestudier af de udvalgte boligbebyggelser foretaget af Center for Bygningsbevaring og Dansk Bygningsarv.

Ud af de 21 bebyggelser har en dommerkomité peget på de ti vigtigste bebyggelser i 1940'erne og 1950'ernes murede boligbyggeri, der bliver uddybet gennem dommernes betænkning for hver bebyggelse. De ti vigtigste bebyggelser er nedenfor angivet i alfabetisk orden uden prioritering.

- Alléhusene, 2820 Gentofte
- Bispeparken, 2400 København NV
- Bredalsparken, 2650 Hvidovre
- Dronningegården, 1302 København K
- Fogedgården, 2200 København N
- Høje Søborg, 2860 Søborg
- Højstrupparken, 5200 Odense
- Ibstrupparken, 2820 Gentofte
- Nærumvænge, 2850 Nærum
- Stefansgården, 2200 København N

Bedømmelseskriterier

Bedømmelseskriterierne har været bebyggelsernes miljømæssige, kulturhistoriske og arkitektoniske værdier.

Miljømæssig værdi

Ved den miljømæssige vurdering ser man på bebyggelsens betydning eller støtteværdi for det omgivende bymiljø og på den samlede bebyggelse som en rumlig, landskabelig helhed. Man ser på, hvordan de enkelte bygninger er placeret og tilpasset landskabet, husrækken, gadebillede eller det miljø, de er en del af. Miljømæssig betydning skal derfor forstås som de rumlige, strukturelle og æstetiske kvaliteter, der er i bebyggelserne, og bebyggelsernes relation til deres fysiske kontekst.

Kulturhistorisk værdi

Ved den kulturhistoriske vurdering indgår to forskellige aspekter. For det første ser man på, om bebyggelsen er repræsentativ for stilperioden, og om den er udtryk for særlig håndværksmæs-

sig formåen. Herunder tages der også hensyn til, om bygningen afspejler tekniske innovationer i konstruktion og materialemæssig henseende. For det andet ser man på, om bebyggelsen er repræsentativ for de samfundsmæssige udviklinger, der kendetegnede perioden.

Arkitektonisk værdi

Ved den arkitektoniske vurdering ser man på de enkelte bygningers proportioner, facaderytme, arkitektoniske bearbejdningsgrad og på samspillet mellem form, materialevirkning og funktion. I vurderingen ser man på, om bygningen i den lokale sammenhæng er et godt, middelmådigt eller mindre heldigt eksemplar af bygningstypen. Vurderingen fokuserer på bebyggelsernes helhedsudtryk, som de fremstår i dag.

Dommerbetænkningen angiver de bebyggelser, som komiteen har fundet udgør de ti vigtigste murede bebyggelser fra perioden. Dermed har dommerkomiteen ikke forholdt sig til geografisk spredning eller repræsentativ fordeling ud fra f.eks. typologier, men alene foretaget udpegningen ud fra ovenstående kvalitative kriterier. De ti bebyggelser er dermed dem, som dommerkomiteen vurderer, er Danmarks bedste i perioden inden for det murede byggeri i 1940'erne og 1950'erne.

Udpegningen skal bidrage til at øge kendskabet til bebyggelsernes kvaliteter og skabe forståelse for, hvorfor denne periode er en væsentlig del af den danske bygningskulturarv, der skal være særlig opmærksomhed på at føre videre ind i fremtiden.

De ti bebyggelser udviser alle et stort arkitektonisk overskud og er lysende eksempler på den danske funktionelle tradition. De er udført af nogle af periodens bedste arkitekter, men er kun toppen af en gennemført, gedigen bygningskultur, der prægede tidens byggeri generelt.

Bebyggelserne udviser stor håndværksmæssig kunnen og en gennemtænkt arkitektonisk kvalitet koblet op på et bylandskabeligt og bebyggelsesmæssigt overbevisende greb. Derved har man forstået at skabe menneskevenlige og oplevelsesrige miljøer at bo i.

Selvom samfundet har ændret sig markant, siden de blev opført, står de udpegede bebyggelser stadig som forbilleder i deres prunkløse insisteren på sammenhæng mellem traditionen og det moderne. Samtidig står de også som markører for, hvordan man bredt i samfundet, på baggrund af en vision i tiden om at skabe gode sunde boliger for alle uanset forskelle i sociale lag og indkomst, kunne sætte en politisk dagsorden og have vilje til at føre den ud i livet.

Det er unikt at have en så væsentlig periode i dansk kultur- og arkitekturhistorie stående intakt og levende, og det er bemærkelsesværdigt, hvordan samtlige udpegninger den dag i dag er vel-fungerende bebyggelser, som folk står i kø for at få lov at bo i.

På vegne af dommerkomiteen

Mogens A. Morgen
Professor, arkitekt MAA, formand for dommerkomiteen

Alléhusene

UDVALGT AF DOMMERKOMITEEN SOM EN AF DE TI VIGTIGSTE BEBYGGELSER

ARKITEKT

Arne Jacobsen

FÆRDIGGJORT ÅR

1953

EJERFORHOLD

Privat (Andelsselskabet
A/B Alléhusene)

ANTAL BOLIGER

150

ANDRE FUNKTIONER

Garager

POSTNUMMER OG BY

2820 Gentofte

ADRESSE

Jægersborg Allé 185-229

Alléhusene, opført 1949-1953 efter tegninger af Arne Jacobsen, ligger langs Jægersborg Allé i Gentofte tæt på Ibstrupparken I, II og III, som også er tegnet af Arne Jacobsen. Bebyggelsen består af fire parallelt beliggende blokke, orienteret nordvest-sydøst. Blokkene er henholdsvis to og tre etager høje med udnyttede tagetager. Foruden de fire blokke tegnede Arne Jacobsen omkring 1958 to rektangulære blokke med tilhørende butikscener, beliggende vest. Bebyggelsen er opført i gule, blødstrøgne tegl over en muret sokkel. Tagene er saddeltage belagt med skifer. Tagfladerne brydes mod vest af karakteristiske altankarnapper, der danner selvstændige fag i facade og tagflade, og mod øst af skrånede, murede karnapper, der ligeledes går op i tagfladen. Disse rummer endvidere indgangspartierne. Den tredje blok, set fra øst, adskiller sig fra de øvrige, ved at altaner springer en etage over, hvilket får blokken til at fremstå, som om den består af lodrette skiver i skiftende højder. Døre og vinduer er af træ og malet hvide. Bebyggelsen har gennemgået en del istandsættelse, herunder nye tage og renoverede indgangspartier på nordøstsiden. I samme forbindelse er der foretaget reparationer i murværket på gavltrekanterne.

Alléhusenes arkitektoniske værdi er knyttet til de rytmisk inddelte facader og tagflader, som tilsammen skaber et ikonisk byggeri, hvor det er tydeligt, at Arne Jacobsen har arbejdet meget skulpturelt med de geometriske former og figurer. Hertil kommer det gennemarbejdede murværk, hvor der er udvist stor opmærksomhed på detaljer. Dette ses for eksempel ved, at nedløbsrørene føres ned i en muret reces, som således ikke virker påklippet, men bliver en integreret del af bygningen. Dette princip kommer også til udtryk ved afløbene fra altaner, som i kraft af deres dimensionering, vinkling og materialitet fremstår som et gennemarbejdet og skulpturelt element frem for et forstyrrende fremmedlegeme. Det samme gør sig gældende ved altanpartierne, som er trukket en halv mursten frem i forhold til facaden, hvilket betoner altankarnappen som arkitektonisk element. I kraft af den lille skygge, der dannes herved, understøttes oplevelsen af de

geometriske enheder, som udgør helheden. Lys og skygge er en vigtig bestanddel af Alléhusenes særkende, idet skyggerne bidrager til at tegne de enkelte elementer i bebyggelsen klart op. Dette ses især ved de dybtliggende altaner og ved den skygge, altankarnapperne kaster på skifertaget.

Bebyggelsen er udtryk for en storhedstid i det murede byggeri, hvor industrialiseringen var begyndt at påvirke det tidligere entydigt håndværksprægede byggeri, og hvor nye og moderne materialer som jernbeton var begyndt at være almindeligt anvendt. I Alléhusene er det dog de murede facader, der dominerer, tillige med det skiferbelagte tag, som adskiller sig fra det mere udbredte tegltag. Bygningskroppenes skarpt tegnede former uden udhæng på gavl såvel som langsider og fraværet af udsmykning vidner om, at Arne Jacobsen bekendte sig til den funktionalistiske tradition. Vest for Alléhusene opførtes i 1958 beboelsesblokke og indkøbscenter, som tilsammen med de øvrige etageboligbebyggelser udgør en lille "by i byen". Her kunne børn færdes afskærmet fra trafikken, og man kunne klare de daglige indkøb. Endvidere var det stadig udbredt, at kvinden var hjemmegående. Der er således kulturhistorisk fortællerværdi i denne sammentænkning af funktioner, der refererer til periodens kønsroller og familiestruktur.

Alléhusene ligger placeret centralt i Gentofte Kommune tæt ved Lyngbyvejen, som er en af de væsentligste indfaldsveje til København. Grunden er afgrænset mod nord af Jægersborg Allé, som fører fra Lyngbyvejen til Gentofte centrum, og mod syd af flere murede etageboliger. Grunden er forholdsvis flad med et grønt fællesareal mod syd, som skaber en sammenhæng mellem blokkene og de omkringliggende etageboliger. Mellemrummet mellem blokkene deles nogenlunde ligeligt af vejbelægning med parkeringspladser med flere lave garagebygninger og en græsplæne med spredte træer omkranset af hække. Området er præget af flere murede etageboligbebyggelser opført i samme periode, som skaber et sammenhængende miljø af murede blokke i overvejende gul tegl.

Dommerbetænkning

Dommerkomiteen lægger vægt på, at den murede bygningskrop, tagets udformning og facadens rytme med simple midler er gjort meget levende, hvilket skaber en stærk bebyggelsesmæssig identitet. Rytme og skala indpasser sig efter den kropslige dimension og danner derved oplevelsesrige rum for mennesker. Bebyggelsen er et fremragende eksempel på den danske funktionelle tradition fra periodens største arkitekt, Arne Jacobsen.

Miljømæssig værdi

Alléhusene fremstår som en markant, muret bebyggelse langs Jægersborg Allé. Blokke ligger parallelt i forhold til hinanden, men ikke vinkelret på alléen. Derved definerer blokkene de mellemliggende grønne arealer, samtidig med at de skaber en underspillet dynamik, som bidrager til bebyggelsens oplevelsesrigdom. Modsat alléen samles det grønne areal til et sammenhængende forløb, hvis parkkarakter komplimenterer bebyggelsens mere urbane karakter langs alléen. Blokkenes store skala er gennem facadernes differentierede behandling på især ankomstsiden nedskaleret, så de står i forhold til menneskekroppen. Altanmotivets gennembrydning af tagfladen bidrager hertil.

Kulturhistorisk værdi

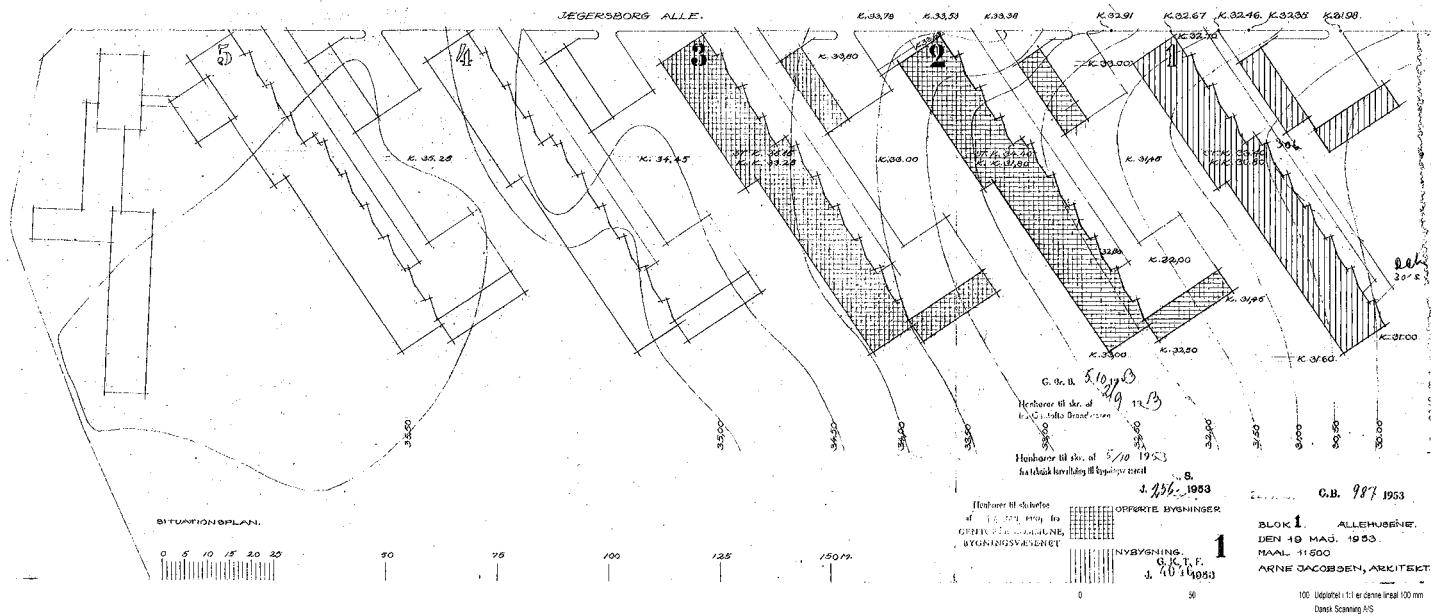
Alléhusene indfrier overbevisende et moderne potentiale i den danske tradition. Det moderne oversættes gennem et hjemligt filter, hvorved bebyggelsen fremstår som repræsentant for nye funktionelle kvaliteter baseret på håndværksmæssig tradition, kunnen og materialeanvendelse. Solorienteringen og de store lysindtag er gode eksempler på det modernes idealer om den gode og sunde bolig. De skulpturelle, sydvestvendte altanløsninger, der skyder sig op gennem saddeltaget som karakteristiske periskoper, markerer en bemærkelsesværdig nytænkning af den traditionelle, murede bygningskrop.

Arkitektonisk værdi

Alléhusene er et arkitektonisk ekvilibristisk eksempel på den murede etagebygning. Bygningerne fremstår med et stærkt skulpturelt udtryk, der skabes i bygningskroppens samspil mellem elementer som altanen, karnappen, den differentierede skiferbeklædte tagform og bearbejdningen af murværket. Blokkenes karakter af murede "masser" modsvares af forskydninger horisontalt og vertikalt i facaderne og af de tårnlignende karnapartiers skæve vinkler, der sætter sig spor i lejlighedsplanerne.

Bebyggelsen har en høj bearbejdningsgrad i detaljerne. Behandlingen af murværket af gule, blødstrøgne sten er bemærkelsesværdig, f.eks. når der etableres en reces til nedløbsrøret, og når murstenene skydes en halv sten ud for at markere altanen.

Dommerkomiteen lægger vægt på, at den murede bygningskrop, tagets udformning og facadens rytme med simple midler er gjort meget levende, hvilket skaber en stærk bebyggelsesmæssig identitet. Rytme og skala indpasser sig efter den kropslige dimension og danner derved oplevelsesrige rum for mennesker. Bebyggelsen er et fremragende eksempel på den danske funktionelle tradition fra periodens største arkitekt, Arne Jacobsen.

Øverst

Situationsplanen over Allehusene fra 1953 illustrerer, hvilke bebyggelser, der er opført, og hvilke, der er ved at blive opført eller er planlagt.

Midterst

Den arkitektoniske værdi kommer bl.a. til udtryk gennem de rytmisk inddelte facader og tagflader, som gør Allehusene til et ikonisk byggeri.

Nederst

Bebyggelsesplanen fra 1948 viser, at der var planer om at bygge fem parallelle beboelsesblokke med grønne fællesarealer imellem.

Øverst til venstre

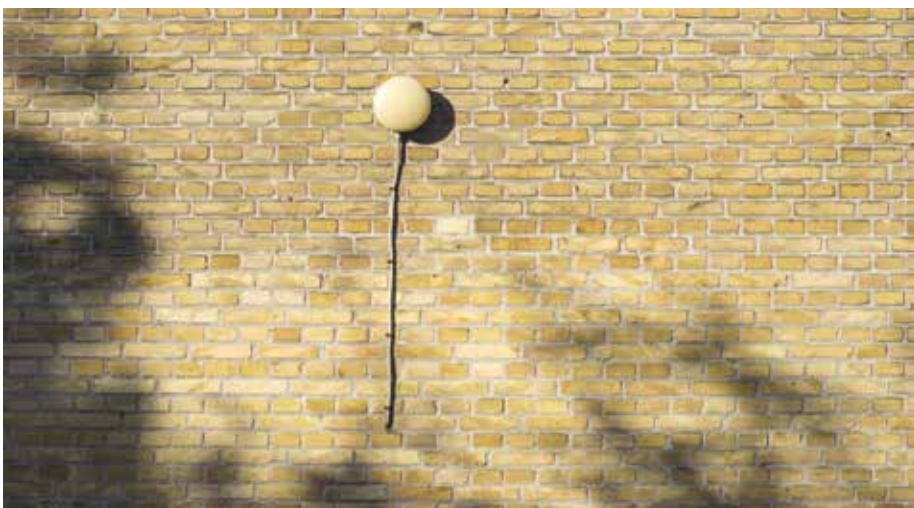
De geometriske forskydninger fremhæver de arkitektoniske værdier og rytmen i bygningskroppen.

Øverst til højre

Gavlene fremstår enkle og rolige modsat den resterende bygningskrop.

Nederst

Der er påmonteret diskrete lamper på bygningerne for ikke at bryde med de arkitektoniske værdier.

Øverst

De grønne arealers parkkarakter komplementerer bygningernes rytmiske og urbane karakter.

Nederst

De grønne fællesarealer er prydet med beplantning af forskellig karakter.

Bispeparken

UDVALGT AF DOMMERKOMITEEN SOM EN AF DE TI VIGTIGSTE BEBYGGELSER

ARKITEKT

Kooperative Arkitekter ved Ivar Bentsen, Knud Hansen, Edvard Heiberg, Ole Buhl, Valdemar Jørgensen, Kaare Klint, Vagn Kaastrup, Harald Petersen, Magnus Stephensen og Frederik Wagner.

LANDSKABSARKITEKT

C. Th. Sørensen

FÆRDIGGJORT ÅR

1941

EJERFORHOLD

Alment (fsb)

ANTAL BOLIGER

784

ANDRE FUNKTIONER

Beboerhus, ungdomsklub, pensionistklub

POSTNUMMER OG BY

2400 København NV

ADRESSE

Tagensvej, Tuborgvej, Frederiksborgvej

Bispeparken i Københavns nordvestkvarter indtager en markant position blandt periodens murede etageboligbebyggelser i kraft af sin størrelse og udstrækning samt det meget store antal lejligheder. Bebyggelsen omfatter flere karréer og er nærmest at betragte som et selvstændigt kvarter i området ved Bispebjerg bakke. Ved færdiggørelsen i 1941 var det Skandinaviens største boligbyggeri. Bebyggelsen er opført af gule blødstregne mursten med afvalmede tage belagt med røde tegl. Facaderne er taktfaste og velproportionerede med hvide døre og vinduer. Blokkene har altaner og karnapper, som mod Frederiksborgvej har karakter af vandrette, sammenhængende bånd. Dette giver bebyggelsen en anden karakter mod Frederiksborgvej i forhold til de øvrige blokke, der opleves som mindre, sammenbyggede enheder, og facaderne er i højere grad præget af murværk.

Bispeparkens arkitektoniske værdi er knyttet til det stærke, samlede greb med langstrakte og velproportionerede bygningskroppe, der både har en høj grad af repetition og regelmæssighed, og en detaljerigdom og tilpasning til stedet, som gør, at anlægget ikke bliver sterilt. Dette ses blandt andet i måden, hvorpå bebyggelsen optager terrænforskelle, eksempelvis ved gavlen på den sydlige længe langs Frederiksborgvej, hvor skolen hæver sig og bliver til et fint forarbejdet indgangsparti. De langstrakte altanbånd mod Frederiksborgvej giver bebyggelsen en udpræget moderne fremtoning, der ligger helt i tråd med funktionalismens dogmer. På trods af at de forskellige blokke er tegnet af forskellige arkitekter, har den samlede bebyggelse fået et fælles hovedgreb, der gør, at den opleves som et sammenhængende anlæg. Den overordnede bebyggelsesplan udarbejdet af Kooperative Arkitekter og Ivar Bendtsen har givetvis en del af æren herfor. De gule mursten og de røde tegltage spiller også sammen med Grundtvigs Kirke og den umiddelbart omgivende bebyggelse, hvilket yderligere forstærker oplevelsen af sammenhæng i det samlede anlæg.

De kulturhistoriske værdier for Bispeparken er dels knyttet til opførelsestidspunktet, hvor byggeriet generelt havde svære kår, og materiale-

knapthed var en udfordring. Det er således en imponerende bedrift i sig selv, at byggeriet kunne gennemføres. Dette vidner om et samfund, der tog en påtrængende mangel på økonomisk overkommelige og sunde boliger for arbejderklassen seriøst. Bispeparkens opførelse falder også sammen med færdiggørelsen af Grundtvigskirken samt "bjergbyen" rundt om denne. Dengang var området ved Bispebjerg Bakke ikke tæt bebygget som i dag, og man havde derfor på dette sted en usædvanlig mulighed for at skabe et stort bymiljø med en sammenhæng i form og materialitet, som er sjældent set. Ydermere er Bispeparken et tidstypisk og velbevaret tidligt eksempel på funktionalismens indflydelse på det almennyttige boligbyggeri og velfærdssamfundets ønske om at tilbyde gode sunde boliger med grønne arealer og en nærhed til såvel byen som naturen.

Bispeparken er beliggende på en af områdets højst beliggende grunde og nyder derved gavn af en oplevelse af udkig og perspektiv tillige med fine, bevidste kig mod Grundtvigs Kirke. Bispeparken hører til de etageboligbebyggelser, hvor der blev ofret stor opmærksomhed på udenomsarealerne i form af de forskellige have- og parkrum med stemningsfulde birkelunde og legepladser imellem blokkene udformet af landskabsarkitekt C. Th. Sørensen. Mod øst mellem Tuborgvej og Tagensvej er et langstrakt grønt område, der starter som smalle åbninger i nord og syd, men som i bebyggelsens indre åbner sig op og bliver til et stort parklignende areal med fine og naturskønne rumligheder væk fra de store indfaldsveje.

Ydermere danner de massive bygningskroppe mod Frederiksborgvej en imponant og langstrakt ryg over for Bispebjerg Kirkegård. Mod syd og øst antager bebyggelsen en mere aftrappet og inviterende form ved at skabe pauser for blikket langs de let forskudte facadeløb. Langs Frederiksborgvej, hvor bebyggelsen er placeret helt ud til fortovet, modsvarer den repetitive og knappe facade kirkegårdsmuren overfor. I dette gaderum er der mindre ro, hvilket understøtter oplevelsen af den meget trafikerede vej, som igen forstærker modsætningen til det rolige og afskærmede miljø inden for bebyggelsen.

Dommerbetænkning

Dommerkomiteen lægger vægt på, at Bispeparken har store kvaliteter inden for alle tre bedømmelseskriterier. Den fremstår som et visionært monument i velfærdsarkitekturen og udgør selve essensen af Nordvestkvarteret. Med Kooperative Arkitekter og Ivar Bendtsen som ansvarlige for bebyggelsesplanen og C. Th. Sørensen som landskabsarkitekt i samspil med en lang række arkitekter på de enkelte bygninger fremstår bebyggelsen som en samlet helhed med stor lokal variation.

Miljømæssig værdier

Bebyggelsen har en tydelig bylandskabelig dimension, hvor konteksten adresseres aktivt. Ikke kun terrænet, men også relationen til Grundtvigs Kirke er tænkt med ind i bebyggelsen og kommer til udtryk i et stort fælles landskabeligt rum, hvor både vægge og "gulv" er organiseret omkring en akse med kirketårnet som fixpunkt. Bygningsvolumenerne artikulerer klare rumligheder, og der opereres med flere offentlighedsgrader. Det langstrakte, ovale rum er ikke kun tiltænkt beboerne i bebyggelsen, men er en gestus i forhold til hele kvarteret. Ved den sydlige gavl langs Frederiksborgvej ses et eksempel på, hvordan terrænet indoptages i bebyggelsen ved at hæve soklen til et fint bearbejdet indgangsparti.

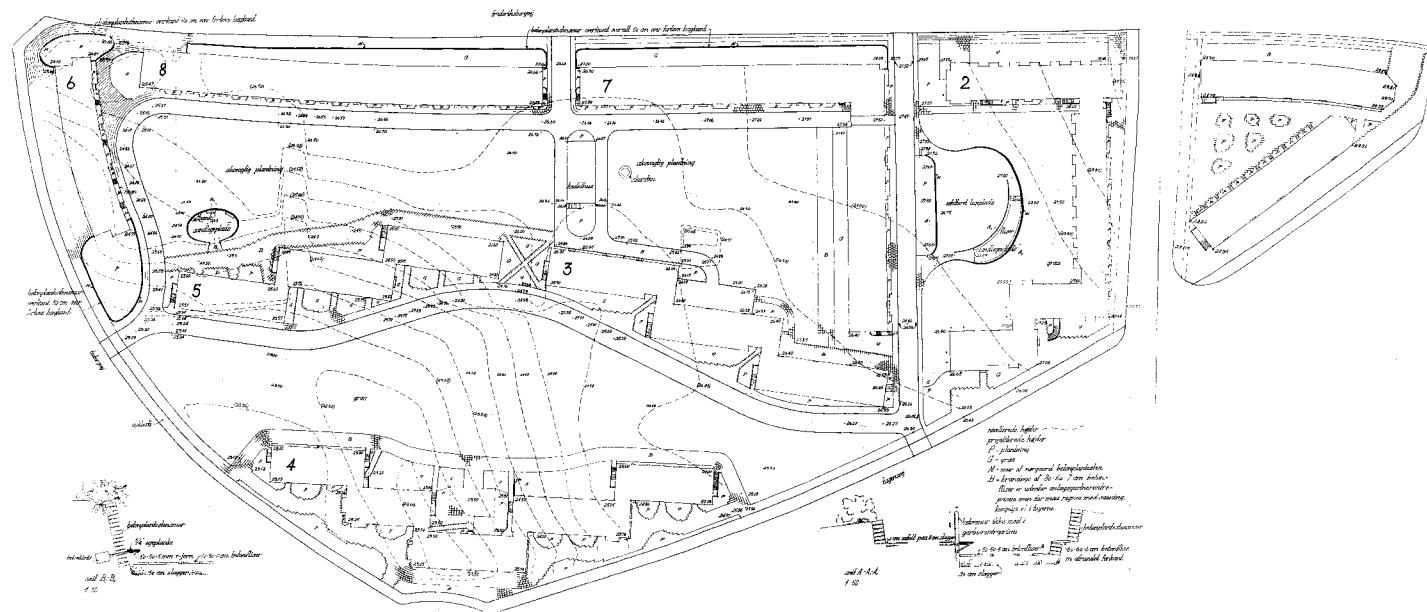
Kulturhistorisk værdier

Nordvestkvarteret i København repræsenterer arbejderbevægelsens store vision og afspejler en stolthed og en progressiv tilgang, der gør området til et arkitektonisk monument i velfærdsamfundets historie. Bebyggelsen er opført i en tid med stor materialeknaphed og demonstrerer dermed en stor vilje til at tilbyde gode og sunde boliger i grønne omgivelser til arbejderklassen. Bispeparken fremstår som indbegrebet af Nordvestkvarteret med alle dets kvaliteter sat i spil. Det er Nordvest, når det er bedst.

Arkitektonisk værdier:

Arkitektonisk har bebyggelsen et flot skalagreb, der spænder fra bebyggelsesplanen til detaljen. Bebyggelsen, der er opført i blødstrøgne, gule mursten med afvalmede, røde tegltage, er udført med en høj detaljeringsgrad og et hierarki i bygningskroppene, der giver store oplevelsesmæssige kvaliteter. Bygningskroppen er som udgangspunkt en blok med saddeltag, men facaden underdeles af altaner og karnapper, der også er fint detaljerede i f.eks. altanernes værn. Mod Frederiksborgvej fremstår bygningerne med langstrakte altanbånd, der er udpræget moderne i deres formsprog. Det er en gedigen og robust bebyggelse, der rummer både intimitet og urban storhed.

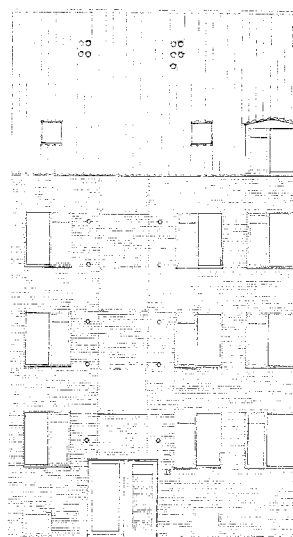
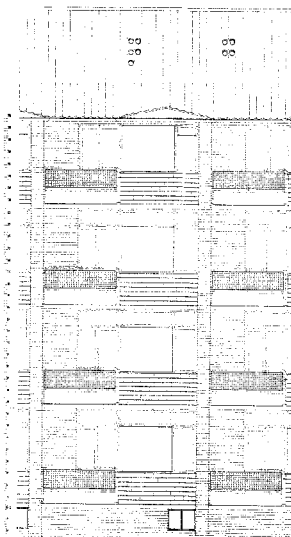
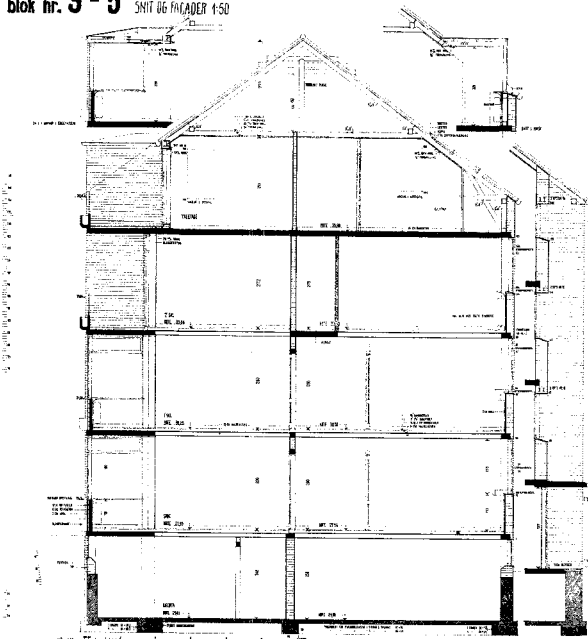
Dommerkomiteen lægger vægt på, at Bispeparken har store kvaliteter inden for alle tre bedømmelseskriterier. Den fremstår som et visionært monument i velfærdsarkitekturen og udgør selve essensen af Nordvestkvarteret. Med Kooperative Arkitekter og Ivar Bendtsen som ansvarlige for bebyggelsesplanen og C. Th. Sørensen som landskabsarkitekt i samspil med en lang række arkitekter på de enkelte bygninger fremstår bebyggelsen som en samlet helhed med stor lokal variation.

BISPEPARKEN

matr. nr. 3f, 3d, 3g, 23a, 4c, 15a, utterslev

blok nr. 3-5 SNIT OG FACADER 1:50

Søren Hvidt, Arkitekt
 Kongsbrogade 11, København
 Telefon: 33 11 11
 Ingeniør Jørgen Glud
 Telefon: 33 11 11

Øverst

Landskabsarkitekten C. Th. Sørensen havde stor opmærksomhed på udearealerne i Bispeparken, der kommer til udtryk ved forskellige have- og parkrum.

Nederst

Facadesnittet understøtter repetitionen og den regelmæssighed, der gør sig gældende for Bispeparkens bygninger.

Øverst til venstre

Et særkende ved Bispeparken er altanernes røde indhegning mod de fælles udearealer.

Øverst til højre

En af mange detaljeringer opstår gennem brugen af de gule mursten. Mellem vinduespartierne ændres forbandtet i forhold til den resterende bygningskrop.

Nederst

De karakteristiske røde døre bliver indrammet af buede, glaserede klinker.

Øverst

Særlig kendetegnende er Bispeparkens velproportionerede og langstrakte bånd på bygningskroppenes facader.

Nederst

Bebyggelsen har mange oplevelsesrige udkig og perspektiver, særligt til Grundtvigs Kirke.

Bredalsparken

UDVALGT AF DOMMERKOMITEEN SOM EN AF DE TI VIGTIGSTE BEBYGGELSER

ARKITEKT

Svenn Eske Kristensen

LANDSKABSARKITEKT

Axel Andersen, Ingwer
Ingwersen og Jørn Palle
Schmidterst

FÆRDIGGJORT ÅR

1949-1959

EJERFORHOLD

Alment (Hvidovre almennyttige
Boligselskab, under DAB)

ANTAL BOLIGER

1359

ANDRE FUNKTIONER

109 garager og 2 selskabslokaler

POSTNUMMER OG BY

2650 Hvidovre

ADRESSE

Arnold Nielsens Boulevard 87-177,
294, Berners Vænge 1-38, Gurrevej
1-207, Claus Petersens Alle 9-43,
16-18, Hvidovrevej 278-334,
Neergårds Alle 1-7,
Sognegårds Allé 70A

Bredalsparken hører ligesom Bispeparken til de boligbebyggelser, der rummer så mange boliger, at anlægget nærmest antager karakter af at være et selvstændigt kvarter i byen.

Bredalsparken er opført som etagehuse i gule mursten med henholdsvis tre og fire etager. Tagene er saddeltage belagt med gule tegl, og bygningskroppene er udformet uden udhæng. De fleste lejligheder har altan, hvoraf en del er skråtstillede og udført med støbte altanfronter med relief. Bygningskroppene er relativt korte og sammenbygget i mindre, let forskudte grupperinger. I sammenbygningerne er placeret altaner. En del af blokkene har karakteristiske glaspartier i tagfladen på begge sider af rygningen. Tagrummene fremstår uudnyttede. Alle blokkene ligger parallelt og er orienteret nordvest-sydøst. Der er kun få veje ind i anlægget, der også rummer en række butikker i gadeplan. Mellemrummene mellem blokkene er udlagt som grønne arealer med beplantning og små pladserdannelser.

Den arkitektoniske værdi ved Bredalsparken er knyttet til de velproportionerede facader i blank mur af gule teglsten og de skulpturelle altanfronter, der (re-)introducerer ornamentet til det funktionalistiske byggeri. De velproportionerede bygningskroppe har murede gavle uden udhæng, der får bygningernes hovedform til at stå skarpt og præcist frem. Denne præcision og knaphed komplementeres og opblødes af en detaljerighed i bebyggelsens mindre komponenter, som det kommer til udtryk med fine, skråtstillede indgangspartier, afrundede murpartier ved indgangene med mere. En del gavle har franske altaner med hvidmalede skodder, hvilket er usædvanligt for en bebyggelse opført så sent i perioden, men bidrager til at understrege spændvidden i de arkitektoniske virkemidler, Svenn Eske Kristensen har bragt i anvendelse i dette forbilledlige anlæg.

Bredalsparken er et yderst vellykket og storslået eksempel på velfærdssamfundets almene bo-

ligbebyggelser opført i 1940'erne og 1950'erne. Det er med sine langt over 1000 boliger et vidnesbyrd om en periode i dansk byggeri, hvor store mængder politisk vilje fusionerer med tilstrækkelig økonomi, handlekraft og arkitektonisk samt planmæssig kvalitet til et samlet resultat, der opleves større end summen af enkeltdele.

Det er en tidstypisk storskalabebyggelse, hvor der internt i anlægget foruden boligblokkene findes selskabslokaler og et butikscenter. Det er udtryk for tidens skiftende samfundsværdier, hvor den nyligt opståede middelklasse søgte ud af den trange og forurende storby for at bosætte sig i forstæderne med lys og luft og bekvemme boliger. Hvor mange af dagligdagens fornødenheder og gøremål kan klares uden at bevæge sig væk fra bebyggelsen.

De præfabrikerede altaner i beton med relieffer og mønstre bevidner, at Bredalsparken er opført i den senere del af funktionalismen, hvor udsmykning og ornamentik tidligere har været fraværende. Men ved introduktionen af præfabrikerede betonelementer fik arkitekterne mulighed for at lege med mønstre i støbeformene til betonen, idet man her kunne reproducere mønstre eller relieffer uden større omkostninger.

Bredalsparken besidder betydelige, miljømæssige værdier, idet hele anlægget er opført som parkbebyggelse i et stort grønt anlæg. Bygningskroppene er relativt korte og udlagt forskudt, så der dannes adskillige små kroge og læpladser, som giver gode muligheder for ophold udendørs, både i de grønne områder omkring husene og på altanerne. Af samme årsag er der i blokkenes sammenbygninger placeret altaner, der også nyder godt af den læ, bygningernes indbyrdes placering skaber. Husene er endvidere omkranset af adskillige store trægrupperinger, der tilsammen med de store grønne flader giver en udpræget oplevelse af, at naturen og bygningskroppene understøtter hinanden på meget vellykket vis.

Dommerbetænkning

Dommerkomiteen læger vægt på, at Bredalsparken har store kvaliteter inden for såvel det miljømæssige, det kulturhistoriske og det arkitektoniske område. Ligesom Bispeparken fra starten af perioden fremstår Bredalsparken fra 1959 som et monument i velfærdsarkitekturen – som en selvstændig by i forstaden. Svend Eske Kristensen, arkitekten bag bebyggelsen og en af periodens mest byggende arkitekter, får hermed en selvstændig plads blandt de ti vigtigste bebyggelser fra perioden.

Miljømæssig værdi

Bebyggelsen er helt unik i kraft af de byggede enheders placering, terrænets modellering og især den mangfoldige beplantning. Bebyggelsen er i særlig grad lykkedes med at fremkalde en parkstemning og benytter sig af den komplementaritet og spænding, der ligger i sammenstillingen af det organiske landskab og den geometrisk stringente fordeling af bygningskroppene. Bebyggelsen skal også fremhæves for sin anvendelse af mange plantetyper og for det udtryk, som er oparbejdet siden anlæggelsen gennem den løbende drift: "design by management". I situationsplanen er det endvidere lykkedes ved forskydningerne i bygningskroppene at håndtere den vanskelige "hjørneproblematik", hvor man på den ene side gerne vil fremhæve de fritliggende boligstokke, og på den anden har behov for at skabe læ og gode opholdsrum.

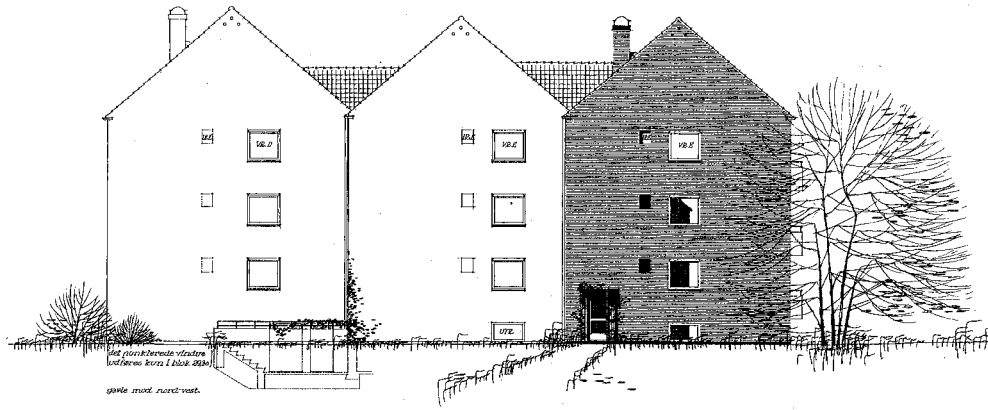
Kulturhistorisk værdi

Bebyggelsen forekommer at være syntesen af periodens bestræbelser inden for boligbyggeriet. Den er både en arkitektonisk rundtur i tidens virkemidler og et kulturhistorisk sindbillede på idealet om at skabe nye, sunde boligområder i forstaden væk fra den trange og forurenede by. Bebyggelsen rummer et butikscenter, selskabslokaler og andre fornødenheder, der gør, at den fremstår som et helt lille samfund i sig selv. I kraft af sit enorme volumen med mere end 1.000 boliger kommer Bredalsparken til at eksemplificere den stærke politiske vilje og handlekraft i datidens samfund.

Arkitektonisk værdi

Arkitektonisk set er Bredalsparken en bebyggelse, der demonstrerer stort overskud og generøsitet. Arkitekturen opstår i mødet mellem facaderne af gul blank mur i koppeforbandt og de præfabrikerede altaner, der er støbt med mønstrede brystninger, der forholder sig flot til det omkringliggende murværk. Bebyggelsen har overalt en gennemarbejdet detaljeringsgrad. Gavlene er udført uden tagudhæng, og arkitekten har i det hele taget keret sig om bygningernes ender, hvorved alle bygningskroppens fire sider bringes i spil. Det virker, som om alle bygningsdele har været vigtige og er behandlet med omhu. Delene kædes sammen på en raffineret måde, ofte med indbygning af de præfabrikerede altaner i beton med mønstre, hvilket giver nogle gode overgange mellem bygningskroppene.

Dommerkomiteen læger vægt på, at Bredalsparken har store kvaliteter inden for såvel det miljømæssige, det kulturhistoriske og det arkitektoniske område. Ligesom Bispeparken fra starten af perioden, fremstår Bredalsparken fra 1959 som et monument i velfærdsarkitekturen – som en selvstændig by i forstaden. Svend Eske Kristensen er arkitekten bag bebyggelsen og en af periodens mest byggende arkitekter, og hans værk får hermed en selvstændig plads blandt de ti vigtigste bebyggelser fra perioden.

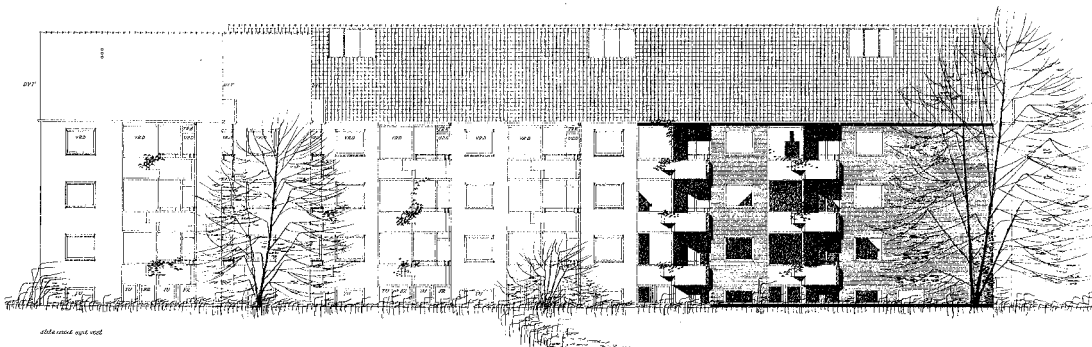
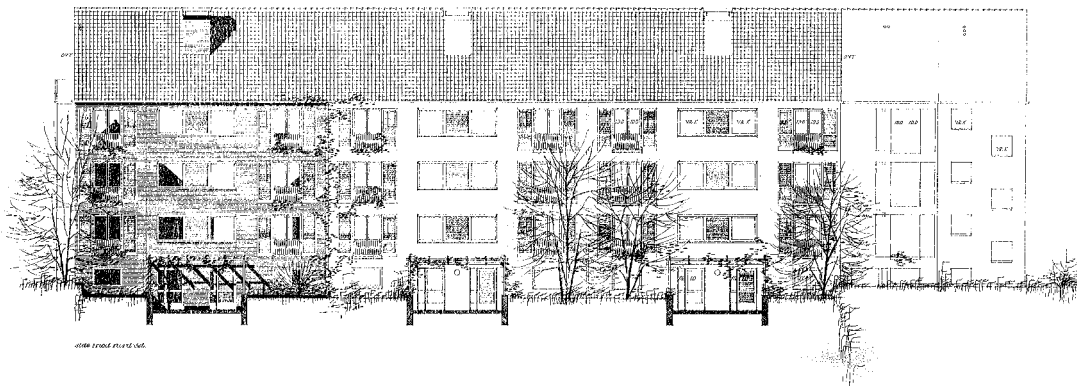

Øverst

Bebyggelsens gavle er gennemarbejdede, hvilket bringer alle bygningskroppenes fire sider i spil.

Nederst

Facaderne indeholder mange forskellige komponenter, som understreger det store spænd i de arkitektoniske virkemidler.

Øverst til venstre

Alle bygningsdele har tydeligvis været vigtige - selv de mindre vinduespartier er med omhu placeret i murværket.

Øverst til højre

Mellem blokkene er der udlagt grønne arealer med beplantning og mindre pladsdannelser.

Nederst

På facaderne indrammer et indgangsparti i træ de niveausænkede indgange til boligerne.

Øverst

Altanerne er udført med støbte altanfronter, der giver facaden flere dybder med sit relief.

Nederst

Indgangspartierne fremstår originale i gedigne materialer og med bearbejdede murværksdetaljer.

Brøndbyparken

ARKITEKT

Kay Fisker

FÆRDIGGJORT ÅR

1954

EJERFORHOLD

Alment (Det sociale boligselskab
Brøndbyparken)

ANTAL BOLIGER

ikke oplyst

ANDRE FUNKTIONER

Butiksløjerum, mødelokale,
hobbylokale, vaskeri

POSTNUMMER OG BY

2605 Brøndby

ADRESSE

Brøndbyøster Torv 1-79, 2-88,
Gillesager 1-8

Brøndbyparken III består af otte ensartede boligblokke i ni etager. Blokkene er udlagt i to parallelle rækker med fire i hver, og imellem hver blok er en en-etages mellebygning med butikker. Imellem blokkene dannes hermed i alt seks hesteskoformede, græsklædte gårdrum, der er indrettet med boldbane, legepladser og grillmuligheder. Der er endvidere parkering for biler og cykler. Imellem de to rækker boligblokke er en stor og langstrakt plæne med træer langs kanten. Bygningerne er opført af røde tegl med rødbrune fuger og har bølgede altaner med hvide, rillede altanfronter af beton. Tagene er asymmetriske saddeltage belagt med røde tegl. Facaderne er præget af en taktfast opdeling mellem altaner og murstykker. Dørene er af nyere dato og udført som malede døre med vandrette bånd af termoglas. Vinduerne er næsten kvadratiske, hvide plastikvinduer.

Brøndbyparken III er et markant funktionalistisk værk af Kay Fisker, som er kendt for at have tegnet og opført adskillige etageboliger i perioden. Bebyggelsens arkitektoniske værdier er knyttet til højhusenes karakteristiske, asymmetriske profil, hvor tagfladerne forskyder sig i forhold til hindanden, såvel som det lodrette og det vandrette plan. Gavlene er derved ikke plane, men består af to forskudte dele, der danner rum til udkragede altaner på gavlen. Langsiderne er præget af en udpræget vertikal takt med de bølgede hvide altaner som dominerende element, der understøttes af smalle murstykker med kvadratiske vinduer i.

Gavlene, der vender ind mod midtersten, har murede fladbuestik i gadeplanet, som delvist overdækker fortovet. Disse murede stik bidrager til at give en menneskelig skala i et byggeri, der i kraft af sin størrelse og især højde, er ved at nærme sig

det industrialiserede byggeris æstetik. Det murede buestik refererer til håndens arbejde og bevidner, at bebyggelsen er opført af mennesker frem for maskiner.

Brøndbyparken III er et ambitiøst anlæg, som kulturhistorisk fortæller om tidsåndens tro på fremtiden ved at være udpræget urbant og fremadskuende i sin opbygning med rækker af højhuse placeret midterst imellem det nye S-togs-system og nyanlagte omfartsveje og boulevarder. De grønne arealer mellem blokkene rummer legepladser og grillarealer og opfordrer derigennem beboerne til at interagere socialt. De lave mellebygninger rummer butikker og servicefunktioner, hvilket er et tidstypisk træk med tanken om det komplette boliganlæg, hvor flere af familiens behov kunne klares lokalt. Transporten til jobbet inde i byen kan klares via den tilhørende S-togsstation, hvilket mindsker behovet for privatbilisme.

De miljømæssige værdier knytter sig til de otte ensartede blokke med den asymmetriske og slanke bygningskrop forbundet af lave mellebygninger samt den strengt symmetriske opbygning af det samlede anlæg med en bred og træomkranset grønning i midtersten mellem de to rækker af højhuse. Brøndbyparken III adskiller sig fra de øvrige bebyggelser i undersøgelsen ved at have karakter af højhus, idet blokkene med deres ni etager er markant højere end flertallet af murede etageboliger fra 1940'erne og 1950'erne. Blokkenes størrelse og placeringen langs de store infrastrukturårer, S-togsbanen, Brøndbyøstervej og Brøndbyøster Boulevard, understreger yderligere troen på fremtiden og det urbane liv. Der er stiforbindelser til de øvrige almene boligbebyggelser i området, så børn kan færdes uden at komme i konflikt med biltrafikken.

Det Gamle Vesterport

ARKITEKT
ikke oplyst

FÆRDIGGJORT ÅR
1953

EJERFORHOLD
Boligforeningen Vesterport

ANTAL BOLIGER
538

ANDRE FUNKTIONER
2 gildesale, garager, gæsteværelser

POSTNUMMER OG BY
9900 Frederikshavn

ADRESSE
Abildgårdsvej 34-79,
Lindegårdsvej 1-47.

Det Gamle Vesterport er en stokbebyggelse opført i røde mursten over en støbt sokkel med sadeltage med lav taghældning belagt med eternitskifer. Bygningskroppen er uden udhæng på såvel langsider som gavle. Døre og vinduer er overvejende af hvid plast og af nyere dato. Kælderdøre og kældervinduer er af hvidmalet træ. På vestsiden er vandrette altanbånd med store, åbne tilbagetrukne altaner. Altanfronten er ført hen forbi stuens vinduer, således at en del af altanen fremstår som lukket. I altanfronten er en integreret altankasse, og altanfronten herunder er malet i pastelfarver. Indgangspartiet er på østsiden, hvor der til hver lejlighed også er en fransk altan. Stokkene er orienteret nord-syd. Bebyggelsen ligger på en stor, femkantet grund, som er omkranset af villakvarterer og mod nord endnu en etageboligbebyggelse. Der er ikke store terrænforskelle på grunden, der er præget af udstrakte græsarealer.

Bebyggelsen er præget af langstrakte bygningskroppe opført i røde mursten, som komplementeres af gule sten ved de franske altaner og ved trappeopgangene. Bygningskroppene varierer mellem to og tre etager, og de enkelte afsnit er let forskudt, hvilket bryder de lange blokke op i mindre rytmiske enheder. Mod vest har stokkene hvide altanbånd, der sammen med de hvidmalede vinduespartier inddeler facaden i hvide, sammenhængende elementer ved altanerne, som modsvares af smalle, lodrette murstykker i røde mursten. Vestfacaden har således en klar lodret takt. Den modstående facade mod øst har en tidstypisk funktionalistisk opbygning med store helrunder, hvor de gule murpartier ved indgangspartierne modsvares den lodrette inddeling fra vestsiden. Bebyggelsen har generelt et prunkløst

udtryk med en afdæmpet detaljering i form af mindre elementer i gule mursten, og en udsmykning af altanfronterne i form af trekantede fordybninger i et diagonalt mønster og og diskret brug af farver under altankasserne.

Det Gamle Vesterport i Frederikshavn er en større, tidstypisk etageboligbebyggelse med store altaner, store vinduer og facader i blank mur med effekter i murværket med gule sten som eneste dekoration. Det er tillige et eksempel på, at større almennyttige etageboligprojekter ikke udelukkende var et københavnsk fænomen, men har ladet sig gennemføre over hele landet. Også i den store skala, som med Det Gamle Vesterport, der med over 500 boliger er et markant eksempel. Anlægget rummer også et selskabslokale, som bidrager til det sociale liv for beboerne i bebyggelsen.

Bebyggelsen er placeret i den nordlige ende af Frederikshavn, hvor byens villakvarterer efterhånden er vokset rundt om de tilbageværende industrivirksomheder. Vest for bebyggelsen ligger således et industriområde, mens de øvrige sider af anlægget er omgivet af villakvarterer. De enkelte stokke ligger med relativt meget plads imellem hinanden, og grunden virker dermed generøs med store, grønne flader, som medvirker til at skabe en fornemmelse af lys og luft. Arealet mellem stokkene er græsklædt og har en del spredt beplantning i form af hække og solitære træer af varierende størrelse. Grunden har kun en smule terrænfald og er udstyret med enkle siddepladser og et mindre areal til leg og boldspil. Parkering er fordelt på to områder i yderkanten af anlægget og langs en adgangsvej mod syd. Der er således ikke parkering langs de enkelte blokke, hvilket understreger fornemmelsen af de store, grønne flader.

Dronningegården

UDVALGT AF DOMMERKOMITEEN SOM EN AF DE TI VIGTIGSTE BEBYGGELSER

ARKITEKT

Kay Fisker, C.F. Møller,
Svenn Eske Kristensen

FÆRDIGGJORT ÅR

1958 (1943-1958)

EJERFORHOLD

Privat (ejerforening)

ANTAL BOLIGER

147

ANDRE FUNKTIONER

Hotel Christian IV i nr. 45 (42 vær.)

POSTNUMMER OG BY

1302 København K

ADRESSE

Dronningens Tværgade 23-45

Dronningegården er opført over en længere periode fra 1943 og indtil 1958 og fremstår som en af periodens mest ikoniske byggerier med en fornem placering i Adelgade og Dronningens Tværgade tæt ved Kongens Have i København.

Bebyggelsen består af fire bygninger, der omkranser et brolagt gårdrum. Bygningerne er ni etager høje og udformet som gavlhuse af røde mursten med profiler og indfatninger i gule mursten. Tagene er saddeltage belagt med røde tegl. De enkelte blokke er inddelt i let fremskudte partier af seks fag adskilt af en lidt lavere sammenbygning i to fag. Disse rummer endvidere indgangspartierne. Langs bebyggelsens ydre rand findes et overdækket fortov med muret hvælvet loft af gule sten. I gadeplanet findes endvidere enkelte butikker. De fire blokke hedder egentlig henholdsvis Dronningegården, Kongegården, Prinsessegården og Christiansgården, men anlægget kaldes i daglig tale blot Dronningegården.

Dronningegården blev fredet i 2006.

Dronningegården er kendetegnet ved en meget original og arkitektonisk overraskende og vellykket bearbejdning af de store bygningskroppe, der ved at dele de store volumener op i seks fag brede gavlhuse med en lavere mellembbygning på to fag dels bringer skalaen ned i et mere overkommeligt niveau og dels giver mindelser om ældre tiders byhuse, som de kendes fra eksempelvis Christianshavn eller Gråbrødre Torv i København. Gavlhusene er behandlet skulpturelt på flere måder. De fire midterste fag er altanfronter som indrammes af et spinkelt murværk, hvor de røde tegl, som bebyggelsen er muret op af, kompletteres af gule tegl til at markere indfatninger, sålbænke og fladbuestik. Disse kulminerer på niende etage i en storslået og markant dobbelthøj altan under tagfladen, som giver bebyggelsen en stærk ikonisk virkning, der fungerer som kendetegn for hele bebyggelsen.

De yderste fag på hver side af de åbne altaner har kvadratiske ruder, som går igen på den to fag bre-

de mellembbygning, som adskiller sig fra gavlhuset ved at være en etage lavere og have tagfladen langs med huset. Her er murfladerne udført som mønstermurværk med gule sten indlagt i et regelmæssigt mønster. Motivet fra altanerne med gule sten som indramning genfindes her ved de fint detaljerede indgangspartier med raffinerede fladbuestik, der går igen i en sprosse i dørpartiet, som ligeledes omfatter en tidstypisk lampe med angivelse af husnummer. Denne opmærksomhed på detaljer giver indtryk af et arkitektonisk gennemarbejdet værk, hvor intet er overladt til tilfældighederne.

Dronningegården er opstået på baggrund af en af de første større kondemneringsprocesser i Danmark, og den politiske situation under planlægningen af byggeriet, hvor samtiden var præget af stor bolignød, gjorde det vanskeligt at få byggeriet i gang og betød endvidere, at bebyggelsen endte med at bestå af relativt små lejligheder. Projektet endte tillige med at tage 15 år, inden det blev færdiggjort.

Anlægget vidner om den ophøjede tradition for murværk og håndværk generelt, der prægede perioden inden det industrialiserede byggeri begyndte at øve indflydelse. Murværket er udført med mange detaljer, som har krævet håndværkerens udelte opmærksomhed, og som medvirker til, at bygningerne til trods for at være meget store opleves at være i en menneskelig og imødekommende skala.

De fire vinkelformede bygninger ligger omkring et gårdrum, som er belagt med brosten og hovedsageligt udlagt til parkering. Arealet blødes noget op af en del træer, plantet i et stramt geometrisk mønster, ligesom træerne er beskåret til at have en kasseformet krone. Bebyggelsen danner konsekvent ryg omkring gården og tillige mod de omgivende gader. Særligt ved gennemførelsen af Dronningens Tværgade opleves afslutningen af de to længer langs Borgergade som to markante hjørnetårne, der placerer bebyggelsen højt i gaden hierarki.

Dommerbetænkning

Dommerkomiteen lægger vægt på, at Dronningegården er en enestående bebyggelse med store bymæssige, arkitektoniske og kulturhistoriske kvaliteter udført af tre af periodens toneangivende arkitekter, Kaj Fisker, C.F. Møller og Svend Eske Kristensen. Bebyggelsen har nærmest modelkarakter og er på en og samme tid fremsynet og nostalgisk – bl.a. qua dens næsten rørende murstensornamentik. Et unikt dansk arkitekturhistorisk monument for murstenen og for København.

Miljømæssig værdi

Bebyggelsen er unik i kraft af sit bymorfologiske greb, der på en gang peger bagud i sin rumlige syntaks og fremad i skala og i forholdet mellem det offentlige og private. Bebyggelsesplanen fremstår som stanset ud af bymassivet og er nærmest ekstruderet op, som en landsby på højkant. Qua sin højde markerer bebyggelsen sig på lang afstand i det bylandskabelige billede, fx ved ankomst fra Tagensvej og Sølvgade. Den formidler gennem sin placering og størrelse også overgangen til Frederiksstadens monumentale bygninger og retlinede grid. Udgangspunktet er den sluttede karrébebyggelse, men gårdrummet "vendes om" og gøres til et offentligt byrum. Et byrum, der i kraft af sin størrelse og begrønning står i fin dialog med den nærliggende Kongens Have.

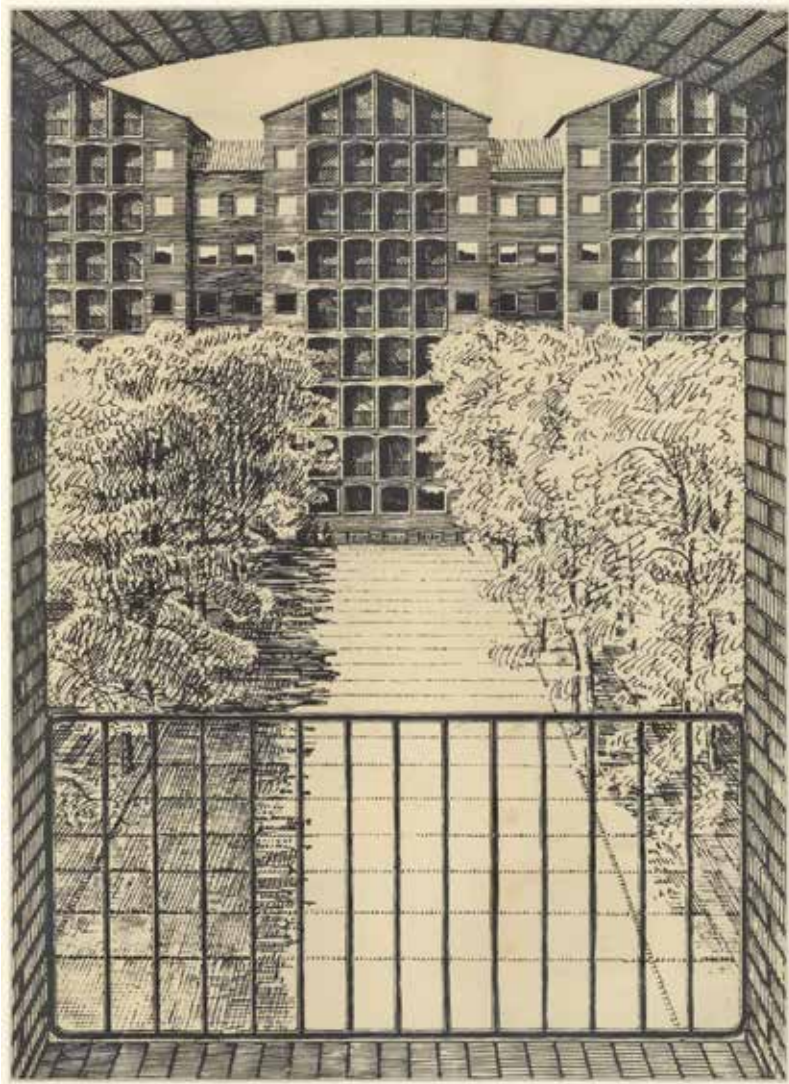
Kulturhistorisk værdi

Bebyggelsen er en ener i dansk arkitekturhistorie uden nogle efterkommere. Det er en for stedet og for danske forhold atypisk bebyggelsestype, der dog alligevel er landet med en vis selvfølgelighed, særligt i kraft af det byrumsmæssige greb og det rigt detaljerede og overlegent udførte murværk. Bebyggelsen indgår kulturhistorisk som det centrale element i fortællingen om sanering af Borgergadekvarteret, der er den mest omfattende sanering af den indre, tætte by. Dronningegården bliver dermed en del af svaret på visionen om at skabe bedre boliger til befolkningen efter besættelsen.

Arkitektonisk værdi

Bygningernes rytme og betoning af de lodrette linjer står i diametral modsætning til parkbebyggelserne, hvor det er det horisontale og fladen, der dyrkes. Det giver bebyggelsen en særlig bymæssig karakter. Med et originalt arkitektonisk greb, der deler de store bygningskroppe op i seks fag brede gavlhuse, der er bundet sammen af de lavere bygninger på to fag, brydes de enorme massiver op i mindre enheder. Hvert af gavlhusene er domineret af indbyggede altaner, der på den øverste etage afsluttes med vinduespartier, der går helt op til tagfladen og derved tager noget af tyngden fra bebyggelsen og giver den en let, himmelstræbende karakter. Forholdet mellem den plane mur og altanernes murede nicher udgør et komplementerende samspil, der tilfører yderligere dynamik ved den bevidste anvendelse af gule mursten i indfatninger på de murede stik og som mønstergivende i murforbandet. Detaljeringsgraden er overalt udsædvanlig høj, ikke alene i murarbejdet, men f.eks. også ved altanbrystningerne og omkring indgangspartierne. Murarbejdet associerer til et smukt, nærmest tekstilt teglstensbroderi eller vævearbejde.

Dommerkomiteen lægger vægt på, at Dronningegården er en enestående bebyggelse med store bymæssige, arkitektoniske og kulturhistoriske kvaliteter udført af tre af periodens toneangivende arkitekter, Kay Fisker, C.F. Møller og Svend Eske Kristensen. Bebyggelsen har nærmest modelkarakter og er på en og samme tid fremsynet og nostalgisk – bl.a. qua dens næsten rørende murstensornamentik. Et unikt dansk arkitekturhistorisk monument for murstenen og for København.

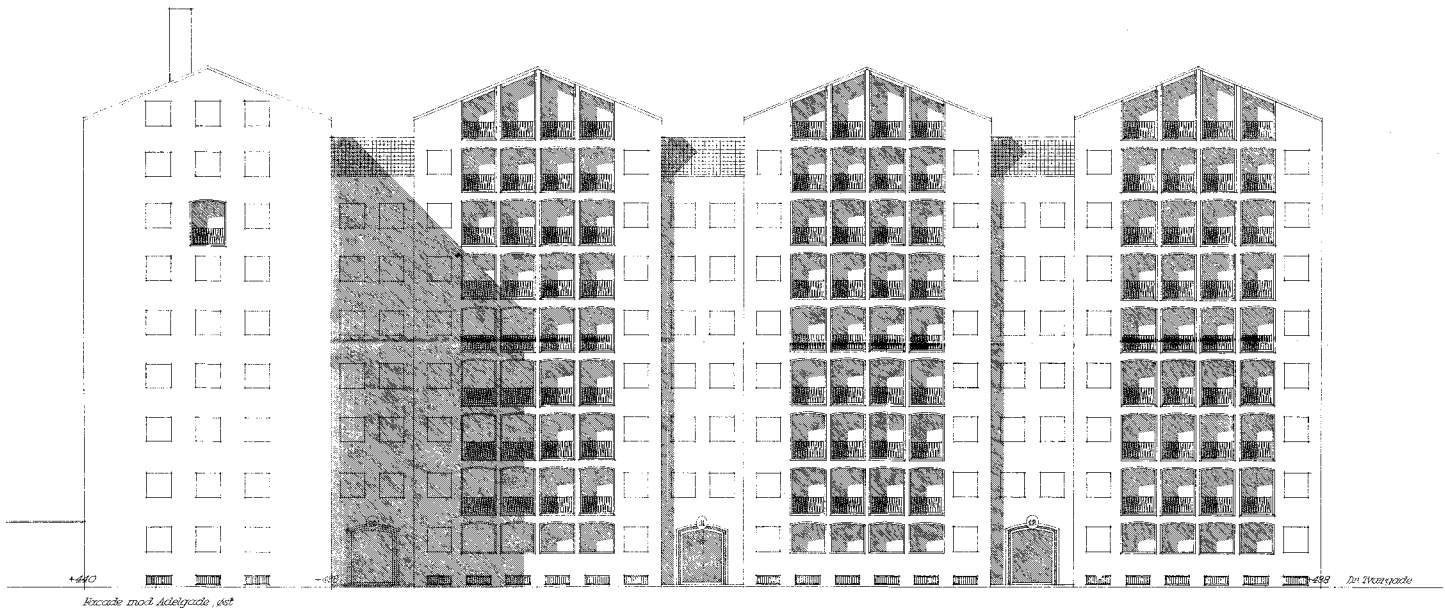

Øverst

Gårdrummets beplantning holdes i den oprindeligt tiltænkte geometriske beskæring.

Nederst

Bygningskroppene er inddelt i seks fag brede gavlhuse med en lavere mellembygning på to fag.

Øverst til venstre

Langs ydersiden af bebyggelsen findes et overdækket fortov med et muret, hvælvet loft af gule sten.

Øverst til højre

Bygningernes rytme opstår bl.a. gennem placeringen af de indbyggede altaner og vinduer i facaderne.

Nederst

Altanfronterne indrammes af et spinkelt murværk, hvor de røde mursten, som bebyggelsen er muret op af, komplementeres af gule mursten, der markerer indfatninger, sølbænke og fladbuestik.

Ved indgangspartiet ses den fine detaljering i de røde facader med mønstermurværk og indfatninger i gule tegl.

Fogedgården

UDVALGT AF DOMMERKOMITEEN SOM EN AF DE TI VIGTIGSTE BEBYGGELSER

ARKITEKT

Kay Fisker og C.F. Møller

FÆRDIGGJORT ÅR

1945

EJERFORHOLD

Alment (Boligforeningen VIBO)

ANTAL BOLIGER

188

ANDRE FUNKTIONER

Ikke oplyst

POSTNUMMER OG BY

2200 København N

ADRESSE

Fogedgården 1-17,2-16
(Fogedmarken, Jagtvej)

Fogedgården består af fire blokke på henholdsvis fire og fem etager. Bebyggelsen er beliggende på Nørrebro i København langs Jagtvej. Bygningerne er placeret med to lange blokke parallelt med Jagtvej, og vinkelret herpå danner to fireetagers blokke et gårdrum. Bebyggelsen er opført af gule, blødstrøgne mursten med vandrette og diagonale bånd af røde sten. Tagene er helvalmede, belagt med røde tegl og udført uden udhæng. Langs soklen er en række rundbuede og dybtsiddende kældervinduer med lodrette tremmer for. Facaderne har en regelmæssig vinduessætning med markering af trappeopgange, ved at vinduerne her sidder forskudt en halv etage. Døre og vinduer er af hvidmalet træ. Til bebyggelsen hører endvidere en mindre etplans vaskebygning.

De to lange bygningskroppe er inddelt i mindre sammenbyggede enheder, hvor hver del af den nordlige blok er forskudt med cirka halvdelen af bygningsdybden, hvilket nedbryder den store skala og giver bebyggelsen en mere imødekommende karakter. Den langstrakte længe mod Jagtvej er ligeledes opdelt, men her er opdelingen kun foretaget i taget, der herved kommer til at bestå af fire separate afvalmede tagværker, som hver afsluttes af en markant og skulpturel skorsten. Dette virkemiddel får de store bygninger til at fremstå som en række af mindre sammenbyggede huse og bevirker, at anlægget virker mindre overvældende.

Arkitekturen er præget af mønstermurværk med vandrette bånd af røde og gule sten, som hæves diagonalt over indgangen for at følge en fordakning over døren. Bygningskroppen har knappe former uden udhæng, og ved tagfoden ses en særlig bearbejdning, hvor tagrenden ligger oven på murkronen og indarbejdes i tagfladen på raffineret vis.

Ligeledes raffineret er det store vindue, der hører til hver lejlighed. Det er trukket en anelse tilbage fra facaden og skaber derved plads til en lille blomsterkumme mellem vinduet og facaden. Denne afvandes på elegant vis af to indmurede kobberrør. Andre murværksdetaljer, som bidrager til en oplevelse af et meget gennemarbejdet byggeri, er de rundbuede stik over kældervinduerne og måden, nedløbsrørende kommer gennem

murkronen øverst, og herefter enten ligger i en lille reces på den østlige blok, eller som på den sydlige, hvor den flyttes med rundt på gavlen, og derved kommer "af vejen" på en elegant måde.

Fogedgården er opført som aldersrenteboliger for Københavns Kommune og hører med sine 148 boliger til de mindre etageboligbebyggelser. I dette tilfælde er bygherren kommunal, og her blev bygget med det specifikke formål at skabe gode, men beskedne og dermed billige boliger, der skulle kunne betales af borgere på aldersrente, som var en forløber til folkepensionen. Når man betragter byggeriet i dag, er det derfor interessant at bemærke den omhu og generøsitet, der er udøvet i udformningen og særligt detaljeringen af Fogedgården. Der er med andre ord ikke skelet til de kommende beboeres status eller formueforhold, da arkitekten gik til opgaven, og det klæder bebyggelsen.

Et andet eksempel på den omsorg, arkitekten har udvist for beboerne er, at bebyggelsen er samlet omkring det overskuelige og intime gårdrum på en måde, hvor man fra næsten alle lejligheder kan overskue det meste af anlægget og derved følge med i livets gang udenfor på trods af eventuel nedsat mobilitet. Det giver også en øget trykthed for de ældre beboere at kunne se, hvem der kommer og går, og giver anledning til at komme de øvrige beboere ved.

Fogedgården forholder sig til den omgivende by på en kontant måde, idet den lange blok mod Jagtvej fremstår massiv og lukket, hvilket står i klar kontrast til det venlige og imødekomme anlæg, man møder, når man kommer ind i bebyggelsen. De diagonalt forskudte elementer i den vestlige blok og de lavere mellemblokke danner et rart og intimt gårdrum, som binder bebyggelsen sammen. Igen i modsætning til den hektiske Jagtvej.

Gårdrummet er bilfrit, dog med mulighed for kørende adgang for gangbesværede, og i gårdrummet bag den midterste blok er en diskret vaskebygning placeret. I den centrale gård er skabt små uformelle mødesteder med små terrasser, adskilt af varieret beplantning og enkelte træer.

15

Dommerbetænkning

Dommerkomiteen lægger vægt på, at der arbejdes både bylandskabeligt og bebyggelsesmæssigt med at skabe rum, nedbryde bygningsvolumener og tilføje skala og rytme. Arkitekterne har skabt et menneskevenligt miljø langs den befærdede Jagtvej. Bebyggelsen emmer af gennemtænkt arkitektonisk kvalitet og håndværksmæssig kunnen. Ved at være tegnet af Kay Fisker og C.F. Møller demonstreres det helt særlige fænomen, at "stjernearkitekter" i Danmark godt kan beskæftige med en social dagsorden og bygge boliger for de mindre bemidlede.

Miljømæssig værdi

Fogedgården skaber i kraft af sin bebyggelsesplan en indre oase. En lang bygningskrop af forskudte volumener lukker af ud mod Jagtvej og skaber et indre gårdrum. Bebyggelsen er sit helt eget sted i byen og opleves nærmest som en venlig, lille landsby. Det indre gårdrum har trods den yderst urbane kontekst en markant parklignende karakter, der er skabt gennem varieret beplantning, fritstående træer, små terrasser til uformelle møder og det forhold, at græsset når helt ind til bygningernes sokkel. Herved kommer vejbelæggingerne til at ligge 'ude i' det grønne. Adgangsvejene til boligerne i det centrale gårdrum skaber fra boligerne en synlig aktivitet, der er væsentlig i netop en boligbebyggelse for ældre mennesker.

Kulturhistorisk værdi

Kulturhistorisk markerer Fogedgården sig ved at være opført som aldersrenteboliger for Københavns Kommune. Det vil sige, at man har skabt beskedne og dermed billige boliger, der skulle kunne betales af personer med små indkomster. Aldersrente var en forløber for den folkepension, vi kender i dag. I den sammenhæng er det forbilledligt – og til inspiration for tilsvarende byggeri i dag – hvordan der er skabt billige boliger i god kvalitet og med gode materialer, samlet i et gennemtænkt arkitektonisk greb.

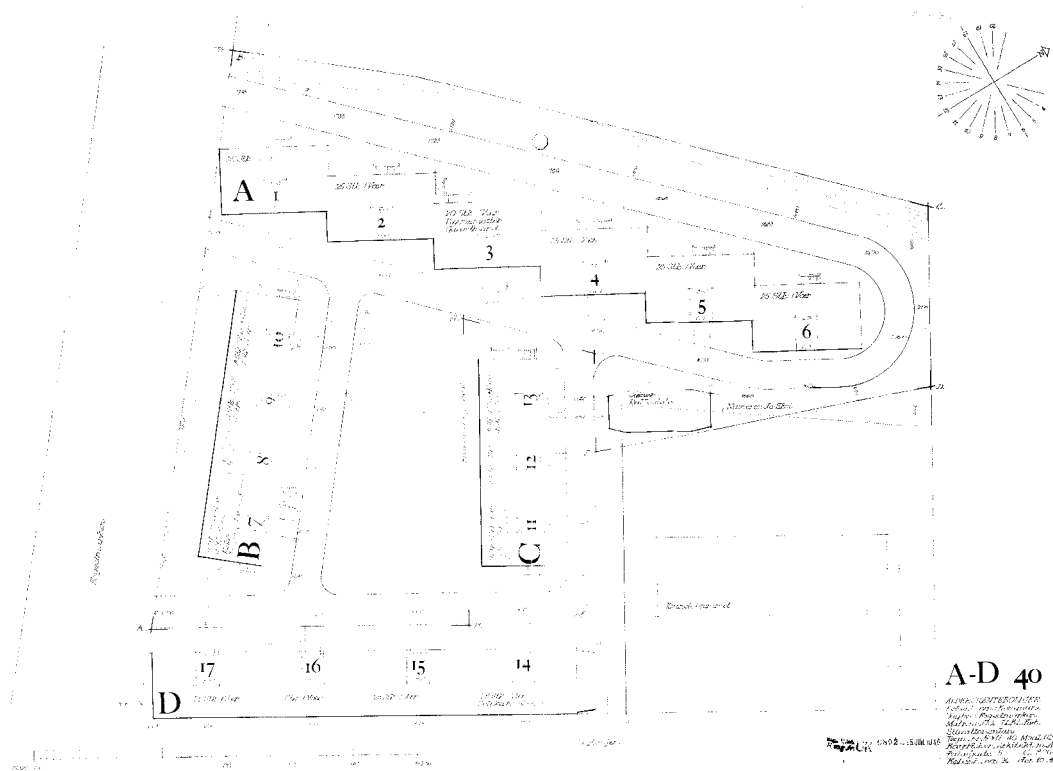
Arkitektonisk værdi

Bebyggelsen markerer sig ved at kombinere røde og gule mursten i et krydsforbandt, der skaber et ornamenteret indtryk af de murede facader. De små heltage over indxvægelse i vinduerne, hvor trappevinduet er forskudt fra facadens øvrige vinduer. Ligeledes benyttes vinduerne også til at bryde facadeplanet, ved at de store vinduer i lejlighederne er trukket tilbage for at give plads til en udvendig placering af pottedplanter. Forholdet imellem de store, dybtliggende vinduer og de kvadratiske vinduer i midterpartiet, der flugter med facadeplanet, skaber indtryk af både tyngde og lethed i de murede flader. Bygningskroppene er overbevisende bearbejdet som enkeltstående, men sammenkoblede bygninger, understreget af de afvalmede tage, de markante skorstene og detaljen ved tagfoden, hvor taget afvandes i en indeliggende tagrende, der føres videre i et nedløbsrør placeret i en reces i murværket.

Dommerkomiteen lægger vægt på, at der arbejdes både bylandskabeligt og bebyggelsesmæssigt med at skabe rum, nedbryde bygningsvolumener og tilføje skala og rytme. Arkitekterne har skabt et menneskevenligt miljø langs den befærdede Jagtvej. Bebyggelsen emmer af gennemtænkt arkitektonisk kvalitet og håndværksmæssig kunnen. Ved at være tegnet af Kay Fisker og C.F. Møller demonstreres det helt særlige fænomen, at "stjernearkitekter" i Danmark godt kan beskæftige med en social dagsorden og bygge boliger for de mindre bemidlede.

A-D 57

A-D 40

Øverst

På tegningen fornemmes den arkitektoniske kvalitet og detaljeringsgraden, der ses i Fogedgården.

Nederst

Situationsplanen viser, hvordan beboelsesblokkene er organiseret i forhold til hinanden. Alle boligerne har udkig til grønne arealer.

Øverst

Kældervinduerne langs soklen er rundbuede og dybtsiddende med lodrette tremmer for.

Nederst

De blødsrøgne, gule og røde mursten skaber lange, diagonale og vandrette bånd på bebyggelsen.

Øverst til venstre

Fogedgården indeholder en enkelt bygning på én etage, der anvendes til beboernes vaskeri.

Øverst til højre

Nedløbsrøret skjules i bygningsværket ved at ligge i en reces.

Nederst

Mellem blokkene er der skabt et bilfrit gårdrum med varierende beplantning og små terrasser til uformelle møder mellem beboerne.

Fortunbyen

ARKITEKT

Dominia, inkl. S. Albinus, P. Søgaard Petersen, Henning Ortmann, V. Berner Nielsen, M.J. Kelde, Dan Fink

Landskabsarkitekt:

Georg Boye

FÆRDIGGJORT ÅR

1951

EJERFORHOLD

Alment (Boligforeningen VIBO)

ANDRE FUNKTIONER

Butikscenter, børnehave

POSTNUMMER OG BY

2800 Kgs. Lyngby

ADRESSE

Agervang 1-35, 4-102, Bækkevang 1-59, 2-54, Carlshøjvej 12-38, Kornagervej 3-33, 4-22, Lyngbygårdvej 87-103, 96A-100B, Parkhøjvej 2-12, Sorgenfrigårdsvej 1, 48-62, 49-59

Fortunbyen er en meget stor etageboligbebyggelse bestående af flere forskellige grupperinger af bygninger, som er opført samtidig, men af flere forskellige arkitekter og bygherrer. Bebyggelsen er dels en parkbebyggelse præget af længehuse opført i blank mur af gule og røde tegl og med saddeltage samt afvalmede tage belagt med røde tegl, og dels en rækkehusbebyggelse opført syd for Klampenborgvej. Overordnet er hele bebyggelsen præget af velproportionerede bygningskroppe med taktfaste og enkle facader med ensartede vinduesåbninger, altaner, karnapper m.m. Fælles for de forskellige bygningers facader er en funktionel tilgang, der skaber sammenhæng mellem plan og facade. Bebyggelsen fremstår generelt meget velbevaret med en klart aflæselig, oprindelig struktur. De fleste bygninger har dog fået nye vinduer, og tillige er en del altaner og karnapper udskiftet eller ændret. Bygningernes hovedform er dog intakt.

Hele Fortunbyen er præget af en høj arkitektonisk kvalitet med veludførte og gennembearbejdede bygninger, der på trods af at være opført af forskellige arkitekter fremstår som et hele i kraft af den sammenhængende materialeholdning og ensartede proportionering. Man ser i etageboligerne forskellige variationer af altaner og karnapper, og disse bliver, sammen med udformningen af indgangspartierne, de enkelte afsnits kendetegn. Rækkehusbebyggelsen har også fine arkitektoniske kvaliteter med fint forarbejdet og detaljeret murværk, hvilket i rækkehusene kommer til udtryk omkring indgangspartierne og ved den måde, bebyggelsen ved Agervang er inddelt i små enheder af tre fag med udnyttet tagetage forbundet med lave mellembygninger. Det skaber en rytme i bebyggelsen og bidrager til oplevelsen af et gennemtænkt anlæg i en menneskelig skala.

Fortunbyen er et tidstypisk eksempel på de voksende byer rundt om København, som i kraft af infrastrukturens udbygning fik en hastigt voksende befolkning. Blandt andet med folk, der flyttede fra København og ud til forstæderne, hvor der var lys og luft tillige med bekvemme transportmuligheder. I Fortunbyens tilfælde var startskuddet anlæggelsen af helsingørmotorvejen, som passerer umid-

delbart ved siden af bebyggelsen. Det er endvidere et eksempel på et samarbejde mellem kommunen som planlægger og de almene boligselskaber, der kunne forpligte hinanden gensidigt og opnå at anlægge en helt ny bydel fra bar mark. Kommunen forpligtede sig til at opføre daginstitutioner og lejeboliger til ældre for sammen med de nye boliger at skabe en integreret og komplet velfungerende bydel. Derfor blev der også opført et mindre butikscenter i den sydlige del af bebyggelsen.

Parkbebyggelsens udendørsarealer er planlagt af byggeselskabet Dominias havearkitekt Georg Boye, og Fortunbyen er et af de tidlige eksempler på en bebyggelse, der trækkes tilbage fra vejen og i stedet placeres på grønne flader. Vejforløbene gennem bebyggelsen er let slyngede, hvilket bidrager til de rumlige kvaliteter, da udsigten og perspektivet derved konstant ændrer sig, når man bevæger sig gennem anlægget.

De enkelte afsnit af bebyggelsen er udlagt efter forskellige principper, med stokbebyggelser udlagt parallelt på hver side af vejen, eller som karébebyggelse med boligerne langs med vejen og et resulterende indre gårdrum, samt tre grupper af otte blokke placeret i hesteskoform omkring et grønt haverum med forskellige nordiske træer. Syd for sidstnævnte gruppe er en udstrakt grøn kile, som åbner sig mod øst og bidrager til en oplevelse af et meget grønt og generøst anlæg.

De to afsnit med rækkehuse er organiseret forskelligt, hvor rækkehusene på Bækkevang er placeret på veje, der krummer let, og hvor den sydlige del af rækkehusene ligeledes krummer, hvilket beriger den rumlige oplevelse i byrummene mellem husene.

Rækkehusene på Agervang ligger mere frit på den anden side af Klampenborgvej, med åbne marker mod syd. Denne del af bebyggelsen er derfor meget synlig og har en stærk skulpturel kvalitet i kraft af de beskedne trefags afsnit bundet sammen af lavere mellembygninger. Til sammen med den homogene materialeholdning i røde og gule tegl giver det bebyggelsen et stærkt og sympatisk udtryk, som kan opleves ved færdsel langs Klampenborgvej.

Høje Søborg

UDVALGT AF DOMMERKOMITEEN SOM EN AF DE TI VIGTIGSTE BEBYGGELSER

ARKITEKT

Povl Ernst Hoff og Bennet Windinge

FÆRDIGGJORT ÅR

1951 og 1956

EJERFORHOLD

Alment (Gladsaxe almennyttige Boligselskab, DAB)

ANTAL BOLIGER

133

ANDRE FUNKTIONER

Forretninger og erhvervslejemål, beboerrestaurant, kiosk, reception, gæsteværelser, selskabslokale, 3 tagterrasser, motionslokale, billardklub og værksteder.

POSTNUMMER OG BY

2860 Søborg

ADRESSE

Søborg Hovedgade 119,
Søborg Torv 2-12

Bebyggelsen Høje Søborg i Gladsaxe består af to almene boligafdelinger, der ligger på hver sin side af Søborg Torv. Kollektivhuset, opført i 1951, er en seksetages blok i røde mursten, der rummer 133 lejligheder og talrige fællesfunktioner som reception med kiosk, beboerrestaurant, havestue, selskabslokaler, fjernsynsstue, vaskeri, hobbyrum, taghave og børneinstitutioner m.v. Kollektivhuset blev tegnet i 1946, men ændret flere gange inden byggeriet gik i gang i 1950. Høje Søborg II blev opført i 1956 på torvets sydøstlige side. Bygningen er karakteriseret ved sin "savtakkede" facade og har butikker i gadeplan. Begge bygninger er tegnet af arkitekterne Hoff og Windinge, der samtidig med Kollektivhuset opførte parkbebyggelsen Søndergårdsparken og ti år senere højhusbebyggelsen Høje Gladsaxe.

Bebyggelsen består af bygninger i flere forskellige størrelser, der er sat sammen til en helhed. Bebyggelsens ene fløj, Kollektivhuset, består af en lige blok med mindre bygninger hæftet på i enderne, mens den anden fløj er opdelt og forskudt i en savtakket rytme, der giver en god variation inden for samme tema. Bebyggelsens arkitektoniske værdi knytter sig derudover til det gennemgående materialevalg, de røde mursten med de hvide betonflader ved altan- og karnappartierne, der er med til at skabe sammenhæng i bebyggelserne.

Det dominerende træk ved de to blokke er altan-/karnappartiet, som er kendetegnede for perioden. Her skaber partiets rene linjer og indsatte karakter en meget knap og let forståelig bygningskrop, som understreges af det flade tag, de klare bygningsformer og de øvrige vinduers placering midterst i murværksfladen. Det røde murværk er i hovedblokkene kendetegnet ved en stor fladevirkning, mens det er varieret i bygningen for enden af Kollektivhuset, hvor der indføres en altangang og et karakteristisk mønster på én flade. Detaljeringen i hele bebyggelsen er gennemført med stor omhu og kvalitetsfølelse.

Høje Søborg var et eksperiment og er i dag en milepæl i det danske boligbyggeris udvikling. Dette skyldes især idealerne om den kollektive boligform, som her kom til udtryk i Kollektivhuset.

Hensigten var at åbne op for kvindernes deltagelse i arbejdslivet gennem rationalisering og dermed minimering af arbejdet i hjemmet. Kollektivhuset er bygget til den moderne, travle og udearbejdende familie. Indkøb, vask, rengøring og endog telefon- og postservice blev kollektiviseret, og maden blev serveret i fællessalen efter endt arbejdsdag. Samtlige boliger og fællesfunktioner er indendørs forbundet med hinanden via den såkaldte parterregang, der i stueetagen giver adgang til trappeopgangene. Lejlighederne er små som følge af, at en del af boligarealet er udlagt som fællesrum. Beboerne mødes i de fælles områder – i restaurant, i foyer, ved reception, i vaskeri, i motionsrum, på gangene, i haven, hvilket giver en rumlig følelse af fællesskab – som ikke findes tilsvarende i mange andre bebyggelser fra perioden. Hele bebyggelsen er et fint eksempel på det sociale ideal, og Kollektivhuset er et af landets få eksempler på denne moderne boform.

Efter 2. Verdenskrig udarbejdede arkitekt Vilhelm Lauritzen og landskabsarkitekt C.Th. Sørensen skitserne til en stor pladسدannelse ved sporvognssløjfen. Det bærende element i skitserne var tanker om flere større almene etageboligbygninger omkring et spektakulært torv, der var tænkt som et ophold på den lange Søborg Hovedgade. Idéen var, at torvet skulle være udgangspunkt for en grøn og parkagtig forbindelse til kommunens stadion mod vest og videre frem til Utterslev Mose. Skitserne blev i det store og hele realiseret. Søborg Hovedgade er et af de få steder i Gladsaxe, hvor man finder høj og tæt karrebebyggelse i fire og fem etager direkte ud mod gaden. I dag er torvet omkranset af Gladsaxe almennyttige Boligselskabs tre etageboligbebyggelser, hvor Kollektivhuset og afd. II er de to mest markante. Den grønne forbindelse er realiseret i Søborg Parkallé, der går mellem de to bygninger mod vest, og med den markante allé af lindetræer i tre rækker blev anlagt en anseelig kørebanebredde, også set i forhold til nuværende trafik. Selve pladsen på Søborg Torv er blevet nyindrettet i 2001, med henholdsvis en grøn del og en del med hård belægning og parkering, hvilket skaber en opdeling af byrummet, som bryder med tanken om helhed.

Dommerbetænkning

Dommerkomiteen lægger vægt på, at den murede bebyggelse er definerende for Gladsaxe kommunes ambition om at skabe gode rammer for den arbejdende klasse på en eksperimenterende og innovativ måde. Det er karakteristisk, at arkitekterne Poul Ernst Hoff og Bennet Windinge med Høje Søborg-bebyggelsen på et helt centralt sted i byen får skabt det samlende, centrale byrum i Søborg med boliger til netop arbejderklassen og ikke til det bedre borgerskab.

Miljømæssig værdi

Høje Søborg-bebyggelsen er stærkt identitetsgivende for Søborg. Den forbinder sig med byen via en stor, markant "lomme" på Søborg Hovedgade, hvor bebyggelsen trækker sig tilbage og danner et stort, trapetzformet rum. Boligblokkene, der har forretninger og liberale erhverv i de nederste etager, danner rumlig afgrænsning, og de enkelte blokke forskyder sig på en måde, hvorved de alle opnår godt solindfald og samtidig skaber dette fælles byrum med stor landskabelig differentiering. Terrænet på pladsen falder mod syd, og fladen er foruden de krydsende veje organiseret i en kontemplativ, parkliggende del og en aktiv, bymæssig del. På bebyggelsens yderside er der anlagt haver af mere privat karakter til boligerne.

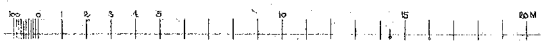
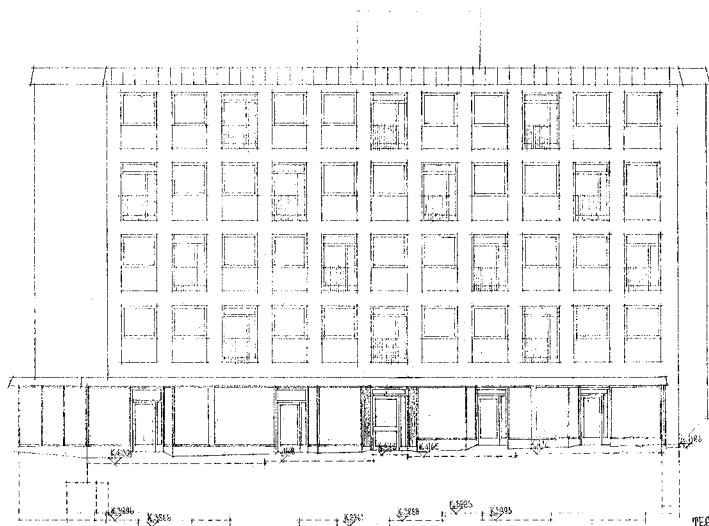
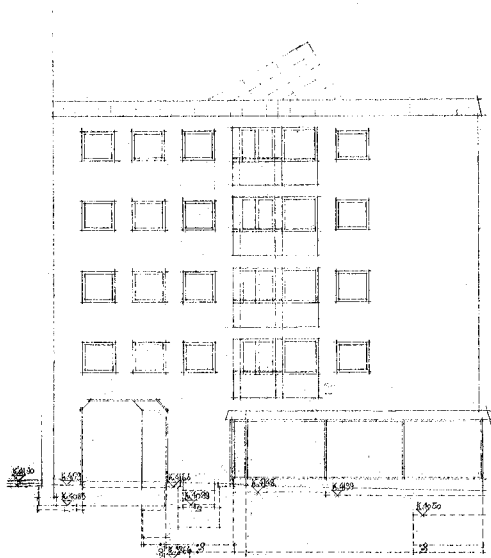
Kulturhistorisk værdi

I kulturhistorisk sammenhæng er Høje Søborg særlig interessant på grund af kollektivhuset på pladsens nordlige side. Kollektivhuset består af 133 forholdsvis små lejligheder. Til gengæld har de alle altan og er suppleret med en lang række fællesfaciliteter som fællesvaskerier, motionslokale, gæsteværelser, selskabslokale, mødelokale, billardklub, værksteder og fælles tagterrasser. Der er kiosk og en reception, der servicerer beboerne. Mange af lejlighederne har ikke noget egentligt køkken, men beboerne har pligt til at købe et vist antal måltider i den fælles restaurant. Kollektivhuset er et eksempel på en bestræbelse i det almene boligbyggeri på at skabe fællesskaber og ses som et eksperiment for en alternativ måde at bo på.

Arkitektonisk værdi

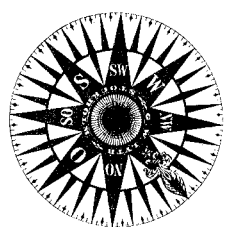
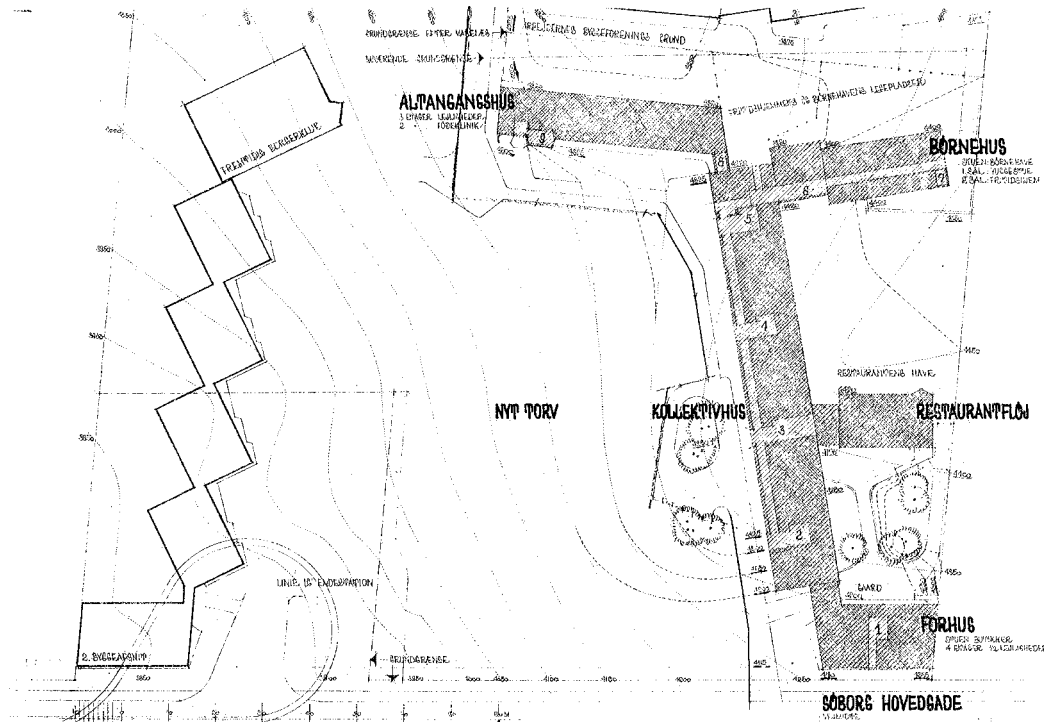
Høje Søborg er en markant bebyggelse opført i røde mursten med hvide altaner i beton. Det store byrumsarkitektoniske greb, der danner pladsen, afspejler sig forskelligt i de enkelte blokke og deres facader, ofte med baggrund i en bevidst forholden sig til verdenshjørnerne. Det skaber en asymmetrisk behandling af det store pladsdannende greb. Eksempelvis har den vestvendte del af pladsen altangange som adgang til lejlighederne. Der er i høj grad arbejdet med forretninger i stueetagerne, hvilket skaber et levende og aktivt byliv. Der er anvendt gedigne og langtidsholdbare materialer, der tåler slid, og der er udvist stor omhu for detaljerne, der er gennemtegnede i bebyggelsen både udvendigt og indvendigt.

Dommerkomiteen lægger vægt på, at den murede bebyggelse er definerende for Gladsaxe Kommunes ambition om at skabe gode rammer for den arbejdende klasse på en eksperimenterende og innovativ måde. Det er karakteristisk, at arkitekterne Poul Ernst Hoff og Bennet Windinge med Høje Søborg-bebyggelsen på et helt centralt sted i byen får skabt det samlende, centrale byrum i Søborg med boliger til netop arbejderklassen og ikke til det bedre borgerskab.

TEGNING NR. **103**
 GLADSKOV ALKEMISTENS BOLIGBYGGERI
 Datterselskab af Dansk almennyttigt Boligselskab af 1912
HØJE SØBORG
 FORHUS
 FACADE MOD SØD OG VORV
 D. S. 4. 1948. 2. udg. MAAL 1:100
 Arkitekt Per Erik Høff og Børnst Wiedlage M. A. A.
 Tegnet og teglmæssigt 27. København 8. Telf. Øst 5220

GENESTYRE RETTELSE 2% 51
 18189
 4:41 3% 51

BYGNINGS-
 1000: NYKØBENS TORV, FORHUSKORPUS
 1500: TROKORPUS, BØRNEBYGGERI
 4000: NYKØBENS, KØPES
 4500: TROKORPUS, FORHUSKORPUS
 5000: TROKORPUS, NYKØBENS TORV, BØRNEBYGGERI

TEGNING NR. **100**
 GLADSKOV ALKEMISTENS BOLIGBYGGERI
 Datterselskab af Dansk almennyttigt Boligselskab af 1912
HØJE SØBORG
 MAPPE NR. 24 B AF BUDDINGE-
 SIMULATIONSPLAN
 D. S. 4. 1948. MAAL 1:200
 Arkitekt Per Erik Høff og Børnst Wiedlage M. A. A.
 Tegnet og teglmæssigt 27. København 8. Telf. Øst 5220

1. 1938
 GLADSKOV KOMMUNES
 BYGNINGSKONTORET

Øverst

Facadetegningen viser, hvordan der er gjort plads til erhvervslejemål og detailhandel i stueetagen.

Nederst

Situationsplanen viser arkitekternes tanker om at placere flere større almene boligbyggerier omkring et stort torv, som skulle fungere som en opholdsplads på den lange Søborg Hovedgade.

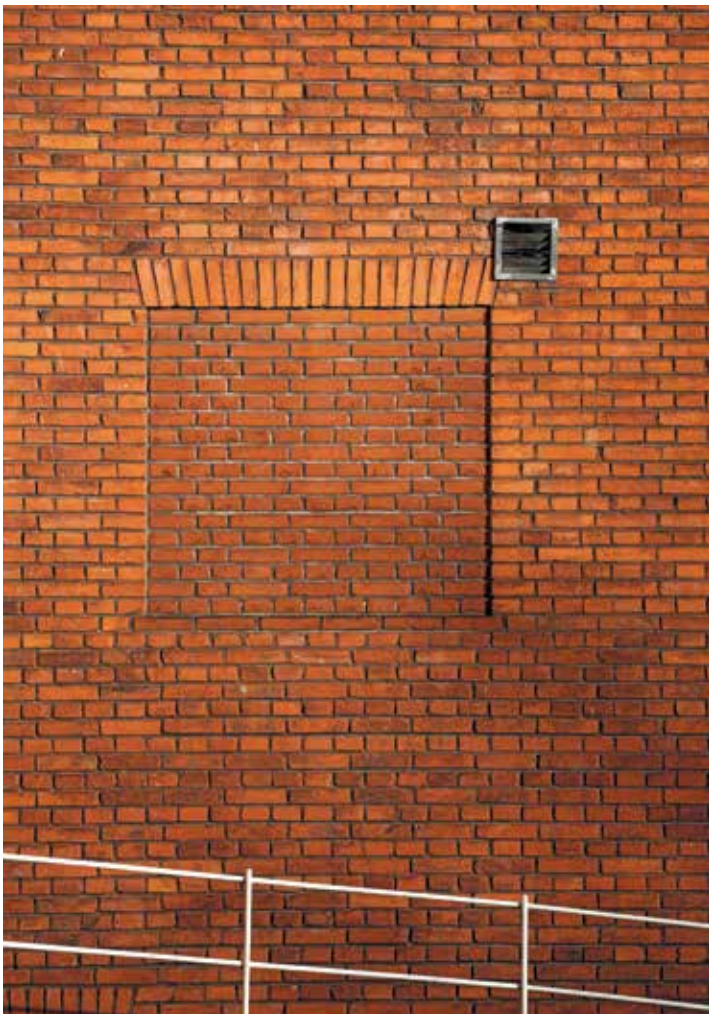

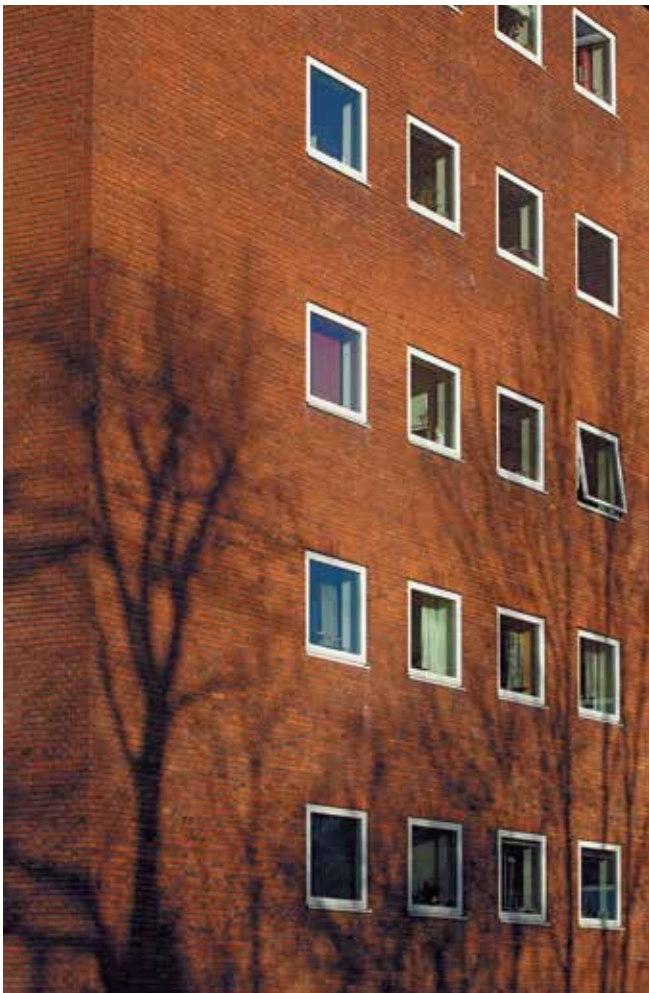
Øverst

Høje Søborg bebyggelsen er stærkt identitetsgivende for Søborg og byder blandt andet på Kollektivhuset, som er en af landets få eksempler på en moderne boform.

Nederst

Ved lukning af vindueshuller er der benyttet det samme forbandt som på bygningskroppene.

Øverst

På Kollektivhusets røde facade er der etableret hvide betonaltaner til beboerne, hvilket er karakteristisk for denne del af Høje Søborg.

Nederst til venstre

De kvadratiske vinduer er placeret præcist på Kollektivhuset, ligesom de hvide betonaltaner.

Nederst til højre

Bag Høje Søborg II ligger flere små étplans skure i samme stil som boligbebyggelsen, både hvad angår materialevalg og den karakteristiske "savsåkkede" form.

Højstrupparken

UDVALGT AF DOMMERKOMITEEN SOM EN AF DE TI VIGTIGSTE BEBYGGELSER

ARKITEKT

Erik Eriksen

LANDSKABSARKITEKT

C. Th. Sørensen

FÆRDIGGJORT ÅR

1951

EJERFORHOLD

Alment (FAB)

ANTAL BOLIGER

605

ANDRE FUNKTIONER

Butikstorv

POSTNUMMER OG BY

5200 Odense

ADRESSE

Uffesvej 30 - 36, Bjørnsvej 11 - 17,
2 - 10 Skjoldsvej

Højstrupparken er repræsentant for en gennemarbejdet bebyggelsesplan med både stok- og parkbebyggelse med stor sammenhæng imellem bebyggelse og de bearbejdede grønne områder. Blokkene er opført af røde tegl med indfarvede røde fuger og saddeltage belagt med røde tegl. Vinduer og døre er hvidmalede og med store ruder. I tagfoden findes altankviste med fladbuede tage. I bebyggelsen findes både franske altaner og udvendige altaner med støbte altanfronter med figurativ udsmykning. Højstrupparken har gennemgået nogen modernisering med ændret tagform og nye vinduer. På trods heraf er det positive helhedsindtryk velbevaret, ligesom altaner og karnapper stadig er bevarede. Tillige er samspillet med de grønne arealer og beplantninger velbevaret.

Højstrupparken er kendetegnet ved en generel høj arkitektonisk kvalitet med enkle, men effektive virkemidler. Eksempler herpå er de særlige indfarvede fuger, som får murværket til at fremstå som en mere homogen flade end traditionelt fuget murværk, hvor forbandtet er mere aflæseligt, samt de murede portgennemgange i bygningerne med fladbuede murede lofter. Flere steder i bebyggelsen er der muret en lille reces som nedløbsrøret er monteret i, og andre lignende små indsatser hæver opfattelsen af anlægget som et gennemarbejdet og omhyggeligt stykke arkitektur.

Bebyggelsen er et eksempel på periodens tidstypiske altan-/karnapmotiv, der er velbevaret, og som derved også rummer de energimæssige udfordringer, der betyder, at bebyggelsen nu står foran en større renovering. Bygningernes indbyrdes placering og udstrækning i samspil med de vel planlagte og fint udformede udendørsområder skaber, tilsammen med de homogene og taktfaste facader i blank mur med karakteristiske altankviste en klar fortælling om periodens æstetiske og funktionelle overbevisninger. Endvidere vidner de fint bearbejdede uderum med beplantning, tørrepladser, alléer og legepladser med videre om en omhyggelig, omsorgsfuld og generøs arkitekt og ikke mindst bygherre.

De miljømæssige værdier er knyttet til sammenhængen mellem bygningerne og de fint bearbejdede grønne arealer, der på fin vis kombinerer stokbebyggelse med parkbebyggelse. Hertil kommer de varierende bygningshøjder, der skaber interessante kig gennem bebyggelsen, hvor såvel facader som tagflader indgår i kompositionen. Endvidere er der en variation i de enkelte blokkes placering og udformning, som bidrager positivt til den rumlige oplevelse af anlægget. Et eksempel er den krumme bygningskrop ved Yrsa-vej, som tilsammen med de store, regulære blokke og de toplans rækkehuse vidner om spændvidden i det samlede anlæg.

Dommerbetænkning

Dommerkomiteen lægger vægt på, at denne bebyggelse af arkitekt Erik Eriksen – trods en renovering, der ikke har haft øje for alle bebyggelsens arkitektoniske kvaliteter – stadig fremstår med overbevisende miljømæssige, kulturhistoriske og arkitektoniske værdier. Landskabsarkitekten C.Th. Sørensens overordnede landskabelige greb fremstår prægnant i en kombination af stokbebyggelse og parkbebyggelse. Arkitektonisk balancerer bebyggelsen mellem noget traditionelt og noget nyskabende i forhold til plads, rum og lys.

Miljømæssig værdi

Højstrupparkens bebyggelsesplan er i høj grad bestemt af landskabet. Det fortælles, at landskabsarkitekt C. Th. Sørensen fik ændret bebyggelsesplanen af hensyn til hans vison for stedets særlige landskabelige forhold. Bygningskroppene er her forlagt til grundens perimenter – mod syd nærmest som en stokbebyggelse, mod nord som en lang rumlig afgrænsning af forskudte bygningskroppe. Med dette greb blev der plads til et stort, rumligt defineret og kollektivt rum i midtersten. Det er udviklet som et ikke-programmeret parkrum, hvor hovedbegivenheden er beplantningens udviklingsforløb. Desuden har det fra begyndelsen været tænkt ind i projektet, hvorledes hvert udviklingstrin af det centrale rums karaktergivende beplantning kunne understøttes, så rummet ville have stor værdi over mange år. Parkrummets beplantning rummer i sin tilblivelse et fint spil mellem det plantede og det selvgroedes principper – på en gang rationelt anlagt og selvgroet. I dag står parkrummet med store, solitære egetræer i et tilsyneladende irregulært mønster, der er resultatet af flere forudgående udtyndinger af mere sammensatte plantninger.

Kulturhistorisk værdi

Højstrupparken demonstrerer, at udviklingen af forstæderne ikke alene var et københavnerfænomen, men også fandt sted i provinsens større byer. Denne murede bebyggelse er et godt eksempel på tanken om at skabe et godt byggeri for alle, og hvordan de almene boligelskaber førte an i denne indsats. De fint bearbejdede uderum med beplantninger, der skærmer tørrepladser og legepladser samt bebyggelsens øvrige fællesfaciliteter, er både gennemtænkte og generøse. Både arkitekt og byggherre har villet bidrage til velfærdssamfundets ambition om at skabe gode beboelsesforhold for alle.

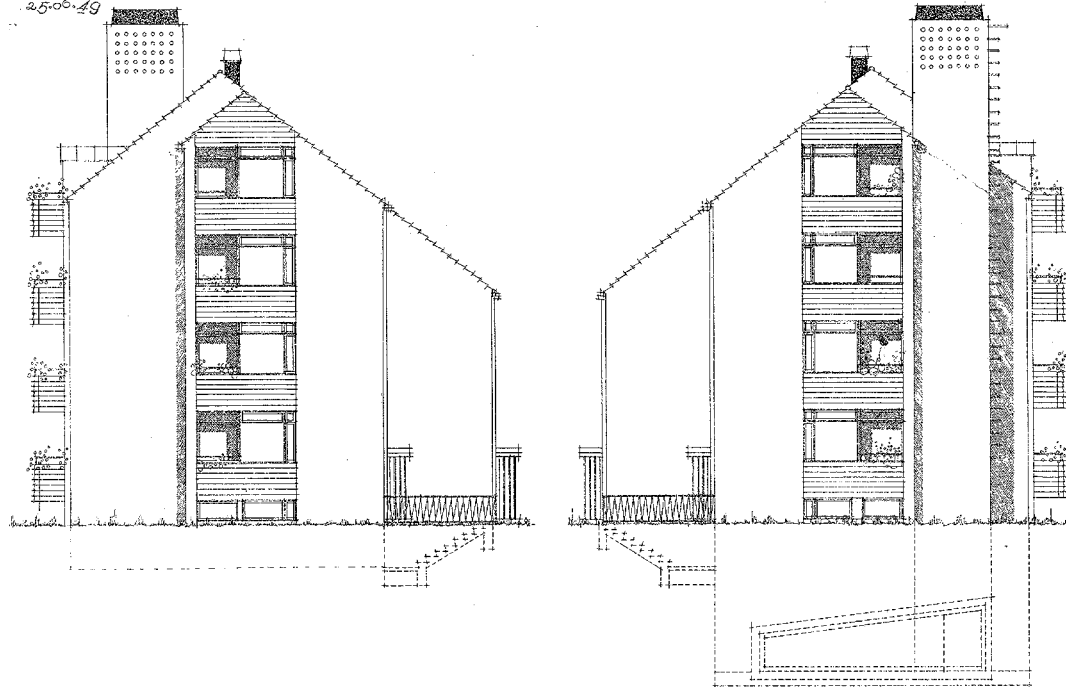
Arkitektonisk værdi

Stokkene er opført af røde tegl. Den indfarvede røde fuger giver murfladerne en særlig homogenitet og stofflighed. Tagene er belagt med røde tagsten. De store fladbuede kviste viser, at man her har valgt en høj udnyttelsesgrad ved også at etablere boliger i tagrummene. De røde murflader er brudt af den for tiden karakteristiske altan/karnap, som her fremstår hvid. Altan-/karnapkombinationen fremstår varieret i forskellige typer, der alle er fint detaljeret og bearbejdet. Der er tegnet en særlig type til gavlene, således at denne del af boligen også kan benyttes.

Dommerkomiteen lægger vægt på, at denne bebyggelse af arkitekt Erik Eriksen – trods en renovering, der ikke har haft øje for alle bebyggelsens arkitektoniske kvaliteter – stadig fremstår med overbevisende miljømæssige, kulturhistoriske og arkitektoniske værdier. Landskabsarkitekten C.Th. Sørensens overordnede landskabelige greb fremstår prægnant i en kombination af stokbebyggelse og parkbebyggelse. Arkitektonisk balancerer bebyggelsen mellem noget traditionelt og noget nyskabende i forhold til plads, rum og lys.

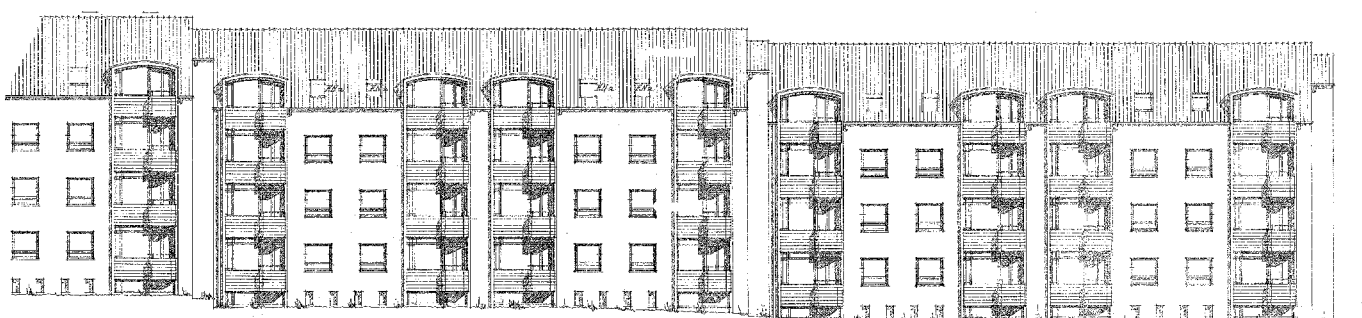
20/2
 Orløse almennyttige
 Boligselskab, afd. V.
 Højstrupparken
 gavl, øst og sydsiden.
 1:100
 1:47
 25.06.49

blok E

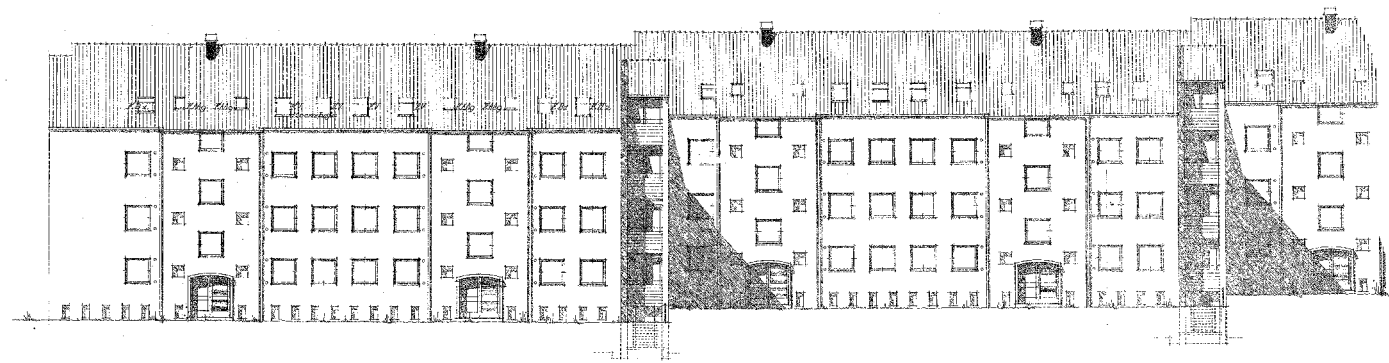

gavl mod syd.

gavl mod nord.

facade mod øst.

Øverst
 Der er tegnet en særlig type altan
 til gavlene, således at denne del af
 boligen også kan benyttes.

Nederst
 Facaderne fremstår homogene og
 taktfase med karakteristiske altankviste
 med fladbuede tage.

Øverst

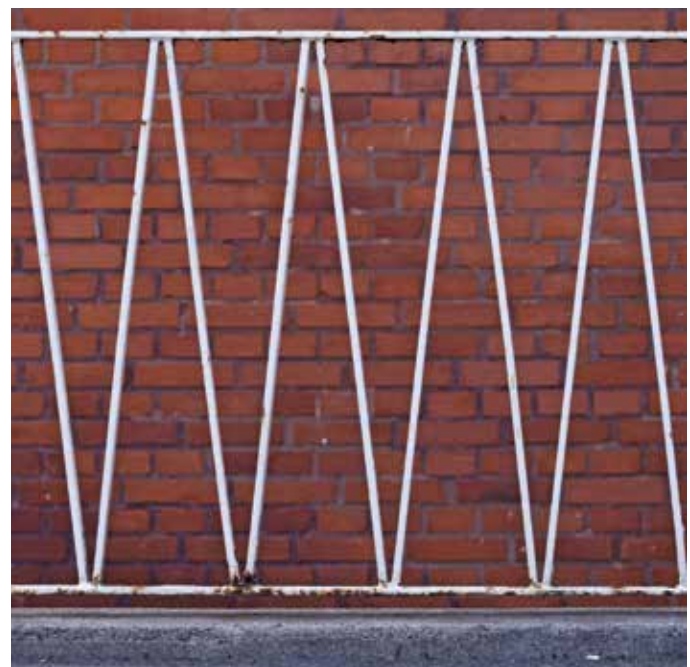
Bygningerne har varierende højder, som giver et varieret forløb langs de røde tagflader.

Nederst til højre

Højstrupparken er kendetegnet ved en generel høj arkitektonisk kvalitet med bl.a. enkle, men effektive virkemidler, så som de hvide stålværn.

Nederst til venstre

Foran den symmetriske opbyggede bebyggelse vokser varierende beplantning.

Øverst

Bebyggelsen har flere typer altaner, både franske altaner og udvendige altaner, der alle er fint detaljeret og bearbejdede.

Nederst

Dele af indgangspartiet er hvidmalet med store ruder, og matcher bebyggelsens øvrige vinduer og døre.

Ibstrupparken

UDVALGT AF DOMMERKOMITEEN SOM EN AF DE TI VIGTIGSTE BEBYGGELSER

ARKITEKT

Arne Jacobsen

FÆRDIGGJORT ÅR

1941 (I), 1948 (II og III)

EJERFORHOLD

Privat (Andelsselskabet A/B
Ibstrupparken)

ANTAL BOLIGER

108 (opr. 214)

ANDRE FUNKTIONER

10 carporte

POSTNUMMER OG BY

2820 Gentofte

ADRESSE

Ibstrupvænget 1-11 og 2-18 og
Smakkegårdsvej 215-19 (I) og
Smakkegårdsvej 133-191 og
203-209 (II og III)

Ibstrupparken I består af tre stokke i faldende længde og alle tre med et karakteristisk knæk i enderne, som er hovedmotivet for bebyggelsens måde at okkupere grunden på. Disse små knæk på bygningskroppen har en stærk rumdannende virkning og bidrager til at holde sammen på mellemrummene imellem stokkene. Bygningerne er opført med facader i blank mur af gule sten med blådæmpede teglhængte saddeltage. Langs facaderne er tætsiddende, støbte karnapper, der hænger sammen vertikalt over tre etager, hvor den øverste etage bryder gennem tagfladen. Disse karnapper har en stærk skulpturel effekt og udgør et kendetegn for bebyggelsen. Karnapperne er opført i blandt andet jernbeton og viser flere steder tegn på nedbrydning. Mellem karnapperne er murpartierne skiftevis udført med skoddebesatte vinduer og indgangspartier, hvor hoveddøren nås via en kort ligeløbstrappe. På gavlene er franske altaner med sidepartier.

Ibstrupparken II og III er opført umiddelbart syd og sydøst for Ibstrupparken I og adskiller sig ved at være mere regulær i bygningskroppen, som består af rektangulære bygningskroppe i gule mursten med saddeltag belagt med tagpap. Stokkene er udlagt nord-syd og har parkering langs bygningen på østsiden. I Ibstrupparken II og III domineres facaden mod vest af vandrette hvide altanbånd, mens den modstående facade har franske altaner med hvidmalede skodder. På gavlene er dybtliggende integrerede altaner, ligeledes med skoddedøre.

Ibstrupparkens mest genkendelige kendetegn er de markante karnapper i Ibstrupparken I, som tillige skaber en kobling til Alléhusene længere nede af Jægersborg Allé. De fremtrukne karnapper af jernbeton, som tillige går op i tagfladerne er delt ind i henholdsvis en lukket og en åben altan. Den lukkede del har en meget stor rude, der i den øvre del er opdelt af en meget spinkel og elegant tidstypisk opsprosnings. Ibstrupparken II og III besidder en mere afdæmpet elegance, hvor det er de vellykkede proportioner i facaderne, der træder frem. Fraværet af udhæng giver en klar aftegnethovedform med et murværk af blødstrøgne sten og en deraf høj grad af stoflighed, som sammen med fint bearbejdede franske altaner med skodder og tilbagetrukne altaner med indbygge-

de blomsterkasser i de støbte, hvidmalede altanfronter giver en mere subtil og elegant fremtoning end den mere ikoniske Ibstrupparken I.

I lighed med Alléhusene er Ibstrupparkens bebyggelser tidstypiske eksempler på funktionalistiske etageboligbebyggelser, alle opført af samme arkitekt. Særligt Ibstrupparken I er interessant, idet den er et tidligt eksempel på anvendelse af jernbeton. Man kan se på den høje grad af nedbrydning, der i dag kan konstateres i karnapperne, at byggefaget endnu ikke havde gjort sig tilstrækkelige erfaringer med korrosionsbeskyttelse og dækklag i betonen. De samme problemer lader ikke til at gøre sig gældende i samme grad på de senere afsnit af Ibstrupparken II og III.

De tre bebyggelser er udtryk for funktionalismens stiltræk ved fraværet af ornament og udsmykning i kombination med skarpe bygningskroppe uden udhæng. Murfladerne er dog stadig muret op med håndkraft, hvilket giver en tyngde og homogenitet i murfladerne og fugerne, som ville være svækket af en nutidig skalmur med dilatationsfuger og maskinsten. Øst for Ibstrupparken opførte Arne Jacobsen i 1958 to rektangulære boligblokke og et mindre indkøbscenter, som sammen med Arne Jacobsens øvrige etageboligbebyggelser i området nærmest udgør en lille "by i byen", hvor de daglige indkøb af købmandsvarer kunne klares. Med nærliggende S-tog og busforbindelse var det hensigtsmæssigt at kunne ordne indkøbene på vejen hjem fra job, og de hjemmegående husmødre kunne klare en række af dagligdagens gøremål i umiddelbar nærhed af hjemmet.

Ibstrupparkens bebyggelser er udført som tætliggende stokbebyggelse bundet sammen af enkle græsklædte flader. Der er spredt beplantning og enkelte træer. Mod vest og syd er en del tættere bevoksning, muligvis af hensyn til støjgener fra Lyngbyvejen og jernbanen. Ved ankomsten til bebyggelserne findes lave garagebygninger med tilhørende parkeringspladser. De grønne arealer er ikke udstyret med legepladser og lignende. De miljømæssige værdier er derfor knyttet til samspillet mellem de langstrakte parallelle bygningskroppe og de enkle, åbne og grønne flader, der binder dem sammen.

Dommerbetænkning

Dommerkomiteen lægger vægt på det raffinement, der ligger i bearbejdningen af de tilsyneladende enkle bygningskroppe. Den bebyggelsesmæssige komposition, bygningernes proportionering og bearbejdningen af materialerne viser Arne Jacobsens mesterskab, når han formår at hæve denne tilsyneladende ordinære parkbebyggelse til noget særligt.

Miljømæssig værdi

Ibstrupparken er opført i flere etaper over en årrække, men fremstår – ligesom de nærliggende Alléhuse – som en samlet bebyggelse i gule mursten. Bebyggelsen er karakteriseret ved et veldefineret forhold mellem bygningernes højde og afstande og er organiseret med stokbebyggelsens repetition af volumener og mellemrum. Den har således ikke noget centralt rum, men en serie grønne uderum, der er proportioneret med en god forståelse for den menneskelige skala. Der er i arbejdet med at åbne og lukke de grønne rum mellem bygningerne opnået en rumdannende effekt. I Ibstrupparken I sker det ved at knække de nordsyd-gående blokke cirka 45 grader i enderne og i Ibstrupparken II og III ved at påbygge lavere tværgående bygninger, der samtidig skærmer mod vejen.

Kulturhistorisk værdi

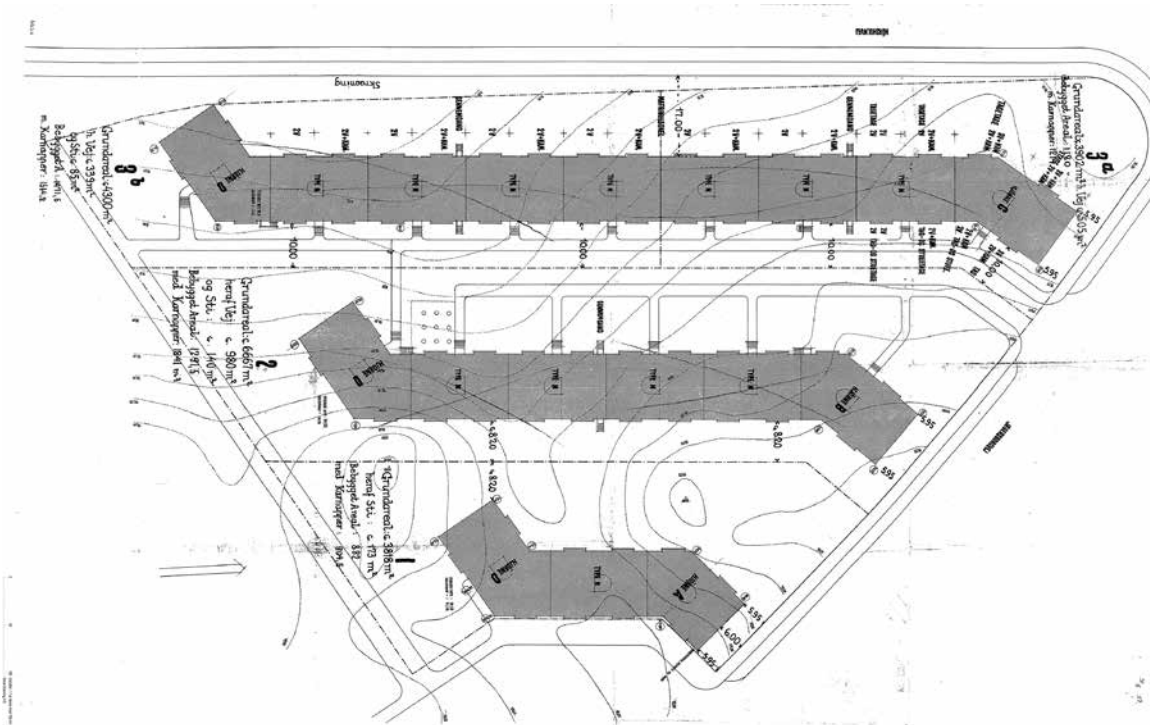
Byggeriet er et godt eksempel på et materialemæssigt overgangsbyggeri. Det dominerende murerarbejde er udført traditionelt, men samtidig var beton som materiale ved at vinde indpas. Således er de markante hvide altankarnapper i fase I og altanerne i de senere faser udført i beton.

De i bebyggelsen etablerede forretningsområder skal fremhæves som kulturhistorisk værdifulde elementer, idet de er udtryk for en ambition om at etablere selvstændige, velfungerende boenheder med dertilhørende servicefaciliteter. Kvinder var på dette tidspunkt ofte hjemmegående og skulle derfor kunne klare de daglige indkøb lokalt. Samtidig peger garageanlæggene og placeringen tæt på S-togsnettet på en mobilitet, der tidsmæssigt peger fremad.

Arkitektonisk værdi

I Ibstrupparken I ses mødet mellem det traditionelle og det moderne i mødet mellem de regulære murede bygningskroppe med saddeltage, der her fremstår uden udhæng, og de fremstående altankarnapper, der med deres hvide beton signalerer funktionalisme. I Ibstrupparken II og III er altankarnapperne indeliggende, men også udført i hvid beton. En fremspringende blomsterkasse er integreret i altanen som en reminiscens af den udeliggende altankarnap, der elegant griber fat i den murede del af bygningen. Bebyggelsen har indeliggende trapperum og planløsninger, der fletter sig ind i hinanden. Bygningerne er arkitektonisk bearbejdet med en tydelig forside og bagside, hvortil bl.a. anvendelsen af hvidmalede skodder bidrager.

Dommerkomiteen lægger vægt på det raffinement, der ligger i bearbejdningen af de tilsyneladende enkle bygningskroppe. Den bebyggelsesmæssige komposition, bygningernes proportionering og bearbejdningen af materialerne viser Arne Jacobsens mesterskab, når han formår at hæve denne tilsyneladende ordinære parkbebyggelse til noget særligt.

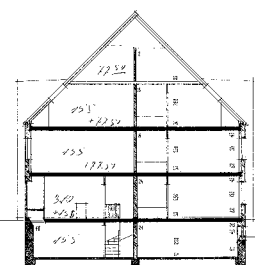
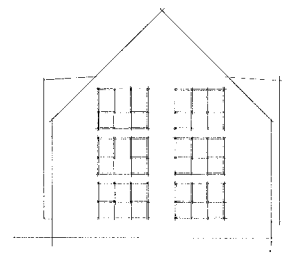
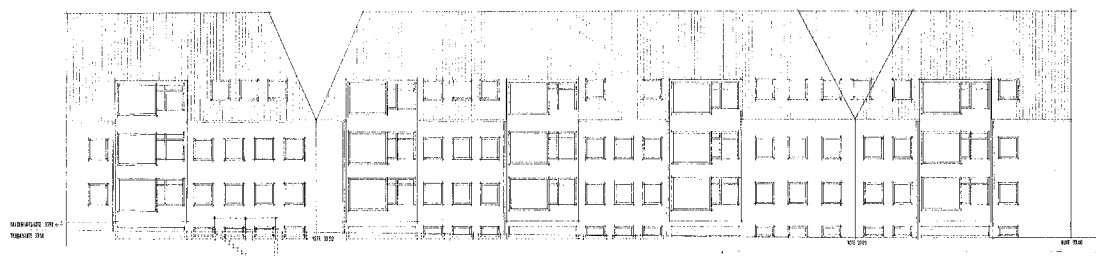

Øverst

Situationsplanen viser Ibstrupparken I's tre stokke, der adskiller sig fra både Ibstrupparken II og III ved at have et karakteristisk knæk i bygningskroppen.

Nederst

De støbte karnapper i facaderne, hænger sammen vertikalt over 3 etager, hvoraf den øverste etage bryder op gennem tagfladen.

Øverst til venstre

Indgangspartierne er forsynet med korte ligeløbstrapper til hoveddørene.

Øverst til højre

Ibstrupparken samt det lille torv udgør tilsammen en "by i byen".

Nederst

På nogle af gavlene er dybtliggende, integrerede altaner, med hvide skoddedøre.

Øverst

De markante altankarnapper er et af de genkendelige kendetegn i Ibstrupparken I.

Nederst

De tilbagetrukne altaner med indbyggede blomsterkasser i de støbte, hvidmalede altanfronter fremstår subtile og elegante.

Lønstruphuse

ARKITEKT
Dominia A/S

FÆRDIGGJORT ÅR
1946

EJERFORHOLD
Alment (SAB)

ANTAL BOLIGER
102

ANDRE FUNKTIONER
Vaskeri

POSTNUMMER OG BY
2720 Vanløse

ADRESSE
Hanstholmvej 41-69, Stadilvej 11-15

Lønstruphuse er en mindre boligbebyggelse beliggende i Vanløse, som består af seks blokke udlagt i tre grupper af to næsten vinkelrette blokke. Alle bygningerne er i to etager med udnyttet tage-tage. Facaderne er opmuret af gule, blødstrøgne mursten, og de afvalmede tage er belagt med røde tegl. I tagfladerne er kviste og ovenlysvinduer. Vinduerne er småt opsprossede og hvidmalede ligesom med dørene og de franske altandøre på 1.salen. Bebyggelsen ligger på en langstrakt og smal grund med store græsarealer mellem bygningerne.

Bebyggelsen har overordentligt velproportionerede bygningskroppe med en høj grad af stoflighed. Dette ses i murværket med kulbrændte sten med et rigt farvespil og traditionelle murede stik over døre og vinduer. Vinduer og døre er af nyere dato, men har bibeholdt den småt opsprossede opbygning. Indgangspartiet og trappen er markeret med en muret indfatning og et kvadratisk og dybtliggende vindue ved trappen, som skaber variation og rytme i facaden. Et lidt usædvanligt træk ved bebyggelsen er placeringen af de markante skorstene, der fremfor at sidde i rygningen på taget er placeret i valmen på begge ender af hver blok.

Lønstruphuse adskiller sig fra de øvrige bebyggelser i undersøgelsen ved ikke at være skabt efter funktionalismens principper, men i et mere traditionelt formsprog, og ved anvendelse af småsprossede døre og vinduer. Dette giver bebyggelsen en let tilbageskuende karakter, men har samtidig en kvalitet i sin umiddelbare og imødekommende stemning og menneskelige skala. Det er således en beskednen men yderst vellykket bebyggelse.

Afdelingen er beliggende i Vanløse tæt på Damhusengen og derved tæt på et naturområde. Usædvanligt for bebyggelserne i denne undersøgelse har boligerne i stueetagen egen have. Haven afgrænses af hække, og mellem husene er der fælles, mindre græsarealer med spredt beplantning og en lille legeplads på den midterste del. Bebyggelsen har i kraft af bygningernes størrelse og placering samt de omkringliggende arealers udformning en meget intim stemning. Mod vest er plænen åben mod Tyborøn Allé og har følgelig ikke samme lukkede fornemmelse som de øvrige plæner, der afgrænses mod syd af at villakvarter. Der er ikke udlagt dedikerede parkeringspladser til bebyggelsen.

Møllevangen

ARKITEKT

Palle Suenson

Landskabsarkitekt:

C. Th. Sørensen

FÆRDIGGJORT ÅR

1944

EJERFORHOLD

Alment (Birkerød Almennyttige
Boligselskab, DAB)

ANTAL BOLIGER

197

ANDRE FUNKTIONER

Vaskeri, selskabslokale

POSTNUMMER OG BY

3460 Birkerød

ADRESSE

Hovedgaden 11-19, Møllevangen
2-74, 13-35, 10-42, 3-45, Toftevej
7-31

Møllevangen består af både række- og etagehuse opført i røde sten med saddeltage belagt med røde tegl. Etageboligerne er på tre etager, og alle har altaner. I blokkene mod vest er altanerne udført som tilbagetrukne altaner, hvor de støbte altanfronter føres hen under stuevinduet, og på de nordvendte blokke er det hvide påsatte altaner med lodret reliefvirkning. Etageboligerne er omgivet af grønne plæner. Rækkehusene er i henholdsvis en og to etager og er ligeledes opført af røde mursten og røde tegltage. Rækkehusene har separate haver mod syd. For alle bebyggelses dele gælder, at døre og vinduer er hvide.

Møllevangen består af velproportionerede bygninger i forskellige skalatrin, der bindes sammen af en homogen materialeholdning i kraft af de teglhængte tage og facaderne i blank mur af røde sten. Der er variation i udførelsen af murværket, idet flere afsnit af bebyggelsen har murede stik over døre og vinduer, mens der andre steder er anvendt overliggere. Dette gælder for såvel rækkehusene som etageboligerne. De enkelte afsnit af bebyggelsen har derudover en høj grad af variation i detaljerne, eksempelvis har rækkehusene forskellige udformninger af indgangspartiet.

Også etagehusene er forskellige i deres udformning af altaner og karnapper samt behandling af tagfladerne, hvoraf nogle er udnyttede og har både kviste og ovenlysvinduer. Særligt har en af blokkene altankviste, der gennembyder tagfladen med en støbt fladbuget overdækning.

Møllevangen er en tidstypisk forstadsbebyggelse med en blanding af etageboliger og rækkehuse samt fællesfunktioner som vaskeri og selskabslokale. Bebyggelsen er placeret tæt ved skoler og daginstitutioner, ligesom indkøbsmuligheder og offentlig transport, i form af S-toget, er beliggende tæt på. Bebyggelsen er derved en del af periodens optagethed af at skabe komfortable og sunde boliger til befolkningen i de hurtigt voksende forstadsområder med bekvem adgang til offentlig transport og nærhed til dagligdags funktioner såsom indkøb og børnepasning.

Bebyggelsen har forskellige enheder med forskellige karakterer, men en ensartet materialeholdning binder de forskellige dele af bebyggelsen sammen. De treetagers lejlighedsblokke afgrænser bebyggelsen mod nord og vest, og grønne flader med hække og legeplads formidler overgangen til de lavere rækkehuse.

Rækkehusene har lange, smalle haver på sydsiden, som skaber en stemning, der minder mere om et villakvarter, når man bevæger sig gennem anlægget. Her er grønne hække langs vejen til den ene side, hvor husene ligger tilbagetrukket, og på den anden side af vejen er små forhaver til den næste række af huse.

Mod vest danner etagehusene ryg og afslutter sigtelinjen, og man mindes hermed om, at man befinder sig i en sammenhængende boligbebyggelse.

Nærumvænge

UDVALGT AF DOMMERKOMITEEN SOM EN AF DE TI VIGTIGSTE BEBYGGELSER

ARKITEKT

Palle Suenson

LANDSKABSARKITEKT

C. Th. Sørensen

FÆRDIGGJORT ÅR

1961

EJERFORHOLD

Alment (Søllerød almennyttige
Boligselskab, SAB)

ANTAL BOLIGER

159 lejligheder, 181 rækkehuse

ANDRE FUNKTIONER

Butikstorv

POSTNUMMER OG BY

2850 Nærum

ADRESSE

Nærumvænge 1-95 (ulige numre),
2-168 (lige numre)

Nærumvænge er repræsentant for de store, gennemarbejdede boligbebyggelser, der blev opført som selvstændige og velplanlagte bydele. Bebyggelsen består af etageboliger i tre etager med altaner og rækkehuse i to etager, foruden en række servicebygninger, der alle bindes sammen til en arkitektonisk helhed af de store helvalmede tagflader, der konsekvent er belagt med røde vingetegl, facaderne af gule mursten samt de befæstede flader, der er belagt med gule klinker. Bebyggelsen ligger i en fint bearbejdet sammenhæng med åbne, grønne strukturer mod sydvest, og fra butikstorvet er der udsigt over de grønne områder. Butikstorvet, der ligeledes er kendetegnet af valmede tagflader i overstørrelse, er stadig et velfungerende samlingspunkt i bebyggelsen. Bygningerne står på en sortmalet sokkel. Dørene, som har smalle, lodrette rudere, er af træ og malet i en mørkegrøn farve, mens vinduerne er hvide. Mod haverne og de grønne plæner er vinduerne grønne. Etagehusenes altaner har støbte altanfronter, som fortsætter hen forbi stuevinduet, og kommer derved til at fremstå som gennemgående altanbånd afbrudt af en murpille mellem hver lejlighed. Rækkehusene har vandret brunmalet bræddebeklædning under vinduet og tofløjet, grønmalet hoveddør tillige med en støbt skive, der markerer etageadskillelsen.

Samlet set er bebyggelsen kendetegnet af høj arkitektonisk kvalitet i såvel struktur som detaljering, og særligt de markante valmtage med ubrudte udstrakte tagflader giver bebyggelsen en let genkendelig signatur, som går igen på Nærumvænge Torv, hvis enorme tage fungerer som et ikon for området. Huskroppene er domineret af de store tage med udhæng, og facaderne er enkle og regelmæssigt opbyggede med en sammenstilling af forskellige materialer, hvor de gule tegl dominerer. Ved trappeopgangene er vinduerne trukket tilbage og nichen udfyldt af en stabling af halve gule rør af tegl, som skaber et filter eller gardin af tegl. Det er et særligt greb at befæste udendørsarealer med gule klinker i samme farve som facadernes mursten, hvilket giver bebyggelsen en særlig varme, som ikke kunne opnås med eksempelvis betonfliser. Tilstedeværelsen af træ i både døre og facadebeklædning samt beton kom-

bineret med teglet giver bebyggelsen en stofflig rigdom, som rummer flere lag end den tegldominerede bebyggelse, man umiddelbart opfatter.

Nærumvænges opførelse faldt sammen med et af de store infrastrukturprojekter i perioden: anlæggelsen af Helsingørmotorvejen i 1956. Herved blev den nye bydel en velfungerende forstadsbebyggelse, som foruden de mange boliger omfatter et større butikcenter, fællesvaskeri og beboerhus samt nærhed til børnehave, skole og gymnasium. Hertil kommer nem adgang til transport mod København både i form af motorvejen og Nærumbanen, der kører mellem Nærum og Jægersborg mod syd. En andet tidstypisk element i bebyggelsen er den klare adskillelse af biltrafik og gående færdsel. Bilerne parkeres langs vejen, og resten af kommunikationen i anlægget foregår via sikre gangstier, og herved kan beboerne og især børnene i højere grad færdes trygt i området.

Nærumvænge er en meget stor bebyggelse, der er placeret umiddelbart øst for Helsingørmotorvejen og adskilt fra vejen af et grønt areal med spredt bevoksning og stisystemer. Selve bebyggelsen er udlagt omkring et slynget vejforløb, med etageboligerne og rækkehuse placeret skiftevis på begge sider af vejen. Foran etageboligerne er græsklædte flader, hvorimod en del af rækkehusene har lange, smalle haver omkranset af grønne hække. På de grønne flader er en del fælles legepladser. Vejen har brede rabatter med træer på begge sider og lave klippede hække. Mellem rabatten og bygningerne er gangstier belagt med gule klinker i samme tone som bygningerne, hvilket giver bebyggelsen en usædvanligt homogen karakter. Langs vejen er udlagt parkeringsarealer, ligesom der findes enkelte lave garagebygninger. Centralt i anlægget er en varmecentral, hvor en høj muret og sekskantet skorsten danner et fikspunkt, som er synligt på lang afstand. De store tagflader, herunder dem på Nærumvænge Torv, er med til at give bygningen en klar signatur, der ved færdsel på Helsingørmotorvejen klart markerer, at man er nået til Nærum. Bebyggelsen bliver derved foruden en vellykket boligbebyggelse en geografisk markør.

Dommerbetænkning

Dommerkomiteen lægger vægt på, at Nærumvænge af arkitekt Palle Suenson og landskabsarkitekt C. Th. Sørensen udviser en enestående kvalitet i bearbejdningen af såvel helhed som detalje. Bebyggelsen fremstår som en forbilledlig sammenhængende og smuk organisk helhed, der hører til det ypperste perioden har frembagt.

Miljømæssig betydning

Nærumvænge ligger i en flot landskabelig sammenhæng med områdets åbne, grønne strukturer. Den samlede bebyggelsesplan er yderst rationel, men i dens realisering ligger der megen poesi og tidstypiske kvaliteter. Her skal især samspillet mellem arkitekturen og landskabsarkitekturen, mellem mure og hække samt tegl på vægge og belægninger, fremhæves. Planen er et godt eksempel på, hvorledes forskellige beboelsesformer inklusive deres forskellige relationer til udendørsarealerne er samlet i ét, stort greb. Bebyggelsen ses som en kombination af en bydannelses omkring pladsen og en landsby med de omkringliggende boliger. Bebyggelsen er udlagt omkring et slynget vejforløb, hvor etageboliger og rækkehuse veksler. Biltrafikken er adskilt tydeligt fra de gående, som har deres eget stisystem, og i selve bebyggelsen og dens relation til omverdenen er mobilitet og tilgængelighed et centralt motiv.

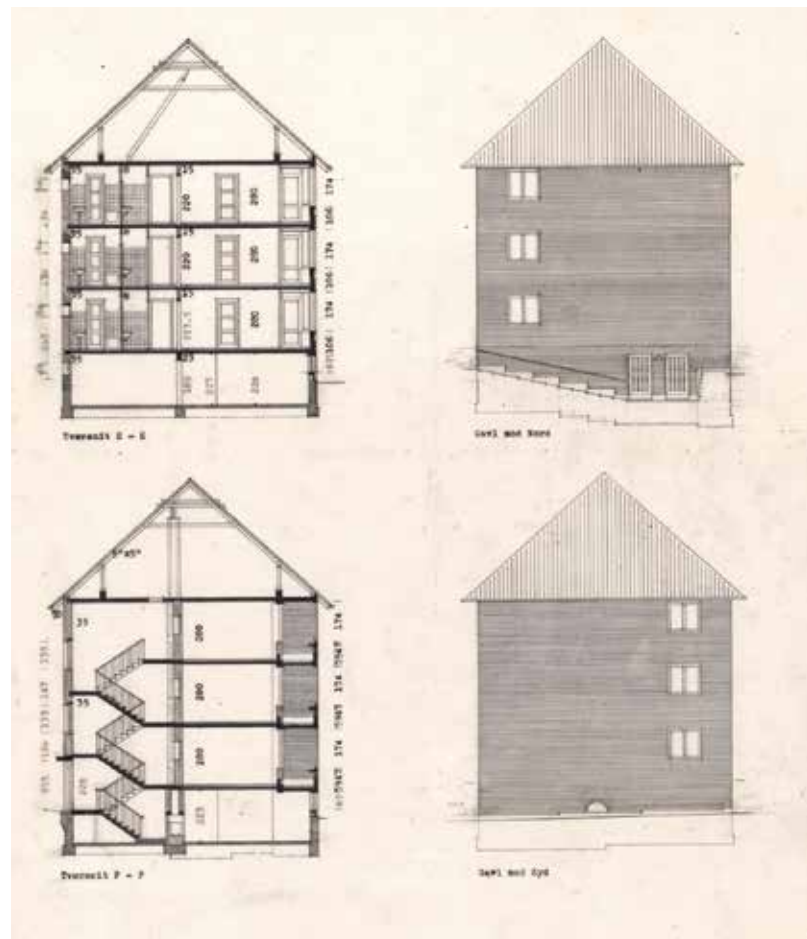
Kulturhistorisk betydning

Nærumvænges tilblivelse hænger tæt sammen med anlæggelsen af Helsingørmotorvejen i 1956, der sammen med Nærumbanen gør transport til og fra bebyggelsen nem. Helhedsplanen centreret omkring forretningstorvet er en kulturhistorisk vigtig type. Der er stor købekraft i området, og derfor fungerer forretningerne stadig som det dynamiske samlingspunkt i bebyggelsen suppleret med fællesvaskeri og beboerhus. Ligeledes er der nem adgang til børnehaver, skole og gymnasium, og området ses derfor som et meget vellykket eksempel på dannelse af en helt ny bydel i forstaden med et bredt udvalg af faciliteter.

Arkitektonisk betydning

Trods sin størrelse fremstår Nærumvænge tydeligt som en samlet bebyggelse bundet sammen af homogen materialeanvendelse. De store helvalmede, ubrudte tagflader i røde teglsten med udhæng er karakteristiske, både når bebyggelsen opleves på afstand - tagformerne kan nærmest ses som en forlængelse af landskabet - og når man befinder sig midterst i den. Bygningernes murflader fremstår i gule mursten og er visuelt bundet sammen med de gule klinker i belægningen på stier og trapper. Murværket i de enkelte bygninger viser, hvorledes tegl kan benyttes som ornament. Altanfronterne er støbte og fylder ud mellem de murede piller. Der er skabt variation mellem rækkehuse og etagehuse, som udviser en overordentlig stor bevidsthed om det rumlige. Denne bevidsthed fremstår overalt i symbiose med den landskabsarkitektoniske bearbejdning.

Dommerkomiteen lægger vægt på, at Nærumvænge af arkitekt Palle Suenson og landskabsarkitekt C. Th. Sørensen udviser en enestående kvalitet i bearbejdningen af såvel helhed som detalje. Bebyggelsen fremstår som en forbilledlig sammenhængende og smuk organisk helhed, der hører til det ypperste perioden har frembagt.

Øverst til venstre

På situationsplanen ses, hvordan etagebygningerne blander sig med rækkehuse. Derudover fornemmes den centrale placering med kort afstand til forskellige transport- og indkøbsmuligheder.

Øverst til højre

Perspektivtegningerne giver en rumlig fornemmelse af rummet mellem bygningskroppene.

Nederst

Et fællestræk ved etagebygningerne er deres store, halvvalmede tagflader, der konsekvent er belagt med røde vingetegl.

Øverst

Nærumvænge består af mange forskellige bygningsvolumer, som alle er bundet sammen af en homogen materialeanvendelse.

Nederst

På den anden side af Nærumvænges egne udendørsarealer er der anlagt et større grønt areal med fri adgang for beboerne.

Øverst til venstre

De grønne døre er karakteristiske i Nærumvænge.

Nederst til højre

Nærumvænges bygninger er opført i et kuperet terræn.

Nederst til venstre

Rundt omkring på bygningerne bruges teglsten elegant som ornament.

Schweizervænget

ARKITEKT
Domina A/S

LANDSKABSARKITEKT
Georg Boye

FÆRDIGGJORT ÅR
1955

EJERFORHOLD
Alment (KAB)

ANTAL BOLIGER
96

ANDRE FUNKTIONER
Vaskeri, beboerlokale

POSTNUMMER OG BY
2610 Rødovre

ADRESSE
Mariehøj 1-15, Rødovrevej 213,
Schweizerdalsvej 2-16

Schweizervænget er en stokbebyggelse med i alt otte blokke, heraf fire parallelt beliggende og orienteret nord-syd og nord herfor fire blokke, der ligger øst-vest i forlængelse af hinanden. Sidstnævnte fire blokke er hver delt op i to let forskudte dele. Bebyggelsen er disponeret som parkbebyggelse og er i 2½ etage. Bebyggelsen er opført i gule blødstrøgne tegl med saddeltage belagt med rødgyldne tegl. Facaderne har regelmæssigt placerede, næsten kvadratiske vinduer med hvide rammer, og på blokkenes syd- og vestside er hvide altaner, der med hvide vinduesbrystninger på hver side af altanen danner et sammenhængende lodret element, der fortsætter op i tagfladen. På bygningens modsatte side er små kviste, der sidder ved tagfoden.

Hver blok har to indgangspartier, der markeres med en buet fordakning over en grøntmalet rammedør med glas i hvidmalede karme. Herover viser vinduesplaceringen, at trappeløbet findes her. På gavlen findes ligeledes udkragede altaner med værn og ved siden af disse en hvid vinduesbrystning. Over den murede sokkel er en række små, tætsiddende kældervinduer i grønmalet træ.

Schweizervængets otte blokke er yderst velproportionerede og fremstår i kraft af det blanke murværk af kulbrændte sten og tagenes gullige tegl med stort farvespil som en bebyggelse med store stoflige kvaliteter. Bebyggelsen rummer flere fine arkitektoniske detaljer; eksempelvis er der anvendt en muret trempel for at udnytte en del af tagrummet til en ekstra etage, og i denne forbindelse har arkitekten ladet de tilbagetrukne altaner

fortsætte op igennem tagfladen. En vellykket løsning, der giver nogle spændende variationer i tagfladerne. Yderligere er der på hver side af trappeopgangene et mindre, tilbagetrukket vindue, som formodentlig hører til badeværelserne i lejlighederne. Deres dybe reliefvirkning giver liv og perspektiv i de ellers enkle facader.

Schweizervænget er en mindre, men veludført, bebyggelse, som på trods af sin beskedne størrelse i forhold til antal boliger indeholder et lille butikscenter i det sydøstlige hjørne. Bebyggelsen indgår i periodens opblomstring af etageboliger i forstæderne omkring København. Den er et fint og tidstypisk eksempel på en altanbebyggelse, som foruden altanfronterne er præget af traditionelle materialer og håndværk.

Bebyggelsen fremstår relativt lukket mod nord, hvor de fire efter hinanden placerede blokke danner ryg mod Mariehøj. I modsætning hertil er bebyggelsen mere åben mod syd, hvor gavlene på de fire blokke er orienteret mod Schweizdalsvej, og de mellemliggende plæner er åbne mod vejen. Grunden, som bebyggelsen er opført på, er relativt flad, og arealerne mellem bygningerne er græsklædte med spredt og varieret bevoksning, herunder solitære træer. De enkelte bygninger er placeret relativt langt fra hinanden, så mellemrummene opleves lyse og åbne, og mellem de to husrækker er skabt en række stiftorbundne, organisk formede pladser med bænke og legepladser.

Stefansgården

UDVALGT AF DOMMERKOMITEEN SOM EN AF DE TI VIGTIGSTE BEBYGGELSER

ARKITEKT

Kay Fisker og Svend Eske Kristensen

FÆRDIGGJORT ÅR

1944

EJERFORHOLD

Alment (KAB)

ANTAL BOLIGER

250

ANDRE FUNKTIONER

Vaskeri, beboerlokale

POSTNUMMER OG BY

2200 København N.

ADRESSE

Hellebækgade 27-41,
Humblebækgade 34-44,
Stefansgade 45-51

Stefansgården er en etageboligbebyggelse bestående af fire fritliggende blokke i seks etager placeret centralt på Nørrebro i København, tæt ved Nørrebroparken. De fire blokke er placeret i en firkant, så de danner et smalt gårdum, som er åbent i enderne.

Bygningerne er opmuret af skiftevis røde og gule tegl i vandrette bånd, og taget er belagt med røde tegl og udført med udhæng. Facaderne er regelmæssigt opbyggede med både firkantede og fladbuede vinduer. De fladbuede vinduer har fremtrukne murede indfatninger.

Stefansgården er et udpræget muret byggeri, hvor det gode håndværk og de traditionelle materialer er i højsædet. Her er muret med maskinsten i gule og røde kulbrændte farver med rigt farvespil og tilbagetrukne indfarvede fuger, som skaber liv og dybde i murværket. Facaderne er muret som mønstermurværk med skiftevis røde og gule sten i vandrette bånd, og vinduerne har murede indfatninger, som er trukket frem i facaden og afsluttes med en flad bue foroven. Dette skaber en markant reliefvirkning på facaderne.

I gården er indgangspartierne trukket frem fra facaden, hvor de bliver til tætsiddende, smalle trappeårne, som fortsætter op gennem tagfladen og afsluttes med kvisttage. Dørene er markeret ved yderligere fremtrukne, murede fladbuede indfatninger af gule sten, der sammen med et plateau af gule klinker gør teglet til det altdominerende materiale omkring adgangs-situationen.

Bebyggelsen er opført i 1942 og er tegnet af arkitekterne Kay Fisker, C.F. Møller og Eske Christensen, som er fornemme ambassadører for det murede byggeri og for den rige stofflighed, en så begavet omgang med materialet kan tilvejebringe. Stefansgården er opført på det ydre Nørrebro, hvor der er så tæt bebygget, at det sjældent kunne lade sig gøre at skabe byggefelt store nok til at bygge et større, samlet anlæg. På trods heraf er der i bebyggelsen fundet plads til fællesfunktioner som vaskeri, beboerlokale, klublokaler og cykelværksted. Derudover indeholder bebyggelsen en daginstitution og syv butiksljemål.

Bebyggelsens fremtræden er en direkte konsekvens af opførelsestidspunktet under 2. Verdenskrig, hvor der var udpræget mangel på jern til byggeri. Dette betød, at arkitekternes oprindelige ønske om at opføre Stefansgården i jernbeton måtte opgives, og man valgte i stedet at opføre bygningerne i murværk. Som konsekvens heraf måtte bygningsdybden reduceres, hvilket igen førte til beslutningen om at trække trappetræerne ud fra facaden, ligesom de fladbuede stik over de store vinduer skyldes manglen på armeringsjern.

De fire blokke, der udgør Stefansgården, er høje og slanke og danner ryg i de gader, der omslutter bebyggelsen. Tillige danner de fire blokke et indre gårdanlæg, som er kultiveret med velplejede træer og hække, og her er skabt mange små rumligheder, der dels løser praktiske funktioner såsom cykelparkering, dels giver pladser til ophold og leg.

Dommerbetænkning

Dommerkomiteen lægger vægt på, at Stefansgården er et fornemt eksempel på et karakterfuldt, socialt boligbyggeri med varige værdier, skabt på et i grunden helt traditionelt arkitektonisk og håndværksmæssigt udgangspunkt. I en tid præget af krigens materialeknaphed har arkitekterne Kay Fisker, C.F. Møller og Svend Eske Kristensen leveret et værk, der med udgangspunkt i en bunden opgave indfrier tidens idealer for det almene byggeri. Dette er gjort på en måde, der fremhæver velfærdstankens omsorg for det almene som samfundets store, idealistiske ambition i midtersten af det tyvende århundrede.

Miljømæssig betydning

Stefansgården ligger i rekreativ henseende ideelt ud til Nørrebroparken. De seks-etager høje bygningskroppe fremstår med deres store volumener og ornamentale behandling af murværket meget markante både ud mod parken og i det indre gårdrum. Bebyggelsen er dannet af fire fritliggende blokke. Qua den smalle grund dannes et langt, smalt gårdrum, der accentueres af blokkenes højde. Det indvendige, mere private gårdrum fungerer godt i samspil med den offentlige Nørrebropark. Det fremstår grønt og smukt kultiveret med velplejede hække og træer, som danner små rumligheder til cykelparkering, ophold og leg.

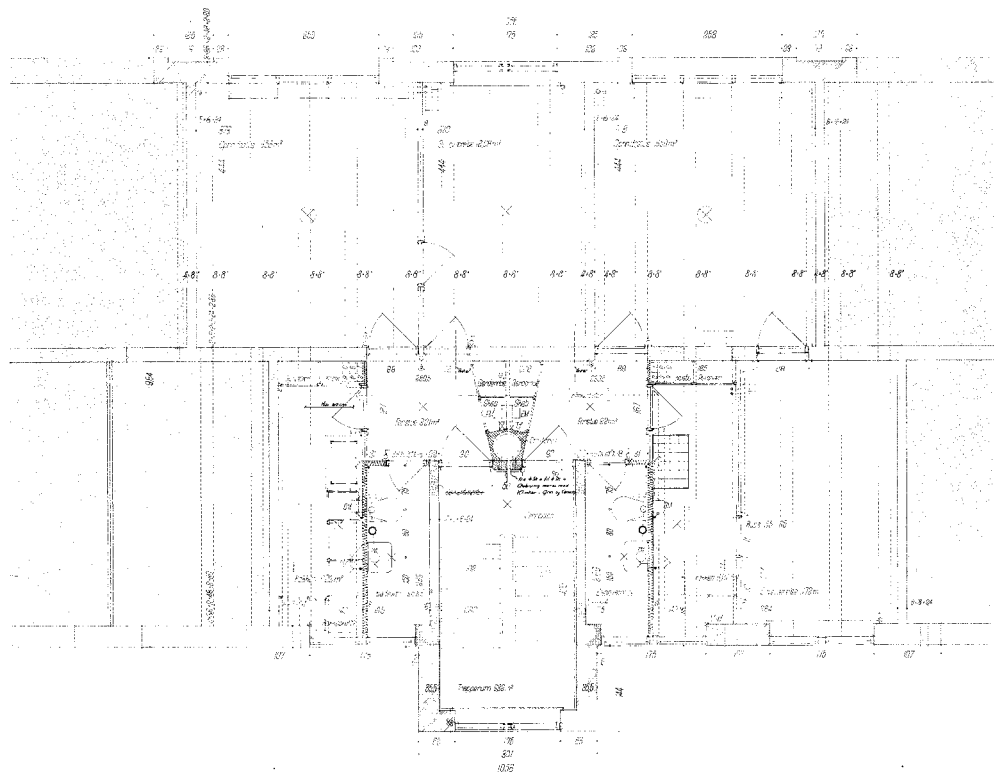
Kulturhistorisk betydning

Stefansgården er opført på Nørrebro, hvor den allerede tætte bebyggelse har gjort det svært at opføre større sammenhængende bebyggelser. I den sammenhæng fremstår Stefansgården som noget særligt. Bebyggelsen har en nærmest eksklusiv karakter i sammenligning med meget af det eksisterende boligbyggeri på Nørrebro, hvor arbejderklassen ofte var henvist til at bo under kummerlige forhold. Bebyggelsen indeholder de for det almene boligbyggeri karakteristiske funktioner som fællesvaskeri, beboerlokale, klublokaler og cykelværksted, der i modsætning til privat opførte boliger havde til formål at danne ramme om fællesskabet mellem beboerne.

Arkitektonisk betydning

Stefansgården er et byggeri, der er præget af det bedste inden for den murede tradition. Facaderne er muret med blødstrøgne sten i gule og røde kulbrændte farver med et rigt farvespil og tilbagetrukne, indfarvede fuger, som skaber liv og dybde i murværket. Det fremstår som mønstermurværk i skiftevis røde og gule mursten i vandrette bånd. Mange af vinduerne er udført med en fladbuget indfatning, der er trukket frem fra facaden, hvilket skaber en markant reliefvirkning. I stueetagen tilfører en dobbelt indfatning tyngde til bygningen, der i øvrigt står muret helt fra terræn, uden sokkel. Mod gården tilfører de smalle trappetårne, der springer frem fra facaden, en rytmisk fremhævning af det vertikale, som afsluttes i tagfladen med et lille kvisttag. Tagene er belagt med røde teglsten og udført med udhæng.

Dommerkomiteen lægger vægt på, at Stefansgården er et fornemt eksempel på et karakterfuldt socialt boligbyggeri med varige værdier skabt på et i grunden helt traditionelt arkitektonisk og håndværksmæssigt udgangspunkt. I en tid præget af krigens materialeknaphed har arkitekterne Kay Fisker, C.F. Møller og Svend Eske Kristensen leveret et værk, der med udgangspunkt i en bunden opgave indfrier tidens idealer for det almene byggeri. Dette er gjort på en måde, der fremhæver velfærdstankens omsorg for det almene som samfundets store idealistiske ambition i midtersten af det tyvende århundrede.

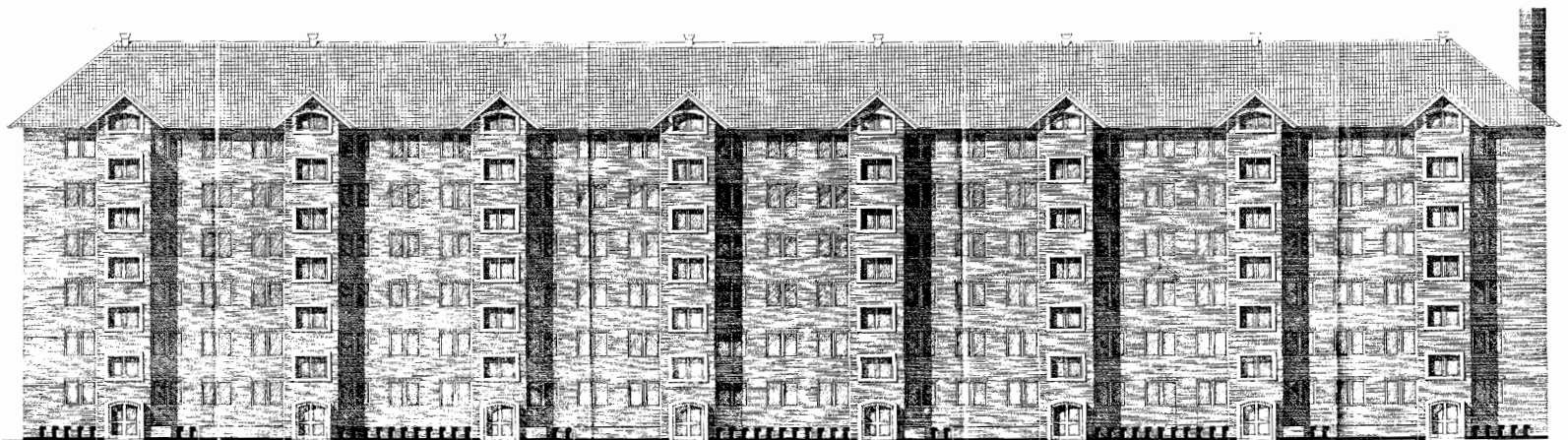

Øverst

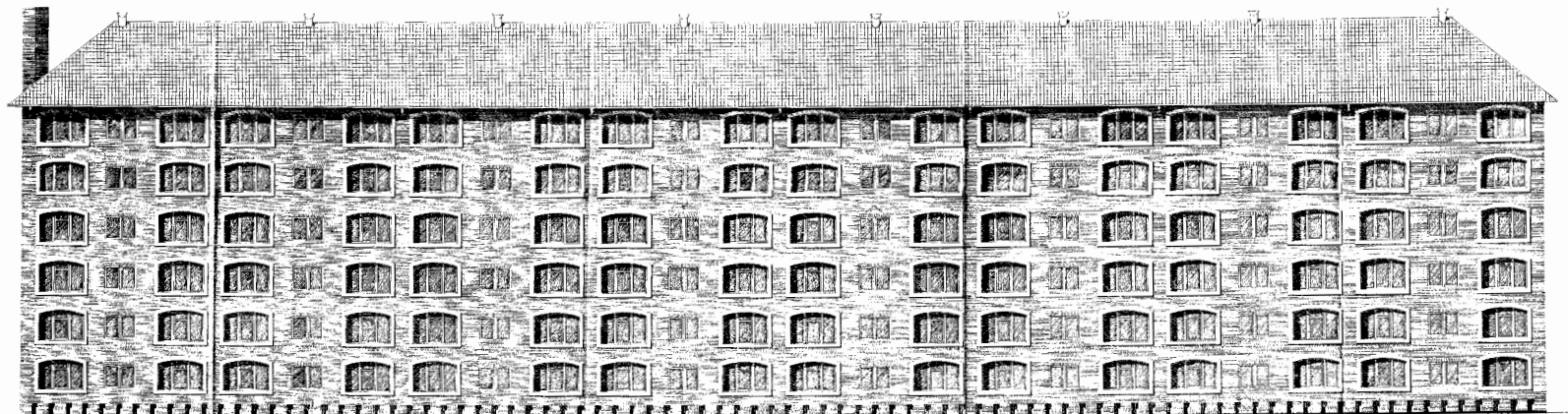
Lejlighedsplanen viser boligernes organisering, og hvordan trappetårnet er trukket ud fra facaden.

Nederst

Både ud mod gaden og ind mod gården står kontinuerligheden og rytmen i facaderne tydeligt frem.

Blik D. Facade mod gården

Blik D. Facade mod gade

Øverst

Rundt om vinduerne er der muret fladbuede indfatninger, der fremhæver vinduernes placering i bygningskroppene.

Nederst til venstre

De fladbuede indfatninger tydeliggør vinduets tilbagetrukne placering.

Nederst til højre

Byggestilen er gennemført, hvilket blandt andet ses ved, at både bygningskroppen og kælderskakten er opmuret med mønstermurværk bestående af skiftevis røde og gule sten i vandrette bånd.

Stefansgårdens høje, slanke bygningsvolumener danner en ryg ud mod de omsluttende gader på Nørrebro. De rundbuede vinduer har fremtrukne murede indfatninger.

Søvangen & Hans Brogesparken

ARKITEKT

Knud Blach Petersen

FÆRDIGGJORT ÅR

1952 og 1959

EJERFORHOLD

Alment (Brabrand Boligforening)

ANTAL BOLIGER

24 og 444

ANDRE FUNKTIONER

97 garager

POSTNUMMER OG BY

8220 Brabrand

ADRESSE

Hans Broges Vej, Udsigten,
Louisevej, Anettevej, Birgittevej,
Brabrand Skovvej (uspecificerede
husnumre)

Hans Brogesparken er en etageboligbebyggelse beliggende op til Hans Broges skov og bestående af fire blokke i tre etager med udsigt over Brabrand Sø samt en rækkehusbebyggelse. Hertil kommer 60 garager. Etageboligerne er opført med facader i blank mur af gule mursten og har saddeltage belagt med bølgeeternit. Rækkehusene er enetages murede og vinkelformede bygninger med fladt tag af tagpap, der domineres af en kraftig, rødmalet og bræddebeklædt sternkant, der foroven afsluttes af en skråtstillet kobberinddækning.

Søvangen består ligeledes dels af etageboliger og en rækkehusbebyggelse. Etageboligerne er i tre etager opført i gule maskinsten med tagpap-tag og hvide skråtstillede altaner. En kraftig rødmalet sternkant formidler overgangen fra mur til tag, også over altanerne. Rækkehusene er i et plan med tagpapbelagt saddeltag med lav rejning og bræddebeklædt indgangsparti.

Den arkitektoniske værdi i både Hans Brogesparken og Søvangen er knyttet til den knappe og klart aflæselige hovedform på etageboligerne, hver med aftrappet altanmotiv på den ene side, og stramme, enkle facadepartier symmetrisk opbygget omkring hver opgang på den anden side. Det giver bebyggelsen en klar disponering af funktioner i lejlighederne, og man kan nærmest aflæse lejlighedernes planløsning ved at kigge på bygningens to sider: opholdsrum mod vest og trappe samt køkken og bad mod øst. Logisk og enkelt. Rækkehusbebyggelserne ved Hans Brogesparken gør brug af murværket til at danne skiver, som adskiller de enkelte lejligheder, og mellem

disse skel fyldes ud med vinduer og et velbearbejdet indgangsparti med sortmalede rammer og dørblad samt et vindue til ventilation udført i lake-rede, lodrette stave.

Hans Brogesparken og Søvangen er eksempler på tidstypiske almene boligbebyggelser i en forstad, i dette tilfælde til Aarhus, som kombinerer flere forskellige boligformer i samme bebyggelse med forskelligartede udtryk og funktionelle afsæt. Det vidner om, at boligforeningerne har ønsket at kunne tilbyde boliger til flere forskellige grupper af mennesker alt efter temperament, familieforhold og behov samt økonomisk formåen.

Bebyggelsen ved Hans Brogesparken er beliggende højt over Brabrand på en skråning med en vidstrakt udsigt over Brabrand Sø mod syd og et skovbryn mod nord. Imellem de tre blokke er et enkelt haveanlæg med græsplæne og nogle få beplantninger i form af lave hække og få solitære mindre træer. Rækkehusbebyggelsen er disponeret som tætliggende parallelle slanger af boliger, som forskydes en anelse for hver bolig, hvilket beriger oplevelsen, når man bevæger sig gennem anlægget, ved at skabe variation og dybde. Foruden en smal, grøn stribe mellem hver række boliger har hver lejlighed et lille gårdrum, der er udlagt som haver eller som befæstede arealer. Søvang strækker sig over et større parklignende areal, men er også disponeret med etageboligerne mod nord og rækkehusene mod syd. Terrænfaldet ned mod Brabrand Sø skaber varierede rumlige oplevelser i anlægget og bidrager til, at der er godt udsyn fra næsten alle boliger.

Tingbjerg I

ARKITEKT

Steen Eiler Rasmussen
Landskabsarkitekt:
C. Th. Sørensen

FÆRDIGGJORT ÅR
1958

EJERFORHOLD
Alment (KAB)

ANTAL BOLIGER
250

ANDRE FUNKTIONER
Kirke, skole, institutioner, kulturhus

POSTNUMMER OG BY
2700 Brønshøj

ADRESSE
Ruten 6A-R, 8A, Byggårdsstræde
2-9, 12-18, Helleborg 1-15,
Hækkevold 1-7, Terrasserne 3-29,
Tårnhusstræde, 3-12

Tingbjerg I er en etageboligbebyggelse i Brønshøj opført i blokke af tre etager. Facaderne er opmuret i gule, blødstrøgne mursten, og tagene har lav hældning og er belagt med tagpap. Bygningskroppene har ikke udhæng, og formen står således helt skarpt og præcist. Bebyggelsen er præget af store vinduespartier og franske altaner, heraf en del med hvidmalede skydeskodder. Mod de grønne gårdrum har en del af bebyggelsen udvendige altaner.

Steen Eiler Rasmussens boligbebyggelse Tingbjerg I er kendetegnet af knappe og præcise bygningskroppe og en prunkløs formgivning med en brug af beskedne, men effektfulde virkemidler til at skabe liv i facader. Som eksempel herpå nævnes de franske altaner med skydeskodder, hvor skodder er placeret i små recesser i murværket, der er malet hvide, således at feltet fremstår hvidt selvom skodderne trækkes for. Samme princip gør sig gældende ved de mindre vinduer på facaden, som nogle steder er samlet i par, og hvor mellemrummet på samme vis males hvidt, og de to vinduer har en fælles overligger og sålbænk. Et andet eksempel er indgangspartierne, der har en skråtstillet klinkerbeklædning og en lille støbt fordakning. Disse virkemidler skaber en meget bevidst styret rytme og variation henover facaderne, som er typiske for Steen Eiler Rasmussens stilfærdige, men effektive æstetik.

Tingbjerg er et af de senere eksempler på murede etageboligbebyggelser, inden det industrialiserede byggeri slår igennem. I Tingbjerg I gøres der dog brug af visse elementer, der peger ind i det industrialiserede tankesæt, eksempelvis i form af de slanke betonoverligger over muråbninger, som giver et karakteristisk udtryk i forhold til traditionelle murede stik eller moderne tegloverligger, som ville være usynlige i det øvrige murværk. Steen Eiler Rasmussen benytter således her et moderne element til at synliggøre en konstruktiv nødvendighed. Den samme betonskive benyttes også som sålbænk og udgør derved et unikt motiv for bebyggelsen.

Tingbjerg I er en del af et meget stort samlet anlæg og er udført som en randbebyggelse med blokkene placeret langs vejene og samlet i vinkler eller firkanter med resulterende gårdrum. Der er nogen terrænforskel på grunden, som optages via plateauer og brede trapper og tillige giver plads til enkelte garagebygninger. Niveauforskellene på grunden bidrager til en varieret rumlig oplevelse.

Omkring den samlede Tingbjergbebyggelse er adskillige grønne arealer, herunder fæstningskanalen og Utterslev Mose, og bebyggelsen er placeret i umiddelbar nærhed af Hillerødmotorvejen. Bebyggelsen er således tæt på såvel infrastruktur som natur.

Uffesvej

ARKITEKT

Max Boje Rasmussen

FÆRDIGGJORT ÅR

1953

EJERFORHOLD

Boligkontoret Aarhus

ANTAL BOLIGER

163

ANDRE FUNKTIONER

Kælderrum

POSTNUMMER OG BY

8260 Viby J

ADRESSE

Uffesvej 1-21,
Rosenvangs Allé 2-20

Uffesvej i Viby J i udkanten af Aarhus er en mindre etageboligbebyggelse, der er disponeret som parkbebyggelse med blokke i tre etager over kælder. Facaderne er opført af røde og gule tegl i kombination. Tagene er saddeltage belagt med eternitskifer.

De arkitektoniske værdier i Uffesvejsbebyggelsen er knyttet til det gennembearbejdede mønstermurværk med skiftevis røde og gule tegl i vandrette bånd og til de oprindelige åbninger, der bevirker at bebyggelsen fremstår med både stor stoflighed og med et klart funktionsbetingsudtryk. Altanerne og karnapperne med bl.a. de skråstillede partier er ligeledes en del af de arkitektoniske værdier. Også de fint bearbejdede og velbevarede rammedøre til trappeopgangene bidrager til oplevelsen af en arkitektonisk vellykket bebyggelse.

Bebyggelsen er repræsentant for det særlige og gennembearbejdede murværk med kombinationen af røde og gule tegl, som man ser i flere af periodens bebyggelser. Som type er Uffesvej

en enkel stokbebyggelse i en bynær forstad med mange tidstypiske og genkendelige motiver. Særligt fremhæves endvidere de tidstypiske altanbrystninger.

Den miljømæssige værdi er særligt knyttet til den overordnede struktur og samspillet imellem bebyggelse, de grønne plæner med de solitære træer og de enkelte blokkes hovedform. Endvidere er der en del terrænforskelle på grunden, som optages på fornem vis af de enkelte blokke, der drejer sig efter terrænet og lader soklen aftrappe hen langs bygningen for at optage terrænet. Dette skaber en sympatisk og harmonisk stemning bebyggelsen igennem, idet de små og veltilpassede boligblokke virker imødekommende og skaber et mere oplevelsesbaseret miljø i forhold til strengt geometrisk og rigtigt placerede langstrakte elementer.

I den nordlige del af anlægget åbner bebyggelsen sig op og skaber et parklignende grønt område, som i kraft af terrænforskellene på grunden er rig på oplevelser og kig gennem bebyggelsen.

Voldparken

ARKITEKT

F.C. Lund, Edvard Heiberg, Karl Larsen, V.S. Jørgensen, Kay Fisker
Landskabsarkitekt:
C. Th. Sørensen

FÆRDIGGJORT ÅR 1951

EJERFORHOLD

Alment/ejer (fsb, AaB 38,
andelsforeningen Arildsgård samt
den tidligere skole EnergiCenter
Voldparken)

ANTAL BOLIGER 1400

ANDRE FUNKTIONER Skole, institutioner

POSTNUMMER OG BY 2700 Brønshøj

ADRESSE Voldparken 1-46, Arildsgård 1-43, Kobbervænget 1-68

Voldparken er endnu et anlæg opført af kooperative arkitekter, bl.a. Kay Fisker, og med C.Th. Sørensen som landskabsarkitekt. Bebyggelsen er udlagt som parkbebyggelse og består af flere forskellige bygningstyper udformet af forskellige arkitekter.

Kay Fiskers er de mest ikoniske med et karakteristisk stort valmtag med stort udhæng, der ligesom de gennemgående altanfronter er beklædt med eternitskifer. Den modstående facade inddeles i segmenter ved at murværket omkring indgangspartierne er fildset gråt. De øvrige blokke er ligeledes opført i gule sten og har både saddeltage beklædt med bølgeeternit samt valmtage med eternitskifer. På disse blokke er facaden inddelt i vandrette bånd ved altanerne, og der er en lodret inddeling med murværk mellem hver lejlighed.

Bebyggelsen er udfanget i den funktionalistiske tradition, og det arkitektoniske greb i Voldparken er domineret af Kay Fiskers voluminøse valmtage med udhæng tillige med de gennemgående altanbånd med lodrette inddelinger af murpiller. Disse enkle greb bevirker, at bygningerne står solidt og med stor autoritet på fladen og har en stærk ikonisk virkning for hele bebyggelsen. De dybe og gennemgående eternitbeklædte altaner betyder, at skyggerne spiller en rolle med

hensyn til at gøre bygningernes hovedform, størrelse og facadeinddeling umiddelbart aflæselig. Fælles for alle bygningerne gælder, at de gule teglfacader og de markante tagflader binder hele bebyggelsen sammen.

Voldparken er en af periodens største bebyggelser med cirka 1400 lejligheder. Foruden adskillige lejlighedsblokke rummer anlægget butikscenter og en skolebygning tegnet af Kay Fisker. Voldparken var en af de sidste større boligbebyggelser, som blev opført med traditionel byggeteknik, inden det industrialiserede byggeri blev udbredt. Endvidere er Voldparken et godt eksempel på en større bebyggelse, hvor der ofres stor opmærksomhed på at skabe behagelige og smukke udenomsarealer.

Voldparken er del af et større område vest for Utterslev Mose, som er præget af større etageboligbebyggelser med umiddelbar nærhed til naturområder og til infrastruktur i form af Hillerød-motorvejen. De grønne arealer mellem blokkene er fint bearbejdede og rummer foruden åbne kig gennem bebyggelsen slyngede brolagte stier og legepladser med mere. Der er spredt og varieret beplantning i form af forskellige træsorter og størrelser samt hække og buske, hvilket bidrager positivt til oplevelsen af parkanlægget.

Aarhusbakken

ARKITEKT

Steen Eiler Rasmussen

FÆRDIGGJORT ÅR

1944

EJERFORHOLD

Alment (AAB Silkeborg)

ANTAL BOLIGER

90 + 22

ANDRE FUNKTIONER

Erhvervslejemål, klubværelser

POSTNUMMER OG BY

8600 Silkeborg

ADRESSE

Aarhusvej 16-44, Solsortevej 1- 35,
Rylevej 7-39

Aarhusbakken er en stokbebyggelse udlagt i tre rækker og orienteret nord-syd. Blokkene er opført i røde sten med teglhængte valmtage af røde tegl med udhæng. De to sydlige rækker har hvide altanbånd mod vest og udnyttet tagetage med en gennemgående kvist i hele den vestvendte tagflade. Den nordlige række af boligblokke har mindre, tilbagetrukne altaner og hjørnealtaner med profilerede, støbte altanfronter og en uudnyttet tagetage. Facaderne er taktfaste og præget af store helruder i hvide rammer og murede stik.

Trappeopgangene er markeret i facaden ved et lodret opsproset glasbånd. Bebyggelsen fremstår strukturelt velbevaret. Bebyggelsen har fået nye vinduer, og enkelte gavle har fået en ekstra skalmur som udvendig efterisolering. Dette har medført ændrede detaljer ved tagfoden samt ved vinduerne, der i modsætning til de oprindelige ligger tilbagetrukket i facaden og er uden de murede stik, der ellers kendetegner bebyggelsen. De nye facader er tillige udført i en anden skiftegang end de oprindelige facader.

Bebyggelsens arkitektoniske værdier er knyttet til de markante og langstrakte bygningskroppe med en præcis hovedform, der afsluttes med et stort valmtag med næsten ubrudte tagflader med udhæng. Sammen med de enkle og taktfaste facader, der på de to sydlige rækker varieres af de gennemgående altanbånd og tagkvist, fremstår bebyggelsen som en solid repræsentant for det murede etageboligbyggeri. Det røde tegl er det gennemgående materiale på såvel tag som fag og bidrager til, at bebyggelsen fremstår som en homogen bygningsmasse, særligt når den bestrages fra Aarhusvej. På en del af murværket er

fugerne endvidere indfarvet røde. På de bagvedliggende blokke dominerer altanmotivet de vestvendte facader, og teglet træder derved i baggrunden.

Aarhusbakken er en god repræsentant for periodens mange stokbebyggelser opført i byudviklingsområderne langs indfaldsvejene til de større købstæder. Aarhusbakken er i sit formsprog repræsentativ for periodens æstetik med tilbagetrukne altaner og flere funktioner integreret i bebyggelsen, herunder butikker og garageanlæg. Bebyggelsen har således mange tidstypiske og genkendelige motiver, hvoraf teglet som det dominerende byggemateriale er væsentligt.

Bebyggelsen er højt placeret på en grund langs Aarhusvej, som er en af de store indfaldsveje til Silkeborg, og byder på dramatiske kig mod Gudenå-dalen. Imellem de enkelte rækker af boligblokke er relativt store terrænfald mod dalen, som optages på fin vis i de enkelte blokke, ved at soklen stiger mod nord, og ender med udgøre en egentlig etage, som i flere blokke udnyttes til butikker eller garageanlæg.

Disponeringen af de enkelte blokke optager også grundens irregulære form ved at dreje blokkene i den østlige ende af bebyggelsen. Dette bidrager til at afgrænse bebyggelsen udadtil og danner ryg langs Rylevej og Solsortevej. Endvidere giver de drejede bygningskroppe en rumlig variation inden for i bebyggelsen, tillige med at det åbner op for udsigten mod Gudenåen. Også ved færdsel langs Aarhusvej bidrager de let skrånede bygningskroppe til at understrege bygningernes taktfaste placering i forhold til hinanden.

60

KARAKTERISTISKE
BEBYGGELSER

Bredalsparken.

Her præsenteres en liste over 60 karakteristiske bebyggelser fra hele landet. Listen er et resultat af kampagnens arbejde med at kortlægge og beskrive bygningskulturen i 1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser.

Formålet er at give et overblik over bebyggelser fra perioden, der er blevet fremhævet i kortlægningen. Der er tusindvis af bebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne, der består af alt fra en enkelt bygning med få boliger til bebyggelser med hundredevis af bygninger og tusindvis af boliger. Kampagnens geografiske kortlægning har vist, at periodens bebyggelser er placeret i byer i hele landet, og listen kan dermed ses som et udgangspunkt for en lokal stillingtagen til bygningskulturen.

REGION HOVEDSTADEN

Aksel Møllers Have (1946)

Aksel Møllers Have, Godthåbsvej og Bjarkesvej
2000 Frederiksberg

Alléhusene (1953)

Jægersborg Allé
2820 Gentofte

Banevænget (1950)

Baneløkken, Gåseholmvej, Herlev Hovedgade,
Stumpedal, Sønderlundvej, Toggangen
2730 Herlev

Bispeparken (1941)

Tagensvej, Tuborgvej, Frederiksborgvej
2400 København NV

Bispevænget (1943)

Bogtrykkervej, Frimestervej, Fuglefængervej,
Tagensvej, Tuborgvej, Tårnblæservej,
Væbnervej
2400 København NV

Bredalsparken (1959)

Arnold Nielsens Boulevard, Berners Vænge,
Gurrevej, Claus Petersens Alle,
Hvidovrevej, Neergårds Alle, Sognegårds Allé
2650 Hvidovre

Brøndbyparken. Arkitekt: Kay Fisker

Broparken (1945)

Lyngbyvej, Søbredden
2820 Gentofte

Brøndbyparken (1954)

Brøndbyøster Torv, Gillesager
2605 Brøndby

Dronningegården (1958)

Dronningens Tværgade, Adelgade
1302 København K

Dybbølhus (1945)

Ernst Kaspers Vej
2450 København SV

Engbrydeparken (1955)

Mellemtoftevej, Glentevej og Sofielundsvej
2600 Glostrup

Enghavevej (1946)

Enghavevej
2450 København SV

Engholmen Nord (1942)

P. Knudsens Gade, Borgmester Christiansens Gade
2450 København SV

Flyverbo (1950)

Alléen, Ved Stationen, Kastruplundgade
2770 Kastrup

Fogedgården (1945)

Fogedgården (Fogedmarken, Jagtvej)
2200 København

Folehaven (1952-1962)

Druehaven, Folehaven, Kirsebærhaven,
Frugthaven, Gl. Køge Landevej, Vinhaven
2500 Valby

*Dronningegården. Arkitekt: Kay Fisker,
C. F. Møller, Svann Eske Kristensen*

*Fogedgården. Arkitekt: Kay Fisker og
C. F. Møller*

Fortunbyen. Arkitekt: Dominia A/S

Fortunbyen (1951)

Agervang, Bækkevang, Carlshøjvej, Kornagervej,
Lyngbygårdsvej, Parkhøjvej, Sorgenfrigårdsvej
2800 Kgs. Lyngby

Grøndalslund (1954)

Buskager, Ålekistevej
2720 Vanløse

Herlev Vænge (1948)

Herlev Bygade, Herlevvænge 2-30, 1-19
2730 Herlev

Høj Søborg. Arkitekt: Poul Ernst Hoff og
Bennet Windinge.

Hulgårds Plads (1945)

Hulgårds Plads
2400 København NV

Husum Vold (1944)

Abildhøj, Frederikssundsvej, Humlebjerg
2700 Brønshøj

Husum Vænge (1956)

Husum Vænge, Merløsevej, Smørumvej
2700 Brønshøj

Høj Søborg (1951)

Søborg Hovedgade, Søborg Torv
2860 Søborg

Ibstrupparken. Arkitekt: Arne Jacobsen.

Håndværkerhaven (1940)

Banebrinken, Emdrup
2400 København NV

Ibstrupparken I, II, III (1941 (I), 1948 (II og III))

Ibstrupvænget, Smakkegårdsvej
2820 Gentofte

Kantorparken (1940)

Blåmunkevej, Bøllegård Allé, Emdrupvej, Kantorparken,
Bispebjerg Parkallé, Blåmunkevej, Rosmarinvej (alle rækkehuse)
2400 København NV

Møllevangen. Arkitekt: Palle Suenson

Kildeparken (1956)

Hagavej, Solnavej,
Kildebakkegårds Allé
2860 Søborg

Lønstruphuse (1946)

Hanstholmvej, Stadilvej
2720 Vanløse

Munkevangen (1944)

Fredrikssundsvej, Borups Allé og Hulgaardsvej
2000 Frederiksberg

Nærumvænge. Arkitekt: Palle Suenson

Møllevangen (1944)

Hovedgaden, Møllevangen,
Søndervangen, Toftevej
3460 Birkerød

Nærumvænge (1961)

Nærumvænge
2850 Nærum

Nørrebro Vænge (1943)

Nørrebro Vænge
2200 København N

Rolandsgården (1945)

Frederikssundsvej, Løvetandsvej
2700 Brønshøj

Schweizervænget. Arkitekt: Dominia A/S

Schweizervænget (1955)

Mariehøj, Rødovrevej, Schweizerdalsvej
2160 Rødovre

Sjællandshuse (1941)

Natalie Zahles Vej, H.V.Rolsteds Vej
2450 København

Sorgenfrivang I (1953)

Grønnevej, Løvgårdsvej, Abildgårdsvej,
Ligustervænget
2830 Virum

Stefansgården. Arkitekt: Kay Fisker og Svann Eske Kristensen.

Stefansgården (1944)

Hellebækgade, Humlebækgade, Stefansgade
2200 København N.

Tingbjerg I (1958)

Ruten, Bygårdsstræde, Helleborg,
Hækkevold, Terrasserne,
Tårnhusstræde
2700 Brønshøj

Ved Fuglebakken (1954)

Godthåbsvej
2000 Frederiksberg

Voldparken (1951)

Arildsgård, Kobbelvænget, Voldparken
2700 Brønshøj

Tingbjerg I. Arkitekt: Steen Eiler Rasmussen.

REGION SJÆLLAND

Alléerne (1956)

Thisens Alle, Elme Alle
4220 Korsør

Klosterparken (1950)

Esbern Snaresvej, Klosterparkvej
4400 Kalundborg

Kløervænget (1955)

Kløervænget
4900 Nakskov

Højstrupparken. Arkitekt: Erik Eriksen

REGION SYDDANMARK

Højstrupparken (1951)

Uffesvej, Bjørnsvej, Skjoldsvej
5200 Odense

Skovgården (1959)

Skovgården
5500 Middelfart

Hans Brogesparken. Arkitekt: Knud Blach Petersen

Spangsbjergparken (1953)

Bakkevej, 7-45, Dalen,
Skrænten, Spangsbjerg Kirkevej, Kirkegade
6700 Esbjerg

Sprotøften (1958)

Sprotøften
5800 Nyborg

Stjerneparken (1950)

Bjarkevej, Regner Lodbrogsvej,
Rolf Krakesvej
5200 Odense V.

Søvungen. Arkitekt: Knud Blach Petersen

REGION MIDTERSTJYLLAND

Fruehøj (1955)

Brorsonsvej, Grundtvigsvej, Fruehøjvej
7400 Herning

Hans Brogesparken (1952)

Hans Broges Vej og Udsigten
8220 Brabrand

Hobrovej (1947)

Hobrovej
8900 Randers

Ringgården afd. 1 (1945)

Venstre Ringgade.
Thomas Nielsens Gade,
Tage Hansens Gade
8000 Aarhus C.

Uffesvej. Arkitekt: Boje Rasmussen

Søvungen (1959)

Louisevej, Annettevej, Birgittevej og Brabrand Skovvej
8220 Brabrand

Uffesvej (1953)

Uffesvej, Rosenvangs Allé
8260 Viby J.

Aarhusbakken. Arkitekt: Steen Eiler Rasmussen

Ågården (1940)

Hospitalsgade, Kereveder,
St. Kirkestræde, Kirkegade
8900 Randers

Aarhusbakken (1944)

Aarhusvej, Solsortevej, Rylevej
8600 Silkeborg

REGION NORDJYLLAND

Bakkebo (1955)

Granlien, Granlien, Vestre Allé
9000 Aalborg

Det Gamle Vesterport. Arkitekt ikke oplyst.

Bornholmsgade (1946)

Saltholmsgade, Bornholmsgade, Morsøgade,
Bogøgade og Sejrogade
9000 Aalborg

Det Gamle Vesterport (1953)

Abildgårdsvej og Lindegårdsvej
9900 Frederikshavn

Sjællandsgade (1952)

Bjørnøgade, Sjællandsgade, Samsøgade, Strynøgade,
Lyøgade, Hjortøgade og Drejøgade.
9000 Aalborg

Billedliste

Hvor ikke andet er nævnt, er fotografierne taget af arkitekt og fotograf Helene Høyer Mikkelsen, på nær Høje Søborg og Højstrupparken, som er taget af fotograf og billedkunstner Bjørn Pierrri Enevoldsen. Tegninger, plandiagrammer, lejlighedsplaner m.v. er fremskaffet fra diverse arkiver og kommunale platforme. Se kreditering under de enkelte billeder. Ved enkelte illustrationer har det ikke været muligt, at finde frem til opretshaver. Såfremt rette opretshaver føler sig krænket, kan vedkommende rette henvendelse redaktionen.

Intro 1:	Bredalsparken, Hvidovre	s. 43, midterst:	Nærumvænge, Nærum
Intro 2:	Brøndbyparken, Brøndby	s. 43, nederst:	Alléhusene, Gentofte
Intron 3:	Højstrupparken, Odense	s. s. 44-45:	Ibstrupparken, Gentofte
Intro 4:	Dronningegården, København K	s. 46:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 10-11:	Bispeparken, København NV	s. 47, øverst:	Voldparken, Brønshøj
s. 17:	Schweizervænget, Rødovre	s. 47, nederst:	Nærumvænge, Nærum
s. 21:	Nærumvænge, Nærum	s. 48, rk. 1, nr. 1:	Alléhusene, Gentofte
s. 23:	Højstrupparken, Odense	s. 48, rk. 1, nr. 2:	Bredalsparken, Hvidovre
s. 25:	Stefansgården, København N	s. 48, rk. 1, nr. 3:	Bredalsparken, Hvidovre
s. 27:	Fortunbyen, Lyngby	s. 48, rk. 2, nr. 1:	Dronningegården, København K
s. 28-29:	Schweizervænget, Rødovre	s. 48, rk. 2, nr. 2:	Bispeparken, København NV
s. 30:	Kantorparken, København NV, Center for Bygningsbevaring	s. 48, rk. 2, nr. 3:	Fogedgården, København N
s. 31:	Uffesvej, Viby	s. 48, rk. 3, nr. 1:	Nærumvænge, Nærum
s. 32:	Fortunbyen, Lyngby	s. 48, rk. 3, nr. 2:	Lønstruphuse, Vanløse
s. 33:	Håndværkerhaven, København NV, Center for Bygningsbevaring	s. 48, rk. 3, nr. 3:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 34:	Højstrupparken, Odense	s. 49, rk. 1, nr. 1:	Nærumvænge, Nærum
s. 35, øverst:	Lønstruphuse, Vanløse	s. 49, rk. 1, nr. 2:	Stefansgaarden, København N
s. 35, midterst:	Dronningegården, København K	s. 49, rk. 1, nr. 3:	Tingbjerg, Brønshøj
s. 35, nederst:	Møllevangen, Birkerød	s. 49, rk. 2, nr. 1:	Voldparken, Brønshøj
s. 36:	Fogedgården, København N	s. 49, rk. 2, nr. 2:	Højstrupparken, Odense
s. 37:	Århusbakken, Silkeborg	s. 49, rk. 2, nr. 3:	Lønstruphuse, Vanløse
s. 38:	Ibstrupparken, Gentofte	s. 49, rk. 3, nr. 1:	Det Gamle Vesterport, Frederikshavn
s. 39:	Klosterparken, Kalundborg, Center for Bygningsbevaring	s. 49, rk. 3, nr. 2:	Uffesvej, Viby
s. 40:	Nærumvænge, Nærum	s. 49, rk. 3, nr. 3:	Høje Søborg, Søborg
s. 41:	Dronningegården, København K	s. 50, rk. 1, nr. 1:	Fortunbyen, Lyngby
s. 42, øverst:	Dronningegården, København K	s. 50, rk. 1, nr. 2:	Brøndbyparken, Brøndby
s. 42, nederst:	Bredalsparken, Hvidovre	s. 50, rk. 1, nr. 3:	Schweizervænget, Rødovre
s. 43, øverst:	Fogedgården, København N	s. 50:	Tingbjerg, Brønshøj
		s. 50, rk. 2, nr. 3:	Århusbakken, Silkeborg
		s. 50, rk. 3, nr. 3:	Fogedgården, København N

s. 51:	Alléhusene, Gentofte
s. 51, rk. 3, nr. 1:	Tingbjerg, Brønshøj
s. 51, rk. 3, nr. 2:	Det Gamle Vesterport, Frederikshavn
s. 51, rk. 3, nr. 3:	Uffesvej, Viby
s. 52, rk. 1, nr. 1:	Bredalsparken, Hvidovre
s. 52, rk. 1, nr. 2:	Bredalsparken, Hvidovre
s. 52, rk. 1, nr. 3:	Dronningegården, København K
s. 52, rk. 2, nr. 1:	Fogedgården, København N
s. 52, rk. 2, nr. 2:	Høje Søborg, Søborg
s. 52, rk. 2, nr. 3:	Fortunbyen, Lyngby
s. 52, rk. 3, nr. 1:	Det Gamle Vesterport, Frederikshavn
s. 52, rk. 3, nr. 2:	Lønstruphuse, Vanløse
s. 52, rk. 3, nr. 3:	Møllevangen, Birkerød
s. 53, rk. 1, nr. 1:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 53, rk. 1, nr. 2:	Schweizervænget, Rødovre
s. 53, rk. 1, nr. 3:	Stefansgaarden, København N
s. 53, rk. 2, nr. 1:	Tingbjerg, Brønshøj
s. 53, rk. 2, nr. 2:	Voldparken, Brønshøj
s. 53, rk. 2, nr. 3:	Hans Brogesparken, Brabrand
s. 53, rk. 3, nr. 1:	Schweizervænget, Rødovre
s. 53, rk. 3, nr. 2:	Uffesvej, Viby
s. 53, rk. 3, nr. 3:	Århusbakken, Silkeborg
s. 54, rk. 1, nr. 1:	Alléhusene, Gentofte
s. 54, rk. 1, nr. 2:	Bispeparken, København NV
s. 54, rk. 1, nr. 3:	Bredalsparken, Hvidovre
s. 54, rk. 2, nr. 1:	Brøndbyparken, Brøndby
s. 54, rk. 2, nr. 2:	Dronningegården, København K
s. 54, rk. 2, nr. 3:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 54, rk. 3, nr. 1:	Voldparken, Brønshøj
s. 54, rk. 3, nr. 2:	Søvangen, Brabrand
s. 54, rk. 3, nr. 3:	Uffesvej, Viby
s. 55, rk. 1, nr. 1:	Århusbakken, Silkeborg
s. 55, rk. 1, nr. 2:	Det Gamle Vesterport, Frederikshavn
s. 55, rk. 1, nr. 3:	Høje Søborg, Søborg

s. 55, rk. 2, nr. 1:	Højstrupparken, Odense
s. 55, rk. 2, nr. 2:	Højstrupparken, Odense
s. 55, rk. 2, nr. 3:	Bispeparken, København NV
s. 55, rk. 3, nr. 1:	Bispeparken, København NV
s. 55, rk. 3, nr. 2:	Bredalsparken, Hvidovre
s. 55, rk. 3, nr. 3:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 56, rk. 1, nr. 1:	Uffesvej, Viby
s. 56, rk. 1, nr. 2:	Voldparken, Brønshøj
s. 56:	Alléhusene, Gentofte
s. 56, rk. 2, nr. 3:	Stefansgaarden, København N
s. 56, rk. 3, nr. 3:	Schweizervænget, Rødovre
s. 57:	Bredalsparken, Hvidovre
s. 57, rk. 3, nr. 1:	Hans Brogesparken, Brabrand
s. 57, rk. 3, nr. 2:	Møllevangen, Birkerød
s. 57, rk. 3, nr. 3:	Lønstruphuse, Vanløse
s. 58-59:	Stefansgaarden, København N
s. s.62-63:	Høje Søborg, Søborg
s. 65:	Alléhusene, Gentofte
s. 67, øverst:	Akvarel af Arne Jacobsen 1948, Alléhusene, Gentofte. Danmarks Kunstbibliotek, Samlingen af Arkitekturtegninger
s. 67, midt:	Bebyggelsesplan 1948, Alléhusene, Gentofte. Danmarks Kunstbibliotek, Samlingen af Arkitekturtegninger
s. 67, nederst:	Bebyggelsesplan 1956, Alléhusene, Gentofte. Byggesagsarkivet, Gentofte Kommune
s. 68, øverst tv.:	Alléhusene, Gentofte
s. 68, øverst th.:	Alléhusene, Gentofte
s. 68, nederst tv.:	Alléhusene, Gentofte
s. 69, øverst:	Alléhusene, Gentofte
s. 69, nederst:	Alléhusene, Gentofte
s. 71:	Bispeparken, København NV
s. 73, øverst:	Haveplan af C. Th. Sørensen, Bispeparken, København NV. Tegningsarkivet i Njalsgade
s. 73, nederst:	Facade og snit, Bispeparken, København NV. Tegningsarkivet i Njalsgade
s. 74, øverst tv.:	Bispeparken, København NV
s. 74, øverst th.:	Bispeparken, København NV

s. 74, nederst tv.:	Bispeparken, København NV	s. 103, nederst:	Situationsplan, Høje Søborg, Søborg. Byggesagsarkivet, Gladsaxe Kommune
s. 75, øverst:	Bispeparken, København NV	s. 104, øverst:	Høje Søborg, Søborg
s. 75, nederst:	Bispeparken, København NV	s. 104, nederst:	Høje Søborg, Søborg
s. 77:	Bredalsparken, Hvidovre	s. 105, øverst:	Høje Søborg, Søborg
s. 79:	Facader, Bredalsparken, Hvidovre. Byggesagsarkivet, Hvidovre Kommune	s. 105, nederst tv.:	Høje Søborg, Søborg
s. 80, øverst tv.:	Bredalsparken, Hvidovre	s. 105, nederst th.:	Høje Søborg, Søborg
s. 80, øverst th.:	Bredalsparken, Hvidovre	s. 107:	Højstrupparken, Odense
s. 80, nederst:	Bredalsparken, Hvidovre	s. 109, øverst:	Facadetegninger, Højstrupparken, Odense. Fyns Almennyttige Boligselskab
s. 81, øverst:	Bredalsparken, Hvidovre	s. 110, øverst:	Højstrupparken, Odense
s. 81, nederst:	Bredalsparken, Hvidovre	s. 110, nederst tv.:	Højstrupparken, Odense
s. 83:	Brøndbyparken, Brøndby	s. 110, nederst th.:	Højstrupparken, Odense
s. 85:	Det Gamle Vesterport, Frederikshavn	s. 111, øverst:	Højstrupparken, Odense
s. 87:	Dronningegården, København K	s. 111, nederst:	Højstrupparken, Odense
s. 89, øverst:	Tegning af Svenn Eske Kristensen, Dronningegården, København K. Danmarks Kunstbibliotek, Samlingen af Arkitekturtegninger	s. 113:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 89, nederst:	Facadetegning, Dronningegården, København K. Tegningsarkivet i Njalsgade	s. 115, øverst:	Facadetegninger, Ibstrupparken, Gentofte. Byggesagsarkivet, Gentofte Kommune
s. 90, øverst tv.:	Dronningegården, København K	s. 115, nederst:	Situationsplan, Ibstrupparken, Gentofte. Byggesagsarkivet, Gentofte Kommune
s. 90, øverst th.:	Dronningegården, København K	s. 116, øverst tv.:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 90, nederst tv.:	Dronningegården, København K	s. 116, øverst th.:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 91:	Dronningegården, København K	s. 116, nederst tv.:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 93:	Fogedgården, København N	s. 117, øverst:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 95, øverst:	Tegning af Kay Fisker, Fogedgården, København N. Tegningsarkivet i Njalsgade	s. 117, nederst:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 95, nederst:	Situationsplan, Fogedgården, København N. Tegningsarkivet i Njalsgade	s. 119:	Lønstruphuse, Vanløse
s. 96, øverst:	Fogedgården, København N	s. 121:	Møllevangen, Birkerød
s. 96, nederst:	Fogedgården, København N	s. 123:	Nærumvænge, Nærum
s. 97, øverst tv.:	Fogedgården, København N	s. 125, øverst tv.:	Situationsplan, Nærumvænge, Nærum. Danmarks Kunstbibliotek, Samlingen af Arkitekturtegninger
s. 97, øverst th.:	Fogedgården, København N	s. 125, øverst th.:	Tegninger af Palle Suenson, Nærumvænge, Nærum. Danmarks Kunstbibliotek, Samlingen af Arkitekturtegninger
s. 97, nederst tv.:	Fogedgården, København N	s. 125, nederst tv.:	Snit og facadetegninger, Nærumvænge, Nærum. Danmarks Kunstbibliotek, Samlingen af Arkitekturtegninger
s. 99:	Fortunbyen, Lyngby	s. 126, øverst:	Nærumvænge, Nærum
s. 101:	Høje Søborg, Søborg	s. 126, nederst:	Nærumvænge, Nærum
s. 103, øverst:	Facadetegninger, Høje Søborg, Søborg. Byggesagsarkivet, Gladsaxe Kommune		

s. 127, øverst:	Nærumvænge, Nærum
s. 127, nederst th.:	Nærumvænge, Nærum
s. 127, nederst tv.:	Nærumvænge, Nærum
s. 129:	Schweizervænget, Rødovre
s. 131:	Stefansgaarden, København N
s. 133, øverst:	Plantegning, Stefansgaarden, København N. Tegningsarkivet i Njalsgade.
s. 133, nederst:	Facadetegninger, Stefansgaarden, København N. Tegningsarkivet i Njalsgade
s. 134, øverst:	Stefansgaarden, København N
s. 134, nederst tv.:	Stefansgaarden, København N
s. 134, nederst th.:	Stefansgaarden, København N
s. 135:	Stefansgaarden, København N
s. 136:	Søvangen og Hans Brogesparken, Brabrand
s. 139:	Tingbjerg I, Brønshøj
s. 141:	Uffesvej, Viby
s. 143:	Voldparken, Brønshøj
s. 145:	Århusbakken, Silkeborg
s. 146-147:	Schweizervænget, Rødovre
s. 148:	Bredalsparken, Hvidovre
s. 150, øverst:	Brøndbyparken, Brøndby
s. 150, midt:	Dronningegården, København K

s. 150, nederst:	Fogedgården, København N
s. 151, øverst:	Fortunbyen, Lyngby
s. 151, midt:	Høje Søborg, Søborg
s. 151, nederst:	Ibstrupparken, Gentofte
s. 152, øverst:	Møllevangen, Birkerød
s. 152, midt:	Nærumvænge, Nærum
s. 152, nederst:	Schweizervænget, Rødovre
s. 153, øverst:	Stefansgaarden, København N
s. 153, midt:	Tingbjerg I, Brønshøj
s. 153, nederst:	Højstrupparken, Odense
s. 154, øverst:	Hans Brogesparken, Brabrand
s. 154, midt:	Søvangen, Brabrand
s. 154, nederst:	Uffesvej, Viby
s. 155, øverst:	Århusbakken, Silkeborg
s. 155, midt:	Det Gamle Vesterport, Frederikshavn
s. 156-157:	Nærumvænge, Nærum
s. 161:	Hans Brogesparken, Brabrand
s. 162-163:	Alléhusene, Gentofte
s. 164-165:	Høje Søborg, Søborg
s. 166-167:	Nærumvænge, Nærum.

19

1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser

BYGNINGSKULTUR OG BEVARINGSVÆRDIER

De færreste tænker på 1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser som bygningsarv i verdensklasse. Men efterkrigstidens boligbebyggelser rummer en vigtig fortælling om velfærdssamfundets opbygning, og perioden er på mange måder en guldalder i dansk arkitekturhistorie.

I dag har mange af de murede boligbebyggelser fra 1940'erne og 1950'erne brug for at blive energirenoveret og moderniseret, så de lever op til nutidens boligmønstre og -drømme. Men renovering og modernisering uden omtanke for helheden og de oprindelige kvaliteter risikerer at udvande den værdifulde, tidstypiske arkitektur.

Denne publikation formidler 1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelsers bygningsarv og bevaringsværdier. Blandt andet præsenteres de ti vigtigste bebyggelser og haveanlæg i billeder og tekst. Derudover omfatter publikationen artikler af Arne Høi, kontorchef i Kulturstyrelsen og forhenværende leder af Center for Bygningsbevaring, Ellen Braae, professor, Københavns Universitet, samt Svava Riesto, post.doc., Københavns Universitet. Endelig indeholder publikationen en uddybende analyse af boligmassen, foretaget af Dansk Bygningsarv.

Publikationen udgives som led i et kampagneinitiativ igangsat af Realdania, Landsbyggefonden, Grundejernes Investeringsfond og Kulturstyrelsen, der sætter fokus på, hvordan 1940'erne og 1950'ernes murede boligbebyggelser kan fremtidssikres.